

84(5Қаз=4Жам)
О-69

Дүйсенбек Орманов

АҚҚАН ЖҰЛДЫЗ

Форма №11

КОНТРОЛЬНЫЙ ЛИСТОК
СРОКОВ ВОЗВРАТА

Книга должна быть возвращена
не позднее указанного здесь срока

Количество предыдущих выдач

2.02.14
12.03.14
11.04.14
9.06.14
7.07.14

№ 01482 - 14000

84(5)аз = 4/11/2011

0-69

Дүйсенбек Орманов

АҚҚАН
ЖҰЛДЫЗ

Ауғандогы кітапхана!

Осы кітабында
сыйымдылығы
ұсынылған.
Барысаязға табыс тілеймін!

Август

Август

№28436

Оқу аярыз 2004

Орманов Д. Аққан жұлдыз. Тараз.: Тараз университеті, 2003. –119 б.

ISBN 9965-668-78-7

Кітап бір-бірімен сабақтас үш бөлімнен тұрады.
Автор саңлақ спортшы ат спортынан, аударыспақтан Қазақстанның
екі дүркін, көкпардан Халықаралық жарыстардың чемпионы, Қазақстан
Республикасының спорт шебері Жәнібек Өмірбекұлы Әбдікерімовтың
қысқа өмір жолын айшықты, әрі айқын бейнелеген.
Тілі жатық, оқуға жеңіл. Кітап көпшілік оқырманға арналған.

ISBN 9965-668-78-7

© Д.Орманов

Алғы сөз

Ат спорты облысымызда өте жақсы жолға қойылған. Олай
деп айтуға толық негіз де бар. Не бір сайыпқыран
спортшыларымыз көптеген жарыстарда жеңіс туын жоғары
желбіретті.

Оған біз мақтана аламыз, шаттана аламыз. Оған
облысымыздың намысын жоғары көтерген жаны жайсаң, көңілі
көктем Жәнібек Өмірбекұлы Әбдікерімовтың қысқа ғұмыры мысал
бола алады.

Осы кітаптың бас кейіпкері, ат спортынан, аударыспақтан
Қазақстанның екі дүркін, көкпардан Халықаралық жарыстардың
чемпионы, Қазақстан Республикасының спорт шебері.

Бірақ сұм ажал Жәнібектей спортшымызды тым ерте алып
кетті. Оған қабырғамыз қайысты, ортамыз ортайып қалды. Міне,
сол алып та, асыл, тақымы мықты көкпаршы Жәнібек жайлы,
туынды жарыққа келіп отыр.

Осындай жастарға үлгі боларлық дүние көптеп жазыла берсе
нұр үстіне нұр. Осын-ау, шығарма туралы жазушы-драматург Елен
Әлімжан өзінің оң бағасын берген.

*Аманкелді Кәрінтаев - Жамбыл
облыстық ат спорты
федерациясының президенті.*

«Аққан жұлдыз» деректі-хикаятын
ат спортынан, аударыспақтан
Қазақстанның екі дүркін, көкпардан
Халықаралық жасарыстардың чемпионы,
Қазақстан Республикасының спорт
шебері, марқұм Жәнібек Өмірбекұлы
Әбдікерімовтың және басқада
аруақтардың рухына арнаймын.

Автор

КІРІСПЕ ОРНЫНА

Найзағайы өзгешелеу шатырлар,
Бұл далада көп сортаңдар, татырлар.
Бұл далада өседі екен қасқайып,
Сексеуіл мен батырлар.

* * *

Ауыл осы түлігін жамыратқан,
Атаң анау түспейтін қоныр аттан.
Ерлік ісі шығады ер-тоқымнан,
Тарих ісі шығады шанырақтан.

* * *

Тапталмасын деп мынау пүліш далам,
Сын сағатта сарбаз боп қылыш тағам.
Ауызымды ашсам, көмейде сен тұрасып,
Сені жазбай қалайша тыныш табам.

Қадыр Мырзаліев
халық ақыны.

БАЛА ЖӘНІБЕК

Ауыл түнін тамашалай бергім келеді. Тыныштықты әр түстан үрген иттердің дауысы бұзады. Қантардың ақ шұнақ аязы денемді мұздатып жібереді. Сонда да үйге кіргім жоқ. Аспан ашық, жұлдыздар жымын-жымың етеді...

- Өне, топ жұлдыздардың ішінен бір жұлдыз жерге қарай күлдилай құлап барады. Лезде көзден ғайып болды. Осынау таңғажайып көріністен кейін әкемнің: «Аспаннан жұлдыз аққан сәтте өмірге бір адам келіп, өмірден бір адам кетеді», деп айтқаны есіме түсті.

Сол рас екен-ау...

1973 жыл, қантардың 19-шы жұлдызы.

Мәйкөш апа бүгін ерте оянды. Пешке от тұтатып жатқанда сыртқы есік ашылып, ішке біреу енді. Жақын тете қайынысы Батыркүл екен.

- Мәйкөш, терезелеріңнен жарық жанып тұрғанын көріп, келінің аяғы ауыр еді, Өмірбек те жұмыста, соған не болып қалды екен, - деп келгенім ғой.

- Рахмет Пиағалар¹, төрлетіңіз, жоғары шығыңыз. Осы менің жүрегім сезеді, Құдай қаласа келінім бүгін босанатын сияқты, - деп Мәйкөш апа сөйлей жүріп дастархан жасау қамына кірісті.

Дабыр-дұбырдан оянып кетті ме, ішкі бөлмеден келіні Дүйсенкүл шықты. Өзінің пайымдауынша босануына әлі бір жұма бар. Бірақ, түнімен мазасызданып ұйқы көрмеді. Кеше түсте келіп тексеріп кеткен акушер-дәрігер Қализа: «Ертең босанып қалуың ықтимал, мүмкіндік болса бүгіннен қалмай перзентханаға жет» деп айтқан-ды.

Үйде Өмірбек те жоқ, - колхоздың түнгі ауысымдағы жұмысына кеткен.

- Апа, отырсаңызшы, өзім-ақ жасаймын ғой, - деді Дүйсенкүл, атасы Батекенге иіліп сәлем берген соң.

- Айналайын көп жаса, ұл тап! - деп Батыркүл келініне рахмет айтып жатыр.

Дастарханды апа тіпті жайнатып жіберіпті. Қазы-қарта, күрт-ірімшік, науат, мейіз, көмпиттердің түр-түрі осында дерсіз.

Сірә, Мәйкөш, апа дәу сары абдырасын ашқан-ау.

- Е-е-е, Мәйкөш, бұл мәзірін, ненің құрметіне, - деген Батекенге:

- Жаңа айттым-ғой, келінім бүгін өмірге нәресте әкеледі, соның құрметіне, - деді Мәйкөш апа.

Олай болса, айтқаның келсін, әр сөзің неріптеніп құлағына шалынсын, әумин! - деді де, дәмнен ауыз тиді.

Осы кезде ішкі бөлмеден оянып шыққан апаның кішкентай немере қыздары Гүлмадина, Оразкүл, Райхан дастархандағы көмпитке қолдарын созып жатты...

- Айналайын келін, кел отыр. Тамақ же, шәй іш, - деп Мәйкөш апа келінінің қолтығынап демеп төсеулі төрі кабат көрпешеге жайғастырмақ еді, апасынан бұрын Гүлмадина мен Оразкүл отырған орындарынан ұшып тұрып шешелерінің қолынан ұстай берді.

- Өмірбек те келіп қалар, - деген Батыркүл үйден шығып кетті. Ойында өз үйіндегі келінін осында жіберу еді.

- Келін-ау, мазан жоқ қой деймін, өнің қанып отыр - деген енесіне:

- Иә, апа, - деді де. Дүйсенкүл екі қолын еденге тірей отырды.

- Оразкүл, жүгір Әрікүл, Бибікүл, Ұрлыхан, Айымкүлдерді шақыр, - деді апасы.

Біраз уақыттан кейін үйдің іші әйелдерге толып кетті. Олар Дүйсенкүлдің түр-әлпетінен толғақ қысып отырғанын сезді.

- Апа, айтқаныңыздың айдай келетін түрі бар, келінді тез арада ауруханаға жеткізу керек, ішке біткен нәресте, сірә, алып болар, не егіз туады. Себебі ішінің өсуі тым ерекшелену екен, - деп жатыр кіші абысыны Әркүл.

- Ойбай-ау, табан астында көлікті қайдан таба қоямын. Өмірбектің де келмей жатқанын қарашы, есі бар еркектің бәрі жұмыстарына кетіп те қалған шығар, - деген Мәйкөш апа сыртқа беттеген еді.

Осы кезде есік алдындағы жолмен қала мен ауыл аралығында қатынайтын үлкен сары «Икарус» автобусының гүрілдеп өткен дауысы естілді.

- Апа! - деді Дүйсенкүл.

¹ Пиағалар - Мәйкөш ана Батекенді осылай деп атайтын. Бұл қазақтың кәдімгі «Би аға», «Би ағалар» деген сөзінің транскрипциялық түрғыдан ауытқып айтылған түрі.

- Не дейсің, айналайын!
- Апа, ешқайда барып әуре болмай-ақ қойыңыз, мына автобус қазір қалаға қайтады. Уақытты өткізбейін, мені осыған мінгізіп жіберіңіздер. Бастапқыдай емес, толғағым тарқаған сияқты, - деген Дүйсенкүл екі қолын тірей орнынан тұрып:

- Көскән¹, шкафтағы менің киімдерімді даярлашы, - деп шешелеріне үрпіне қарап қалған үш қызына қарады.

- Келінмен еріп мен барайын, - деді Әркүл абысыны.

- Мен автобусты тоқтата тұрайын, - деп сыртқа шыққан Айымкүл абысыны үйге қайта кіріп:

- Өмірбек те келді, аттан түсіп жатыр, - деді.

Дүйсенкүл қуанып қалды. Қыздары жүгіре басып, сыртқа әкелерінің алдынан, шығуға кетті.

- Дүйсенкүл, автобус келе жатыр, - деген Өмірбектің дауысы естілді сырттан. Сірә, мән-жайдың бәрін қыздары айтып қойса керек.

Өмекен жұмыс киімін ауыстармастан Дүйсенкүлді қолтықтай жолға шықты.

Автобуста та келіп тоқтады.

- Үйдің де көшенің бойында болғаны қандай жақсы болды - деген апасы, келінінің маңдайынан сүйіп: «Құдай жолынды оңғарып, оңыннан берсін» - деді.

Автобуска онымен бірге Өмекен мен Әркүл абысыны мінді.

Шопыр орыс жігіті болса да, Құдайға қараған, кісілігі мол екен. Дүйсенкүлдің жағдайын көріп, жол-жөнекей еш жерге тоқтамастан, Жамбыл қаласындағы әйелдер босанатын перзентханаға дейін жеткізіп салды.

Дүйсенкүлді дәрігерлер тез қабылдады.

- Босанатын уақыты келінті, сіздер күте тұрыңыздар - деген сымбатты орыс келіншегі Дүйсенкүлді ішке алып кетті. Он минуттан соң әлгі әдемі келіншек шығып:

- Суюнши, она родила! - деді.

- Меники келин, он мужигі суюнши береді - деді Әркүл қазақша-орысшаны араластыра сөйлеп.

Дәрігер келіншек түсінсе керек, Өмірбекке сүйрік саусақтарын ұсынып жатып:

¹ Көскән - Гүлмәдинаны тұңғышы болғаннан кейін, апасының қызы - деп атын осылай атайды

- Поздравляю Вас, у вас сын. Он богатырь, вес малыша 5 кг 400 грамм, - деді.

Оның күс-күс алақанын әдемі келіншектің ыстық қолы бір қарыса, айтқан жылы сөзі жүрегін тағы шымырлатып өтті. Көп сөйлемейтін Өмекен:

- Спасибо! - деді.

Өмірбек сұлу келіншектің бетінен сүйіп алғысы келді, бірақ ұялды.

Өмірбек женгесі Әркүл екеуі аурухана қасындағы аялдамадан қала ішінде жүретін автобусты күтпестен, автобекетке жаяу тартты. Діттеген жерге тез-ақ жеткендей, тіпті ауылға жаяу кеткілері бар, оған жол алыс, арақашықтық алпыс шақырым. Кеудесін қуаныш кернеген олар ауылға баратын автобусты асыға күтіп тұр.

- «Дүниеде қуған мен күткен жаман» деген рас сөз екен-ау, - деген Әркүлге Өмекен:

- Қыздарым мен Мәйкөш қуанып қалатын болды, - деді.

Ақыры көптен күткен автобуста келді...

Бұлар автобустан түскенде үш қыз алдарынан жүгіріп шықты.

- Жишем босанды ма?

- Не босанды, - деп жатыр үшеуі жарыса сөйлеп.

- Інілі болдындар!

- Сүйінші апа, жишем бала туыпты. Олар үйге қарай тұра жүгірді.

Осынау қуанышты хабарды естіген ауылдастары үйге әп-сәтте жиналды.

- Мәйкөш апа, балаңыздың бауы берік болсын!

- Айтқандарың келсін!

Таңертең жайылған дастархан әлі жиылмаған.

Той түн ортасына дейін жалғасты. Жақсылыққа жиналған жұрт үйді-үйлеріне қайтқан соң, отбасы мүшелері дастархан басына қайта жайғасты.

Сірә, кешке дейін әке-шешесін күтіп шаршаған ба Гүлмәдина, Оразкүл, Райхан үшеуі үш жерде ұйықтап қалыпты. Оларға жайлы төсек салып, көтеріп апарып жатқызған Өмірбек апасының қасына келіп малдас құрып отырды. Жаратылысынан асықпай сөйлейтін Өмекен:

- Мәйкөш¹, бала сенікі ғой, егер ұрысат берсең атын өзім қояйыншы, - деді.

- Балам, оныша қарсылығым жоқ, кім деп атасан да аман қыласың, сонда кім деп атамақсың, - деді анасы.

- Жәнібек!

- Жаксы есім. Жарықтық әкең Әбдікерім: мал Жәнібек қолында, жап Жәнібек жолында, - деп өлең айтып отырушы еді. Жәнібек шымыр елінен шыққан алғашқы батырлардың бірі, ел қорғаған ер болған. Несі бар, кінкентайымыз Жәнібек батыр бабасының аруағы қонып, елі сүйген ұл болсын! Есімі Жәнібек болса болсын, аумин! - деп анасы ақ бағасын берді.

Жаксылық хабар жатқан ба, ертесіне Алматыдағы Өмірбектің інілері Қадырбек, Болат, Аманкелділерден телеграмма келді. Онда: «Жәнібектің бауы берік болсын! Ертең барамыз» делінген..

II

Жәнібек бір жасқа толды.

Алғашқында «тұмау» деп ойлаған олар Жәнібектің сырқатына онша мән берген жоқ. Жөтелі күннен үдеп келеді, күндіз-түні күркілдеп жөтеліп, өзінің мазасы кетті. Тамаққа тәбеті жоқ, ұйқысы да шала.

Мәйкөш ана немересінің сырқатын ойлап, бүк түсін қалды. Төрт қыздан кейін туылған ұл айықпас дертке шалдыққандай. Дүйсенкүл екі көзіне ерік беріп, баласының қасында отырғаны. Кінкентай Жәнібекті ауыл, аудан, облыс дәрігерлеріне дейін апарды, нәтиже шамалы, бәрінің қойған анықтамасы «көк жөтел». Не істесек екен, бала күн сайын нашарлап барады...

Бір күні үйге Өмірбектің ағайыны әрі тете інісі Қожайбай атаның ұлы Айткүл келді де, ол:

- Өмеке, есінде ме, колхозға Шәбден Байбатшаев - деген кісі бастық болып келгенде, оның жалғыз ұлы осындай ауруға шалдыққан еді ғой. Содан баласын ұшаққа мінгізгенде, баласы жөтелінен мүлдем айыққан еді. Сен де солай етсен қайтеді, - деген.

Ертесіне Өмірбек пен Дүйсенкүл Жәнібекті қаладағы аэропортқа апарып, ұшаққа екі күн мінгізіп, серуендетті. Айткүлдың айтқаны келді. Жәнібектің жөтелі сап тиылды. Өмекеңнің үйінде қуаныш қайта жалғасты.

¹ Мәйкөш - Өмірбек туған анасының атын атайтын

- Әне, апасының алдындағы Жәнібек екі қолын ербендетіп, ойнап отыр.

III

Жәнібек бес жаста.

Көкесінің қасынан бір елі қалғысы жоқ. Мал жайғап жүрсе, жылқылардың бас жібіне жармасады. «Көке, мен ұстап тұрайыншы», «Көке, торы бие туса құлынына мінейінші?», «Көке, қоқ бие қашан туады, оның құлынын мен алайыншы?», «Көке, мен қашан атқа мінемін?». Жәнібектің осындай таусылмайтын сұрақтарына әбден үйренген Өмірбек жай ғана жымып, басынан сипап:

- Осы малдың бәрі де сенікі, атқа өскенде мінесің, - дейтін.

Төңіректе Беркінбай көкесінің баласы өзі құралпы Мұхит бар, Жәнібектен бір жас үлкен, екеуі бірге ойнайды. Көшедегі ересек балалар Жексен, Сәрсен, Дулат, Жақып екеуінің қызығын тамашалайын деді ме, Асқанды төреші етіп сайлап, Жәнібек пен Мұхитты көк шыбықтарына мінгізіп, Сәлім атаның үйінен Мәдібек ағайдың үйіне дейінгі аралықта жарыстырып көрмекші болды. Бұл, шамада, жарты шықырымдай қашықтық.

Жәнібектің көк шыбығы жүйрік екен, озып келді.

- Мінеки, бас бәйге Жәнібекке «үш кәмпит», екінші келген Мұхитқа «бір кәмпит» - деп, Сәрсен оларға бәйгелерін үлестіріп берді. Жәнібек кәмпиттерін қалтасына салып жатып:

- Әпкелеріме, ініме беремін, - деді.

Мұхит бас бәйгені алмағанына намыстанды ма, әлде қолындағы бір кәмпитті азсынды ма: - мен Жәнібекпен аударыспаққа шығамын. - деді бүртініп.

- Ал, кел, шықсаң, - деді Жәнібек қолындағы көк шыбықты тақымына қысып ортаға шықты.

Асқан үлкен шеңбер сызды да екеуіне:

- Кімде-кім осы шеңберден бұрын шығып кетсе соның жеңілгені, - деді.

Мұхиттың тағы жолы болмады. Жеңіс Жәнібекте. Оның қалтасына тағы үш кәмпит түсті. Ол қалтасының сыртынан сипап-сипап қояды.

- Үйдегі бар жақсыны сен жейсін. Жәнібектен бір жас үлкен бола тұрып, қайта-қайта жеңілесің, - деп Мұхиттың Жексен ағасы кәдімгідей ызыланып қалды.

Бұл сөзге шамданған Мұхит:

- Мен енді Жәнібекпен күресемін, мықты болсаң, шық былай,
- деді Жәнібекке қарап.

Бұл кезде көшенің бар тұрғыны осында еді. Жәнібек пен Мұхиттың әкелері де тұр. Жәнібек тайсалмады, қолындағы «көк шыбық атын» әкесіне беріп, ортаға атып шықты. Бұл жолы төреші Жұмахан көкелері болатын.

- Ал бастандар!

Екеуі белдесе кетті. Көнігі палуан дерсіз, бірін-бірі жыға алмай жүр. Жәнібек Мұхитты екі-үш мәрте белінен қапсыра ұстаған күйі сілкілеп-сілкілеп алды. Сөйткенмен, Жәнібек бір рет сүріліп барып қайта тұрып кетті.

Жиналған жанкүйерлер:

- Мұхит, аяқтан шал!

- Жәнібек, көтеріп алып, жерге соқ!

Күрес ұзаққа созылды, тұрғандар «тең болсын» - деп шуласты.

Мұхит әлсірей бастағандай. Тізесі қайта-қайта бүгіле берді. Көрермендер «тең болсын!» - деп қайта айқайлады.

Төреші «тоқтандар!» деген белгі бергенімен, екі палуан бір-бірімен ұстасқан күйі әлі тұр. Жексен інісін көтеріп әкетті. Жәнібек төрешіге бір, әкесіне бір қарады да, шалбарының қалтасына қолын салды. Ұтып алған кәмпіттері тұр екен. Үйіне қарай тұра жүгірді. Әкпелері мен кішкентай інісі Жандарбекке үлестіріп бермекші.

IV

Жәнібек алты жаста.

Мұхит досы жетіге толды, ол ертең мектепке оқуға барады, Ербол да оқиды. «Енді мен кіммен ойнаймын?» Жәнібектің ойын жегідей жеген осы еді. Оның үстіне кеше Мұхиттың: - менен бір жас кіші болғаныңмен бойың ұзын, сен де оқуға бармайсың ба? - дегені бар-ды. Жәнібек осы ойын шешесіне айтты. Ертесіне әкесі мектепке барып мектеп директоры Нұрман Жүнісбаевпен сөйлесті, ол оқысын деді. Әкесі мектепке кеткенде шегір бие құлынады. Енесінен аумаған шегір, еркек құлын туды. Көкесінің келе жатқанын көшеден көрген ол, алдынан жүгіріп шығып:

- Көке, көке сүйінші, шегір бие туды!

- Онда сүйіншің даяр, ертең мектепке баратын болдың, - деді баласының басынан сипап. Жәнібектің қуанышында шек жоқ.

- Алақай, мен оқуға баратын болдым! - деді де, Ербол мен Мұхиттың үйлеріне қарай жүгіре жөнелді...

V

Жәнібек жетіде.

Сабаққа барып жүр, үлгерімі жақсы, сынып жетекшісі Қалдан әкпейі кешегі өткен ата-аналар жиналысында мақтады. Оған анасы Дүйсенкүл бір көтеріліп қалды. Жәнібек өткен жылы туған шегір тайға мінуді үйренді, бір-біріне бауыр басып кеткендей. Сабақтан келе асты-үстіне түсіп, оны жылы сумен шомылдырып, жем-шөбін беріп, шегір тайын бір көріп, сипап келеді. Өмекең бүгін күндегісімен кештеу тұрды, Жәнібек оқуға кеткен. Мал жайғауға қора жаққа барғанда, шегір тайдың орнында жоқ екендігін көріп, қорқып кетті.

- Әй, Дүйсенкүл, Жәнібектің шегірі қайда? - деді ашулы үймен.

- Білмеймін, - деген келіншегіне.

- Дәу де болса, Жәнібектің өзі мектепке мініп кеткен-ау, барып тайды алып кел, - деді дауысын көтере сөйлеп.

Дүйсенкүл женгей мектепке келгенде, отағасының айытқаны рас болып шықты. Шегір тай мектеп артындағы теректе байлаулы тұр екен. Женгей тайды байлауынан шешіп алып кетпекші болып еді, шегір тай тартыншықтап жүрмеді. Мұнын бәрін сабақта отырып терезеден көріп отырған Жәнібек шыдай алмастан мұғалімнен сұранып, жүгіріп сыртқа шықты. Алыстан Жәнібекті көрген шегір тай оған қарай ұмтылып, оқырына пыскырып, кісінеп қоя берді.

- Әкен ұрысып жатыр, мініп кеткенін қалай? - деді қастарына жақындаған анасы.

- Жише, енді қайтемін. Оқуға кетіп бара жатыр едім тай кісінің қоймады, тыпыршып орнына тұра алмады. шылбырын үзетін болған соң, амалсыз, кимай мініп кеттім, - деді Жәнібек шегір тайын сипалап тұрып.

- Жарайды, сен сабағына кір, мен тайды жетектеп алып қайтайын, - деп, анасы шегірдің шылбырынан ұстады.

- Шегір, жишеме ілесіп үйге қайт, мен сабақтан соң барамын, - деді де тайының мойынынан құшақтап, құлағына сыбырлады. Сол-ақ сәт, шегір тай Дүйсенкүл жеңгейдің сонынан ілесе жөнелді. Жеңгей-Өмірбек ағаға бәрін түсіндіріп айтты:

- Баланы бетімен жібермеу керек, деген бір ауыз сөзі «Жәнібек сабақтан келген соң сыбағасын жейді», дегенмен бірдей еді.

Жәнібек келгенде әке райынан қайтпапты.

- Сен әлден өз білгенінді істесең, өзіннен кейін сені көріп өскен інілеріңнен не күтуге болады, айтшы, қане? - деді дауысын көтере сөйлеп.

Араға апасы мен анасы түсті. Көкем ұрады деген оймен ол Мұхиттің үйіне қарай жылыстай берді. Бірақ көкесінің ойында еш ұрып-соғу деген жоқ еді. «Баланы жастан» деген, Жәнібек енді мұндай істі қайталамайтын болды, «сабақ алды» деді Өмірбек аға жеңгейге қарап.

Күн батып, қараңғы түсті. Кешкі асқа отыратын уақыт та келіп қалды. Ал, бірақ Жәнібек әлі үйге келген жоқ.

- Өмеке-ау, осы балаң сенен қорқып үйге кіре алмай жүр-ау. Мұхиттың үй жағына қарай кеткен, барып өзін ертіп келші, - деді Дүйсенкүл жеңгей-Өмірбек ағаға.

Өмірбек Беркінбай мен Жүзжасардың үйлеріне барды, Жәнібек жоқ. Үйге көңілсіз келген Өмекең «неге ғана ұрыстым екен» деп іштей күйзелді.

- Әй, Көскән, Оразкүл екеуін Қатай, Сәрсен, Қалмұраттардың үйлеріне барып келіндерші, мүмкін бір үйде телевизор көріп отырған шығар, - деп жеңгей қыздарын жұмсады. Олар құстай ұшып төңіректен барлық үйлерге барып шықты, Жәнібек жоқ. Оразкүл жыламысырап жүр: - Үйдің мына жағы ашық дала, түн болды, оны қасқыр жеп қоятын болды ғой, - деп көз жасын тия алмай, еңк-еңк етеді.

- Сен қыз қай-қайдағыны айтпашы, - деп шешесі ашуланып қалды. Бағанадан бері үнсіз отырған Өмекең:

- Мүмкін ол Есенхан мен Нәдірәлінің үйлеріне кеткен шығар, балалары Жәнібекпен бірге оқушы еді ғой, - деді де, үйден шығып кетті. Өмірбек ол үйлерге де барды, бұл көшеге тегі келмеген.

- Ойбау-ау, ол бала сонда қайда кетті? - деп жеңгей қорқа бастады.

Түннің бір уағы болды. Бәрінің де тамақ ішуге тәбеті жоқ. Үй іші тым-тырыс, әркім өз ойымен арпаласып әлек.

Тыныштықты қорадағы шегір тайдың кісінеген дауысы бұзды.

- Осы бала шегірдің қасында отырмаса, не қылсын. Дүйсенкүл жүр, көріп қайтайық- деді Өмірбек келіншегіне.

Екеуі қораға кіргенде, шегір тай екі құлағын жымитып айбат шекті, тепсініп бұларды қасына жақындатар емес.

- Өмірбек қарашы!

- Қайда қара дейсін?

- Аттақырдың ішін деймін, - деді Дүйсенкүл жеңгей қуанышты дауыспен.

Шындығында шөп салынған аттақырдың ішінде біреу жатыр.

- Дүйсенкүл-ау. Жәнібегім мұнда ұйықтап жатыр ғой.

Әкесі қуанып кетті. «Жануардың кісінегені Жәнібек мұнда жатыр дегені екен-ау, айбат шеккені неге Жәнібекті өкпелеттіндер дегені екен-ау» - деп ойлады Өмірбек аға.

Шегір тай Жәнібекті тұмсығымен түрткілеп тұр-тұр дегендей, аяғымен аттақырды тарсылата бастады. Жәнібек оянар емес, қатты ұйықтап кеткен. Сол ертегідегі батырлар секілді. Әкесі ұйқыдағы ұлын көтеріп алып құшағына қысты. Екі бетінен алма-кезек сүйіп жатыр. Дүйсенкүл жеңгейдің көзіне жас үйірілді. Бұл қуаныштың көз жасы еді.

VI

1988 жыл. Жәнібек он бес жаста.

Өзінен кейін өмірге келген Жандарбек, Темірбек, Қазыбек сынды інілері мен қарындасы Гүлназия гүлдей жайнап өсіп келеді.

Жәнібектің бар арманы атқа мініп, көкпар тарту. Әттен әлі жас, әрі лайықты аты да жоқ. Әкесінің жұмысқа мініп жүрген торы аты көкпарға сірә, жарамас. Мінсең секендеген жүрісінен ішін түсіп қала жаздайды. Былтырдан бері көкпаршы жігіттердің аттарына мінгесіп барып, көрермен болып қызықтап қайтып жүрді.

Кешке Сәбден ағасының торы айғырына мінгесіп көрші ауылда болатын көкпарды тамашалауға кетіп бара жатқанын сырттай көрген Өмірбек аға «Осы балаға ат әкеліп бермесем болмас» - деді іштей. Осы ойын анасы мен келіншегіне айтып еді, олар да қарсы болмады. Кешкісін көкпардан оралған Жәнібекке әкесі:

- Балам, ертең Луговойға барып, ат сатып әкеліп беремін, - деді.

- Шынымен айтасыз ба?

- Мен сені алдаған күнім болды ма, жарығым?

Жәнібек әкесінің мойнына асынып, бетінен сүйді.

- Қашан әкелесіз, көке!

- Ертең, жарығым.

Сол түні Жәнібек ұйықтай алмады. «Ган атсайшы бір. Тезірек күн шығып, көкем Луговойға барса екен». Онын бар ойы осы. Көзі ілініп кетті. Түс көріп жатыр: көкесі күрен дөнен әкеліпті, жүрісі қандай жайлы десенші. Шабысын айтсаңызшы. Тақымында көкпары бар, сынынтас досы Айдар ешкімге жеткізер емес, көкпаршылардан оқ бойы озып кетті. Жәнібек күрең дөненге қамшы басты, ән сәтте досын қуып жетті. Екеуі тартысын келеді. ол көкпарды оңайлықпен берер емес. Жәнібек қамшысын ауызына тістей, күреннің басын бос жіберіп, қос қолдап шірене жұлқып қалғанда, көкпар Жәнібектің қолында қалды. Мәз, шауып келеді. Мөреге жақындады, әне-әне көкпар діттеген жерге солқ ете түсті.

- Жәнібек! Жәнібек!, Жәнібек...

- Жігіт деп міне осыны айт!

Көремемен шулап жатыр.

- Әй, Жәнібек, түр, сабақтан қалатын болдың, - деген анасының дауысынан оянып кетті. Түсі екен.

- Көкем қайда? - деді Жәнібек орнынан тұрып жатып.

- Көкем Луговойға кетіп қалғалы қашан, Бизак атанның электрик ұлы Төрехан машинасымен алып кетті - деді Дүйсенкүл жеңгей дастархан жайып жатып.

Өмірбек ағалар Луговойға барған күні ойындағы аттарын таба алмады. Үш-төрт жылқыны көріп еді, ұнамады. Сол жерде бейтаныс бір кісі Луговойдан 20-25 шақырым жердегі ауылда бір кісиде екі дөнен бар, соның бірін алсаңыз өкінбейсіз, деген. Олар айтқан ауылға келгенде аттардың егесі үйінде болмай, сол үйде қонып қалды.

Қорада байлаулы ақ жал сары мен күрен дөнен тұр. Өмекеннің көзіне күрен бірден шоқтай басылды. Төрехан ат тани білегін жігіт болып шықты.

- Көке, қалайда осы күренді алыңыз, - деді Төрехан.

- Өзім де осыны қалап тұрмын.

* * * *

Әкесін дегбірсіздене күткен Жәнібек ауылдың шыға берісіндегі көпірдің биік жақтауына отырып алған, екі көзі жолда. Қала жақтан келіп, өтіп жатқан машиналарды тоқтатып: «Жолда ат артқан машина келе жатқанын көрген жоқсыздар ма?», - деп сұрағысы келеді. Бір машинаға тоқта дегендей белгі беріп еді, ол тоқтамай өте шықты.

Түн болды, көрінбейді. Үйге қайтты. Ұйқысы келер емес, көзі ілінсе кешегі түсіндегі күрен дөнен кісінен шыға келеді.

Таң да атты-ау, бірақ бүгін неге екенін сабаққа барғысы келмеді. Немересінің осынау көңіл-күйін көрген апасы:

- Келін, Жәнібек бүгін оқуына бармай-ақ, үйдегі малға қарасын - деген. Анасы қарсы болмады. Жәнібек қуанып кетті, бірақ көңілінде көкесі мен күрең дөнен. Малды жайғалды да, кешегі көпірге қайта барып жайғасты...

* * * *

Мал егесі ертесіне түске тамап келді. Келген кісілердің шаруасын білген соң:

- Күрең дөненді сатпаймын, аламын десеніздер ақ жал сарыны алыңыздар, - деді. Оның бұл сөзі Өмекеннің үстіне мұздай су құйып жібергендей болды.

- Не сұрасаңыз да берейін, екі есе құнын төлейін, күренді беріңіз.

- Жоқ, оны сатпаймын.

- Балам тағатсыздана күтіп отырған шығар, беріңіз күренді.

Біраз саудаласты, келісті. Өмекен ағаның қуанышында шек жоқ. Жолда Луговойға қайта соғып, бір сиырды және сатып алып ауылға қарай жол тартты...

Бұлар ауылға келгенде, кеш те болып қалған еді. Жәнібек сол көпірдің үстінде әлі тұр. Жылқы артқан машинаны көріп қуанып кетті. Үйге қарай тұра жүгірді.

- Апа! Жипіе! Әкеле жатыр, әкеле жатыр!!!

Машина үйдің қасындағы төбешікке жақындап келіп, тұра қалды... Сол! Түсінде көрген күрең дөнен, дәл өзі. Машинадан түскен әкесін құшақтап жатып:

- Рахмет, көке! - деді ол қуанышы қойнына симай.

- Рахмет, Төрехан аға!

- Көке ерттеп беріңізші.

Көкесі күренге ер салды. Күрен шын егем осы екен-ау дегендей, енді мінгелі тұрған Жәнібектің қолтығына түмсығып тықты. Жәнібек күренге қарғып мінді.

Әне, бала Жәнібек көкесі әкеліп берген күрен дөненді
көкпаршы ағалары Сәбден, Жанбайбек, Бейшен, Вагонхандарға
корсетуге бет алып барады...

II БӨЛІМ

ЖАРАЙСЫҢ, ЖӘНІБЕК

I

Көктем. Сұлу көктем. Дала түлеп, жазыла керіліп жатыр.
Көңіл шат. Аспан түп-тұнық, көлбеңдеп көбелек ұшады. Барша
халық ауыл сыртындағы жазықта отетін Наурыз тойына бет алған.

Қуаныштарында шек жоқ. Осынау мерекеде әннен шашу
шашылып, соңы ат ойынына ұласпақ. Әне, күрең атқа мінген
Жәнібек те солардың қатарында кетіп барады. Олар мұнда
келгенде ауыл әншілері Нұрлан мен Шерхан жаяу жарыста желаяқ
атанған 50 жастағы Сатымханның құрметіне ән жолдап тұрды...

Думан ат спортына жалғасты.

- Аударыспаққа шығатын кім бар, ортаға шықсын, - деген
колхоздың бастығы Смәт Мұсабековтің сөзі топ ішінде тұрған
Жәнібекті елең еткізді. «Шықсам ба екен», деген бір ой қылаң ете
қалды. Қасына атпен шауып келген ағасы Жанбайбек:

- Жәнібек, көрсен қайтеді, - деді.

- Жарайды төте! Өзім де ойланып тұр едім.

Жәнібек күреңімен ытырылып ортаға шықты.

- Қане, Өмірбектің ұлы Жәнібекке қарсы келер кім бар,
ортаға шықсын, - деп Смәт қайта айқайлады.

Осы тұста көрермендердің ішінен қара атқа мінген зор
денелі, мұртты жігіт, сірә, ауылға келген қонақ болуы керек: «Мен
шығамын» - деп дауыстады. Ол ортаға шыққан бетте Жәнібекті
іліп әкетпекші болды, бірақ қолы ауа қармап дегені болмаған соң,
ашуын астындағы атынан алып, тебіне қамшылай түсті.

- Апырау, мына дәу қайтеді-ей? Жәнібекті ұстап алса, жұлып
алады-ау, екпіні жаман ғой өзінің - деді, бағанадан бері барлай
қарап тұрған Рәт атаның көкпаршы ұлы Аңсабек.

Тартыс ұзаққа созылды. Жас та болса күш-қуаты асып-
тасыған Жәнібек саспады, бір-екі мәрте дәудің қолын қағып
үлгерді.

- Жәнібек!

- Жәнібек!

- Жәнібек! - деп ауыл жігіттері оның көңіл-күйін көтеріп
тұр. Сол-ақ екен, қарсыласының сол жағынан келіп, қолынан қыса
ұстаған күйі сүйрей жөнелді. Әлгі мұны күтпесе керек, атының
жалын құшақтаған бойы жерге сыпырылып түсті...

- Жарайсың, Жәнібек! – деп көрермендер шуласып жатыр. Жәнібек ортада әлі тұр.

- Қане, Жәнібекпен тағы кім шығады? – деді Смет.

Осынау көріністен кейін кімнің дәті барсын, ешкім шықпады. Жеңіс Жәнібекте. Бәйгеге берілген бір қойды алдына өңгеріп ортадан жайрандап Жәнібек шықты. Алдынан ағасы Жанбайбек кез келіп, жеңісімен құттықтап, бетінен сүйіп жатыр. Бұл жеңіс Жәнібектің алғашқы жеңісі еді.

Аударыспақтың соңы көкпарға ұласты.

Жәнібектің мұндай үлкен көкпарға қатысуы көптен арманы. Өзі қатарлы балалармен бірге «бала көкпарға» барып машыктанып жүргеніне екі жыл болған.

- Жәнібек, команда мүшесі Аяпберген қалаға кетіпті, соның орнына сен шығасың, - деді, қасына көк атпен келген ауыл көкпаршылары командасының басшысы Бейшен.

- Тәте, шын айтасыз ба?

Жәнібек қуанып кетті.

Қуанышы қойнына симаған Жәнібек күресіне қарғып мініп, көкпаршыларға қарай шаба жөнелді. Көк аттылы жерде жатқан көк серкені іліп алуға әрекет жасауда. Ол додаға кірді де кетті.

Міне, біреудің қолы көкпарға ілікті, астындағы атын қамшылай түсіп додадан шықты, оған тағы біреу қатарларда жармасып келеді.

- Ой, мынау күрендегі жас бала қайтеді-ей.

- Ау, бұл Өмірбектің Жәнібегі ғой!

Көрермендер шуласып жатыр. Торы аттағы көкпаршы үлкендігін көрсетті, астындағы аты да әккі екен. Шауып келе жатып кілт тоқтағанда, жармасқан Жәнібек көкпардан қолы шығып кетіп, тіке шапқан күйі кете барды. Жәнібек оған өкінген жоқ, қайта ағаларымен көкпарға қатысқанына қуанып жүр.

Қасына Сәбден ағасы шауып келді.

- Жәнібек атыңды демалдыр, өзім белгі беремін, сол уақытта көкпарды ауылға алып қашып, бір үйге түсірерсің, - деді.

- Жарайды, тәте!

Көкпар ұзаққа созылды. Күн батуға жақын.

Жәнібектің күрені тыпыршып ауыздықпен алысып тұр. Өзінің де делебесі козды. Сәбден ағасынан белгі жоқ, барып додаға кіріп кетсем бе екен. деп те ойлап қояды. Әлден уақытта жерде жатқан көкпарды ілген күйі додадан сытырылып Сәбден шықты.

Жәнібекке қарай шапты. Мұны Сәбден ағасының белгісі екенін сезген Жәнібек оның қасына қатарласа берді. Сол-ақ екен көк серкені Сәбден Жәнібектің тақымына салды. «Ауырын - ай», - деп ойлаған Жәнібек, бір жағына қисайыпқырап отырып алды да, күренге қамшы салды. Соңынан қуғыншылар ілесті. Оның ойы - сыныптас досы Айдардың жаңа босаған Үлмекен деген жеңгесінің үйіне апарып түсіру.

Жәнібек ол үйдің әулісіне кіріп, тоқтағанда даладан ы тасұртұсырды етсіген Үлмекен сыртқа жүгіре шықты. Жәнібек оның алдына көкпарды тастай салды. Үлмекеннің үрейі ұшып үйіне қайта кірді, өңі бұзылып кеткен, дір - дір етеді.

- Ә - Ә - біл - сей - іт, Ж - Жәнібек есіктің алдына басы жоқ ешкі әкеліп тастады, - деді.

- Қорыққаның не сонша, ол көкпар ғой, қалада туып - өскенің көрініп қалды, - деп қарқылдай күліп, Әбілсейіт сыртқа шыққанда көкпаршылар есік алдына жиылып қалып еді. Нәдірәлі ақсақал да есік алдында жүрген.

- Көке, көкпарға бата беріңіз, бұл Жәнібек баланыздың алғашқы көкпары, бата беріңіз, - деді көрші ауылдың қуғыншы - көкпаршысы Қалман.

Нәдірәлі көке, көпшілікке қарап қолын жайды:

- Қыдыр бабам болсын сенің жолдасың,

Құдайым әркез қолдасың.

Жолың болсын шырағым,

Қанатың болсын пырағың! Әумин, - деді. Көкпаршылар да беттерін сипады.

II

1989 жыл, 25-ші маусым.

Мектеп алдында сап түзеген оқушылар толқып тұр. Олар бүгін білім алған алтын ұяларымен қоштаспақ. Мектеп директоры Жұмабек Әліпбаев оларға орта мектепті бітіргендігі жөнінде аттестат тапсырып тұрып:

- Өмір жолы сан тарау. Енді, міне, сендер сол қиындығы мен қызығы мол өмірге жолдама алып тұрсыңдар. Әрқайсының өз армандарың, өз ойларың бар. Мысалы, Әбдікерімов Жәнібектің арманы, - көкпаршы болу. Оның осы арманының асқақ шыңына шалдықпай жететініне кәміл сенемін. Қазірдің өзінде үлкендермен

үзенгі қағыстырып жүр. Ал, Басаров Мұхит болса, техникаға құмар. Одан мықты механизатор шығады...

Директор тебірене ұзақ сөйледі.

Жәнібек үйіне қуанып келді, қолында аттестат.

- Балам, құтты болсын. Енді оқимын десен Алматыға бар. Кәдірбек ағаң күтіп отыр. Өзім оқытамын деген, - деді әкесі.

- Көкс, екі-үш жыл сіздерге қолғабыс тигізсем деймін, оның үстіне азаматтық борышым - әскери қызметім бар - деген Жәнібекке әкесі:

- Өзің біл, балам. Менің әкелік парызым сендерді қатарларыңнан қалдырмау, - деп Өмірбек баласының басынан сипады.

III

Торы шегір ала аяқ атты құнанында көкесі Шоқайда тұратын Өмірбек деген кісіден сатып әкеліп берген. Жәнібек оны сол кезде - ақ көкпарға салып, ел аузына іліккен - ді.

Бірде Жұма станциясының «телевышка» маңайында болған көкпарда Жәнібек сол құнаншымен екі рет салым салғанда, сонда тамашалап отырған бір ақсақалдың: «Баланың өзінен де айналайын, мінген құнанынан да айналайын» - дегені бар-ды.

Содан бері екі жыл.

Бүгін Талас ауданына қарасты «Тамды» ауылында үлкен көкпар болады екен дегенді естіп, менің де (осы деректі жазбалардың авторы) барғым келген. Бейсеннің «Жигулиімен» Бөрібек, Бекен. Жұман төртеуіміз бармақ болып жолға шыққанымызда, бізді Жәнібектің немере атасы Айдарбек тоқтатты. Ол кісі де сонда бармақшы екен.

- Көке, жол қысқарсын, әңгіме айта отырыңыз. Жәнібек балаңыз жас та болса нағыз көкпаршыларша тартысады. Ол өзі кімге тартқан, - деді біраз үнсіздіктен кейін менің қасымда отырған шежіреші Әжіхат атаның ұлы Бөрібек. Айдарбек көкеміз әңгіменшіл болып шықты. Біз тыңдап келеміз.

- Жәнібек Әбдікерім аталарына тартқан. Ол кісінің қолдары ұзын, саусақтары салалы әрі жуан, бойшаң кісі еді. Жәнібекті көріңдер де, сол кісіні көз алдарыңа елестете беріңдер. Заманында ат құлағында ойнаған от жүректі, білек күші тасыған, тақымы мықты көкпаршы, палуан, сайыскер - бақаншы ретінде маңайға танымал болған. Мен сендерге Әбдікерім ата турлы.

Беркінбайдың көкпаршы, айтыскер ақын әкесі Басар атадан естіген бір әңгімемді айтып берейін. Тыңдаңдар:

- Сонау, 1915 жылдың күз айы болса керек.

Бүгін Керімбай болыс әкесі Бұралқыға ұлан-асыр ас-той бермек. Қатар-қатар тігілген киіз үйлерде есеп жоқ, бәрі де алтын жалатқандай жалт-жұлт етеді. Алыстан көздің жауын алып, келген қонақтардың көңілін бір көтеріп тастағандай. Келгендер бұл ас-тойда нағыз думанға кенеліп, қызықтың қызығын тамашалайтындарына көміл сеніп жүр.

Қонақтар Өзбекстан, Қырғызстан, Қарақалпақстан, Қазақстанның түкпір - түкпірінен керуенмен ағылып келіп жатыр.

Ас-той жеті күнге ұласпақ...

Әлдебір себептермен Әбдікерім үшінші күні келген.

- Әбдікерім, келгенің қандай жақсы болды, енді келмегенде жігіттерді жіберіп, өзінді алдыртайын деп отыр едім, - деген Бексейіт Әбдікерімінің екі иығынан үлкен қолдарымен екі - үш мәрте жұлқи өзіне қарай тартып еді, Әбдікерім «былқ» етпеді.

- Бабында екенсің, батырым! Үш күннен бері Алатаудың күңгей тұсынан келген қырғыздың бір палуаны сшкімге дес берер емес. Одан өзбектің екі палуаны өкіре құласа, Қарақалпақстанның үш жігіті қан құсты, ал, батыстан келген қазағымыз ол да қан болды, шығыстан келгеніміз шаң болды, солтүстіктен келгеніміз серейіп жерде жатты. Қырғыз палуанының бет алысы жаман, астындағы аты да келісті екен. Ол мейлі жерде де, мейлі ат үстінде де алдына жан салмай келеді, мықты палуан екен, тәйірі. Өзінді Ойықтағы Туғанбайдың қызының тойында ат үстіндегі өнерінді көргенмін. Сонда көкпарда жана бауыздалған дәу көк серкені, екі сирағынан ұстап екеуіміз екі жаққа тартқанымызда, көкпарымыз екі айрылып кетіп еді. Сол кезде сенің күштілігіңді байқаған едім. Інім, сол күш-қайратыңды көрсетер күн туды - гой деймін...

Бексейіт сөзін аяқтай алмады. Осы тұста анадай жерде тұрған Керімбай болыс, айкайлай сөйлеп:

- Уа, Өтеболаттың баласы Бексейіт! Таластың төменгі жағы палуанға толы деуші еді, бұл не тұрыстарың?

Қырғыздың жігіті бас бәйгеге берілер елу түйе, елу жылқыны алдына салып айдап кете бермек пе? Намыс қайда? Айтпақшы Қалы би бауырымның жас перісі бар деп естіп едім. Араларында бар ма ол? - деді.

Ортадан атып шыққан жас жігіт:

- Менмін ата! – деді.

Жігіттің сымбатты денесіне сүйсінсе керек:

- Бөрекейді, жігіттің сұңкары екенсің ғой өзің. Атың кім? – деді де болыс оның нығынан қақты.

- Әбдікерім!

- Бағынды сынап көрсен кайтеді, інім.

- Аға, менін мұнда келгенім жаңа ғана еді, Бексейіт ағам сен шығасың деп тұр ғой...

- Ағаң айтса қалт айтпаған екен, сенгені емес пе, ендеше ертенге даярлан. Жол жүріп келіңсің, оның үстіне «қырғыздың қырғиы да» дем алсын. Ақ жол, інім, - деді де Керімбай болыс нөкерлерін ертіп кері бұрылып кете барды.

Күн күлімсіреп ұясынан көтерілді. Кеше кешкілік Берікқарадан тұрған жел сап тиылған елдің көңілі көтерілді. Әр киіз үйден шыққан адамдар ойыны отетін алаңға қарай бет алып барады. Бәрінің ауызында қырғыз палуаны. Онымен Әбдікерімнің шығатынын бұлар білмейтін еді.

Міне, ортада торы қасқа атын ойнатып қырғыз палуаны тұр.

Онымен кім шығар екен? Халықтың ойға түйгені осы.

- Өне, қаумалай қоршалаған халықты қақ жарып қырғыздың қасына Жолдығұлдың қара қасқа ала аяқ арғымағын мінген жас жігіт Әбдікерім жетіп келді. Екеуі ат үстінде аударыспақ. Биік төбенің үстінде Керімбай болыс отыр, қасында оншақты адам.

Әділ – қазылар алқасы осы кісілер еді. Төрешінің белгісінен кейін ат үстіндегі айқас басталды да кетті.

Қырғыз палуаны ә дегеннен Әбдікерімге жармасты, ол қағып үлгерді. Қырғыз қалалған жерден қан алатын адымдай қолдарын Әбдікерімге созып, ұстап алмақ. Бірақ, Әбдікерім де осал еместігін көрсеткендей. Беліне дейін жаланастанған палуандардың денелерінен аққан тер күнге шағылысып, жалт – жұлт етелі. Арпалыскандарына да біраз уақыт болды, еш шаршап – шалдығудың белгісі жоқ екеуінде де, тек аттарының танаулары желбіреп қан сорпаға түскен.

Әбдікерімнің астындағы қара қасқа алдыңғы екі аяғын жоғары көтере тепкенде, қырғыздың атының он жақ бүйірінен доп тиді. Сонда да шімірікпейді шіркінің, қайта ызаланған ол Әбдікерімнің желке тұсынан келген күйі сол қолының білек тұсына тас кенеше жабысты. Әбдікерім ауырсынды, қырғыз сындырудан

тайынбайтын сынайлы, бұраған үстіне бұрап барады. Басы иіліп, аттан құлауға шақ тұр.

Жиналған жұрт жым-жұрт, демдерін ішіне алған. «Ең құрығанда бір саусағы қолыма тисе ғой», деп ойлады Әбдікерім. Оның ойының орайы да келді. Қырғыздың қамшы ұстаған сол қолының басбармағы Әбдікерімнің оң қолының салалы саусақтарына ілікті. Ол оның сыртынан бұре қысқанда қырғыздың қамшысы жерге түсіп, білегіндегі қолы ауа қармай бастады. Астындағы аты да тықыршып, алдыңғы екі аяғын көкке көтерді.

Ерге қайта түзуленіп отырған Әбдікерім оның енді басбармағымен қоса өзге саусақтарын қыса түскеннің үстіне қыса түскен. Жаңағы Әбдікерімнің кебін ол кигендей, басын шүлгі жұлқынады, бірақ Әбдікерім жіберсін бе? Қырғыз палуанының жан дауысы шықты, мұрнынан қан кетті. Әбдікерім атын тебініп – тебініп қалғаны сол – ақ екен, арғымағы екі аяғын жоғары көтере алға ытырылды. Қырғыз палуаны атының жалын құшақтаған бойы жерге бүрк ете құлады.

- Жеңіс Әбдікерімде! – деп төреші оның қолын көтерді.

Ызаға булыққан қырғыз палуаны жерден тұрып жатып:

- Мен бұл қазақпен енді бақанмен сайысқа түсемін, бақанмен сенің бұтыңнан іліп алып, Алатаудың қың басына лақтырып жіберемін, - деді айқайлай.

- Батырке, сенің алып Алатаудың болса, менің қарт Қаратаудым бар, қойнына сол қартым алып жатпасың, - деді Әбдікерім күлімсірей. Осы кезде төбеде тұрған Керімбай болыстың дауысы шықты. Ол оң қолын жоғары көтеріп:

- Уа, палуандар! Мен сендерді ерегіссін деп шақырғаным жоқ. Ойып-сауық достықтың белгісі. Егер, сайысқа түсемін десендер, түстен кейін осы алаңға келіңдер. Ал, қазір екеуің ел алдында бір-бірімізге кек сақтамаймыз, достығымыз мәңгілік болады деп, қол алысың, бір – бірінді құшақтандар, - деді.

Үлкеннің сөзіне бас иген мұсылман халқының ұлдары емес пе, екі палуан қол алысып, құшақтаса кетті. Түстен кейін жиналған жұрт, ортадағы екі сайыскерге көз тіккен. Ортада сол екі палуан. Төрешінің оң жағындағы қара қасқа ала аяқ аттағы Әбдікерім, сол жағындағы торы қасқа аттағы қырғыздың атақты палуаны.

Сайыс – қолдарына 4 метрлік ұзын бақан – аша алып, 500 метрдей жерден бір – біріне қарсы шауып, бақан – ашамен іліп түсіргісі келетін, өте қауіпті ат ойыны.

Төрөшү осылай деді.

Міне, жігіттің жігітіне ғана бітетін күш – қайраттын сыналар шағы туды. Төрөші адымдап мәрені белгілеген соң әр сайыскерлерді өз орындарына апарып ортаға қайта келді. Ол белгі бергені мұң екен, екеуі бір-біріне, бақан – ашаларын ойнақтатып қарсы ұмтылды.

- Уа, Әруақ! Әруақ!..

Ел шулап тұр. Бағанадан бері барлай қарап тұрған Әйімбек пен Басар өз бармақтарын өздері шайнап жең қоярлықтай, шыдай алмай тұр – ау, сірә. Ойларында Әбдікерім жеңіліп, абыройымыз айрандай тоғилмесе екен дейді.

Міне, жакындады. Айқасқан бақандар, шарт-шұрт етеді.

Әбдікерімнің оң жак бүйіріне кезделген қырғыздың бақан – ашасы дәл тиді. Оны Әбдікерім қағып жіберіп, онтайлы сәтті пайдаланған ол, бақан – ашасын оның кіндік тұсын қадады. Бірақ, қырғыз онай сытылып шықты. Тағы да мәреден бастау алған олар, ортада кездесті. Шарт-шұрт. Қырғыз сайыскері қулық жасап, Әбдікерімнің ту сыртынан келді де, бақан – ашасын оның желкесіне кигізді. Әбдікерім еркін қозғала алмай қалды.

Мұны көріп тұрған Әйімбек жерге отыра кетті.

- Бала жеңілетін болды – ау, делі қасындағы Басарға.

- Әйке әліптің артын бағайық, - деді Басар оны сабырлыққа шақырып.

- Осыдан Әбдікерімнің жеңілгенін көзім көрсе, өз көзімді өзім шұқып тастаймын, құлағым естісе, өз құлағымды өзім кесіп тастаймын – деді де Әйімбек ойынды көргісі келмей көзін тарс жұмып, екі қолымен құлақтарын бітеп, отырған жерінде отыра берді.

Қырғыз Әбдікерімнің желкесіндегі бақан – ашасын сілкі – жұлқып, оның соңынан қалар емес.

Басы төмен иліккен.

- Басар, Әбдікерім желкесіндегі сүлігін сылыды ма? – деп қояды анда – санда отырған Әйімбек.

Басарда үн жоқ. Сайыскерлерден көз алмай қарап тұрған халық та үнсіз. Әбдікерім желкесіндегі жабысқақтан қалай құтылудың айла – шарғысын ойлап-ақ жүр. Бірақ, қырғыз қырын қаратар емес. Қыр соңынан қадалған күйі шауып келеді. Әбдікерім айлаға көшті. Аттын басын бос жіберді, еркіндік алған кара қасқа шабысын үдете түскендей. Қырғыз сонда да қыр соңынан қалар

емес. Тік шауып келеді. Әбдікерім оқша зулаған атының басын кілт оңға бұрганы сол – ақ екен, желкесіне киілген бақан – ашаның бір шетін морт сындыра «бостандыққа» шықты. Біраз жер алға шапты да, атының басын қайта кері бұрып, анадай жерде қолындағы бақанына бір, Әбдікерімге бір қарап, өзіне қарсы келе жатқан қырғызға қарай түйіле шапты.

- Әйімбек, тұр орнынан, сүлік сылынды. Әбдікерім қырғызға қарай бет алды, - деді Басар отырған Әйімбекті жұлқылай орнынан тұрғызып, дауысы аса қуанышты.

- Түйіле шапқан Әбдікерім келген бойла қырғыз сайыскерінің кеуде тұсына бақанын түйреді.

«Шанк» сткен дыбыстың соңы, атымен қоса құлаған қырғыздың жан дауысына ұласты...

Әйімбек Әбдікерімге қарай тұра жүгірді. Келген күйде атынан котеріп алып, екі бетінен алма – кезек сүйіп жатыр. Оны Басар, Бексейіт, Жолдығұл, Асылбай, Әлімқұл, Ордабай, Қожайбай, Садық, Батырқұл, Оразқұл, Әмірәлі, Тұтқышбай, Аялберген, Бейсенбай, Момбай, Молдабай және басқалар да келіп құттықтауда. Олардың қастарына жакындаған Керімбай болыс Әбдікерімнің қолын екі қолдап алып тұрып:

- «Өзіннен де айналайын, сені туған иешеннен де айналайын» - деді.

Әбдікерім өзіне берілген бас бәйгені әлгі қырғыз палуанына байлады. Сонда риза болған болыс, өзінің мініп жүрген сәйгүлігін, жабуымен Әбдікерімнің алдына көлденең тартты. Біз, осын – ау әңгіменің қызығына батып діттеген жерге жакындап қалғанымызды байқамаппыз.

- Ол кісі нағыз батыр, палуан болған екен ғой – деді ролде отырған Бейсен.

- «Әкеге тартып ұл туар» деген Әмірбек те әкесі Әбдікерім секілді жастай атқа құмар болып, мұндаға дейін көкпар тартты ғой, - деді Айдарбек көке.

Біз қатар тізілген машиналардың қасына келіп тоқтадық.

- Көке, келдік. Әңгіменізді қайтар жолда жалғастырсаңыз. Жәнібектің көкпар тартқанын көрейік, - деген Бекен машинаның есігін аша бастады. Біз кешігіп келіппіз, бірақ көкпардың нағыз қызған шағы екен. Мен көкпаршылар ішінен Жәнібекті іздедім. Ол көкпаршылардан шеткерірек шығып атынан түсті де, босанқырап қалған тартпасын қайта тартты. Көңіл-күйі котерінкі емес,

әлдекімге ашулы тәрізді. Жәнібек торы шегір ала аяғына қарғып мінді. Оны ат үстінде баяғының батырына баладым. Әлгінде жолда Айдарбек көкемнен естіген әңгіме есіме түсті.

Адам атқа мінсе желік пайда болады деген рас – ау.

Жәнібек атына мінгенде, көкірегі оянып, көңілі өсіп түрленіп сала берді. Ол, сол барған күйде долаға кірді.

Мен бірге келген достарымнан адасып, екі бейтаныс жігіттердің қасында тұрмын. Жиналған жұртта есеп жоқ.

- Олардан естігенім: Талас ауданының құрамасымен біздің жігіттер кездесіп жатыр, жеңіс жергілікті жердің көкпаршыларында, есеп 4:2.

- Енді ойынның аяқталуына 30 минут қалды, қызылқырлықтар осы тойғанымен қайтулары керек қой, - делі қасымдағы бейтаныс жігіттің тапалтақ сарысы.

- Қайдам, торы шегір ала аяқ аттағы, әне бір жас жігіт онына көне қоймас, көр де тұр, - деді екіншісі.

Олар осыны айтып ауыздарын жиганша, Жәнібек мәреге көкпарды тоң еткізді.

- Жарайсың, Жәнібек! – деген менің оң жақ тұсымнан Жұманның дауысы естілді, бірақ өзі ел арасынан көрінбейді.

Әлгі екінші жігіт қасындағысына:

- Мен саған айттым ғой, шегір мінген шертіп кетпесе болды, - деді.

- Кел, пәске, бір қой. Таластықтар талана қоймас, шегіріңе шеге ұрар әлі, - деп тапалтақ сары қызбалана сөйледі.

Екеуі қол алысты. Ойынның аяқталуына 20 минут бар.

Әне, додадан Жәнібек шықты, тақымында көкпар, екі жағынан таластықтар қыспаққа алып келеді, оны мәреге жақындатар емес. Жәнібек қулыққа салды. Шауып келе жатып кілт тоқтағанда жармасқан көкпаршылар аттарын тоқтата алмастан, ілгері қарай шауып өте шықты. Жәнібек қайрылып алып мәреге қарай тұра шауып келеді.

Міне, серке серейіп тағы да мәреде жатты. Есеп 4:4.

Осы тұста Жәнібек мінген торы шегір ала аяқ ат, жұрт алдында тағы бір өнерін паш етті. Аяқтарын бірде алға, бірде артқа, жамбасын екі жағына кезек-кезек лақтырып тербетіле бастады. Құлды биігі дерсің, неткен кереметтік, неткен ғажап! Жәнібек ат үстінде шайқалып отыр. Ат та билейді екен – ау деген ойға қалдым. Қасымдағы екі жігіт те ауыздарын ашып қалыпты.

Ойынның аяқталуына бес минут уақыт қалды.

Міне, көкпар тағы да Жәнібектің тақымында, шауып келеді. Қасымдағыларға қарадым, әлгі тапалтақ сары орнында жоқ, жеңілетінін сезген – ау, сірә. Тайып тұрыпты. Жәнібек біздің алдымыздан зулап өткен күйі мәреге көкпарды тастады. Жеңіс бізде.

Ол мінген торы шегір ала аяқ тағы да теңселіп – тербетіле, шайқалып – шайқақтай бастады. Ой, күдірет – ай! Неткен сұлулық, неткен ғажап десеңізші. Жұрт тапырқай қарап қалған. Біз риза көңілмен ауылға бет алып келеміз.

- Көке, әңгімеңізді жалғастырсаңыз – деді Билікөлдін тұсына келгенде Бөрібек.

- Жарайды, айтайып. Айдарбек көке әңгімесін қайта жалғады: - Әбдікерім ата туралы әңгіменің бәрі аңызға бергісіз. Бұл шындық. Соның бір дәлелі, тірі куәсі жанағы Жәнібек емес пе? Атамыз асылымыз болса, Жәнібегіміз соның сыңығы емес пе?

- Әбдікерім ата патша заманындағы соғысқа да, кейінгі соғысқа да қатысқан. Атамыз соғыста 1943 жылы Петроградта қайтыс болған.

Жәнібек бір жағы нағашы атасы жанбай, ұзын Керімбай құдаға да ұқсаған – ау деймін. Ол кісі де кезінде Жетітөбе маңайын шулатқан көкпаршы болса керек. Қазір, нағашысы – шешесінің ағасы Жолдыбай Тараз қаласында тұрады. Жәнібегіме анасы жағынан түп нағашысының да аруағы қонған шығар. Дүйсенкүл келіннің шешесі ұлты қырғыз, оның ішінде Манас руынан. Келін ең сүт кенжелері екен, анасы 15 баланы дүниеге келтірсе керек, соның 7-еуі ғана тірі қалыпты. Құдайға шүкір, Дүйсенкүл келініміз Жәнібектей ұлды өмірге әкелді. Алып анадан деген бар емес пе? Айдарбек көке әңгімесін тағы аяқтай алмады. Өйткені біз ауылға жеткен едік.

IV

Жәнібектің ауруханадан шығып келгеніне бір ай. Соқыр ішек болып операция жасатты. Корпі ауылда бір кісі әкесіне ас беріп, бәйге шаптырып, аударыспак, көкпар болады екен, дегенді кеше көрші ағасы Ерболдан естіген. Содан бері Жәнібекте маза жоқ.

- Өткен, атқа минуте әлі жарамаймын – ау, әйтпесе, - деп ойланып тұрғанда, қасына Қатай мен Мұхит келіп:

- Жүр, тамашалап қайтамыз, - деді.

Жәнібек біраз ойлап тұрды да:

- Қазір, сендер ауыл сыртындағы көпірдің қасында күтіндер, мен үйге кіріп шығайын, - деп ол жан-жағына жалтақтай қарап үйіне кірді.

Әлден уқытты қолында қол қалтаға салған заты бар. асығыс басып Жәнібек келді. Олар кездескен көлікпен көрші ауылға жеткенде, қызық енді басталғалы жатыр екен.

- Аударыспаққа шығамын дегендер болса, келіп жазылысың, - деген хабарлаушының дауысы Жәнібектің жай тұрғызбады.

- Қатай, мен барып жазылып келейін, - деді ол.

- Ой, Жәнібек, саған болмайды ғой. Операция жасатып келгенің кеше ғана, - деп шыж-быж болған Қатайға:

- Болады, маған мынау көмектеседі, - деп үйінен ала шыққан қол қалтаны оған ұстата берді.

- Жәнібек, қой деймін саған, - деген Мұхиттың сөзінің соңын күтпеген ол тізімге жазылуға кетті.

Тізімдегі екі жігіттің есімдері Болат, Сембек екен, үшінші болып Жәнібек тіркелді.

Жәнібек достарының қасына қайта келгенде олардың жанында ауыл көкпаршылары Серік пен Бауыржан да тұр еді.

- Жәнібек, шықпай-ақ қойсан қайтеді, - деді Бауыржан, оның қолын алып жатып.

- Баука, «іпешінген судан тайынбас» деген, одан да жүріндер, анау қырдың астына барайық, - деді. Олар келіп әлгі қол қалтаны ашқанда онысы бағана үйден көрсетпей алып шыққан сейсеп көркепа болып шықты.

- Ал, енді жігіттер осыны жарамның үстінен беліме қатты етіп орап беріндер, саусақ отпесін, - деді де, Жәнібек іпешініп, жерге жата кетті.

Әп-сәтте ақ белбеу тағынып, нағыз палуанның кейпінде тұрған Жәнібек:

- Жігіттер, енді маған керегі жарау ат. Жаңа сонау киіз үйдің қасынан Ешметов Бауыржан ағаны көріп едім. Сол кісіге түсіндіріп, атын сұрап әкеліп берсендер - деді, ішпін қолымен басып-басып қойып. Серік Бауыржанды іздеп кетті. Әлден уақытта торы қасқа атты жетектеп Серік келді.

- Жәнібек, жолың болады екен, Бәкен сөзге келген жоқ, - деп аттың тізгінін Жәнібекке ұстатты.

Ол торы қасқаға мініп, көпшілікке қарай бет алды.

- Әруақ қолдасын!

- Жолың болсын! - деген достары, оның соңынан ілесті.

Бұлар келгенде хабарлаушы ортаға өрнектік Болат пен Жәнібекті шақырды. Әскерден кеше келген өрнектік жас жігіт, ортада қарсыласын күтіп тұрған Жәнібектің қолынан шап беріп ұстай алды. Жуан білекті Жәнібек оның қолын қағып жіберіп, белбеуінің арасына саусақтарын сүнгітіп жіберді. Ары-бері қозғап еді, ол қалбалақтап құлай жаздады. Астындағы көк аты көкке тойғанба, артқы екі аяғын кере тұра қалып, қағын шығарып жатыр. Жәнібек осы сәтті күтсе керек, аты теңсініп-теңсініп қалып еді, торы қасқа алға қарай атырылды. Алысуға дәрмені жоқ өрнектік жігіт, атының үстінен сүйретілген бойда Жәнібектің қолына көкпарша ілініп кете барды. Міне, Жәнібектің екінші қарсыласы сом денелі, жуан білекті «совхоздың» жігіті Сембек Жәнібекке «кел мұңдалап» атын ойнатып ортада тұр. Жәнібек те қаймығатын жігіттің қатарынан еместігін сездіргендей, торы қасқаға қамшы басып ортаға қайта шықты.

Екеуі арпалысып жүр. Сембек онай шағылатын жанғақ емес сияқты. Бірде оң, бірде сол жағынан шығып, Жәнібектің титығына тиді.

- Әттең, Жәнібек ішінен қорқақтап жүр-ау, - делі досы Мұхит.

Неткен күдіретті күшпен астасқан айла амал. Оны өзіне қарай жүлкі тартып, қайта кері итеріп жібергенде, Сембек жерде жатты. Мұны көрермен де, Сембек те сезбей қалды.

- Бас бәйге ерназарлық Жәнібекте! Бір қой.

Хабарлаушы осылай деді. Жас та болса жән -- жобаны, жолды білетін Жәнібек бәйгеге берген қойды ат несі Бауыржанға ұсынды. Жәнібек ауылға кештеу оралды. Ол үйге кіргенде, әкесі қабағы қатулы күйде алдынан шығып:

- Сенің мұның не? Енді атқа мінгеніңнің алды - арты осы болсын, - деді ашуланып.

Жәнібек содан бір жылға дейін атқа мінген жоқ.

V

1993 жыл. Қыркүйек айының жайма шуақ күндерінің бірі.

Жәнібек сыныптас достары Бақытжан, Талғат, Мұхит төртеуі қалаға қыдырып кеткен. Екі күн болды әлі жоқ. Апасы Мәйкөш кешелі бері төсек тартып жатып қалды. Тілден қалған, тамақ

ішпесіді, сұлқ жатыр. Қасына келгендерге бажырая қарап қояды, біреуді іздегендей.

- Жәнібекті іздеп жатыр-ау, - деп ойлады Дүйсенкүл келіні. - Қаппан келер екен ғой, - деген ол орнына тұра бергенде сыртқы есік ашылып, Жәнібек кірді.

- Апама не болды? - деді ол кірген бойда төсеке жатқан әжесін құшақтап:

- Келдің бе, жарығым, - деп Мәйкеш апа тілге келді, көзінен мұлт етіп бір тамшы жас домалап түсті. Дүйсенкүлдің де көңілі босап кетті.

- Жарығым, Жәнібегім, менікі кәрілік қой. Мені атаң өзіне шақырып жатыр, бармауға лажым жоқ, кетейін десем - сен жоқсың, кешеден бері сені күтіп жатыр едім - деді де, терен дем алды.

- Енді мені демеп жібер, басымды көтерейін, - деді әжесі сөзін жалғастырып. Осы кезде бөлмеге Өмірбек кірді. Екеулеп апаларын ыңғайына қарай отырғызды.

Біраз үнсіздіктен кейін:

- Айналайын келін, абдырамды ашқын. Ішінде бір қалта құрт бар, соны Жәнібекке берші. Қоқпарға барғанда шетінен алып, сорып жүрсін, шөлдемесінші шырағым, - деді Мәйкеш апа зорға дем алып. Жәнібек апасын құшақтай алды. Көзінде жас, бірақ онысын апасына көрсеткісі жоқ, жеңімен сүртіп-сүртіп қояды.

Мәйкеш апа өзі жатқан қабат - қабат көрпешесінің арасынан ақ шүберекке оралған әлде бір нәрсені қолына алып:

- Өмірбек, мына ақшаны Жәнібегім үйленгенде жаратындар, зейнетақымнан жиганым ғой, - деп қолындағысын ұлына ұсынды. Бөлмені тағы үнсіздік басты, тек солқ-солқ етіп Жәнібек жылап отыр.

- Келін, енді мені жуындыр. Ал сен Өмірбек молданы шақырып кел, маған дем салсың - деді де, жастыққа қисая кеткен апа кеудесіне басын қойған Жәнібектің шапынан ініскеді. Өмірбек молданы шақырып келгенше, келіні апасын шомылдырып үлгерді. Молда Мәйкеш анаға дем салып болғаннан кейін:

- Жәнібегімді шақыршы, - деді келініне.

Жылағаннан екі көзі қызарып, күп болып ісіп кеткен Жәнібек бөлмеге кіргенде, төсекте жатқан апасы оған қолын созды.

- Жарығым, келші.

Апасы мен Жәнібек құшақтаса кетті. Олар ұзақ жатты, апасының ыстық алақаны мұздап, Жәнібектің басынан сырғып сылқ ете түсті.

- А-а-а-а-а! - деген Жәнібектің жан дауысы шықты...

VI

Жәнібектің ұжымға жалгер болып жұмысқа кіріскеніне жеті ай болды. Дулат, Ербол үшеуінің 45 гектар жерге еккен бидайлары бітік өсіп тұр. Ерте тұрып жұмысқа кеткен Жәнібек үйге кеш оралды. Есік алдында ақ «Волга» тұр. Ішке енгенде, талдың түбіндегі таппанда әке-шешесі, тағы үш кісі қымыз ішіп отыр екен. Ортадағы төрде отырған сұңғақ бойлы кісіні таныды. Ол Оңғарбек тәтенің бастық ағасы Мақұлбек, ал қалған екеуін шырамытқанымен, есімдерін білмейді.

Оларға «Ассалаумағалейкум» деп қос қолын ұсынып, сәлем берді.

- Көптен бері көрінбей кеттің ғой, Жәнібек, - деді Мақұлбек. Жәнібекте үн жоқ.

- Келген шаруамды айта отырайын Өмеке - деді, қолындағы қымыздан бір ұртаған Мақұлбек.

- Мен Жәнібекті іздеп келдім. Жәнібектей жігіт төңіректе жоқ. Ол жанып тұрған жұлдыз ғой, сол жұлдызды өшірмеуіміз керек, қайта оны жарқыратып көрсетіп, бүкіл қазаққа танытуымыз керек. Жәнібектің бағын байламаңыз, - деді ол байсалды қалыпта.

- Кім баласын жаман болсын дейді. Ініміз кей кезде ұрықсатсыз қоқпарға кетіп қалатыны бар. Сол әдетін қойса, мен неге барма деймін - деп, Өмірбек Жәнібекке қаралды.

Ол кінәлі жандай басын төмен қаратты.

- Өмеке, Жәнібек ондай істі балалықпен жасаса керек. Енді, міне азамат болды, теріс қылық жасамайды. Солай емес пе, Жәнібек, - деп Мақұлбек Жәнібекке қарап еді. Ол үнсіз басын изеді.

Екі күннен кейін Махан машинасын жіберіп Жәнібекті алдырды. Жәнібек Мақұлбектің Асадағы садағы үйіне келгенде, ол қорада тұрған екі атты көрсетіп:

- Жәнібек, қалағаныңды мін. Екеуі де бабында, - деді.

Жәнібек кезек-кезек мініп, байқап көрді.

- Нағыз қоқпардың аттары екен ғой - деді ол атты орнына байлап жатып.

- Ендеше, күзде Тастөбеде үлкен көкпар болады, сонда біріне сен, біріне мен мініп, барып сынап көрейік – деп Махан Жәнібектің арқасынан қақты.

Күз де келді. Мақұлбек ауылдан Жәнібекті алдырды.

Әне, екі атты кетіп барады, бірінде Мақұлбек, бірінде Жәнібек. Тастөбе ауылына бет алған...

VII

1996 жыл, 6-қыркүйек.

Өмірбек көкөнің үйінде бүгін беташар той болады. Жәнібек үйленді. Ауылдың бар адамы осында. Жәнібектің құрдасы Талғат есік алдына тұрып, келгендерге келінді көрсетіп, көрімдік алып тұр. Ал, Жәнібектің бауырларының қуанышында шек жоқ. «Келінің есімі – Аманкүл, құда Қаратау қаласынан, ойық Құлмахан деген кісі екен», - дейді Дүйсенкүл сұрағандарға.

- Ал, беташарды бастаймыз.

Келін келсін ортаға,

Қалтаны қағып тастаймыз, - деп бет ашатын асаба жігіт көпшілікті өзіне қаратты...

Келіннің беті ашылып, той түннің бірауығына дейін ұласты.

VIII

1997 жыл, қараша айының 25-жұлдызы. Тал басындағы сарғайған жапырақтар самал желмен тербеліп жерге түсіп жатыр. Күн салқын. Бірақ халықтың көңіл-күйі көтеріңкі. Бүгін ауыл әкімі Ермек Әзімұлы әкесіне бағыштап ас таратпақ. Тоғыз атқа бәйге белгіленген, алды «Волга» автомашинасы. Күрес, теңге ілу, аударыспақ, көкпарға берілетін бәйгелер де қомақты. Облыстың түкпір-түкпірінен келген қонақтар арнайы тігілген киіз үйлерге орналастырылып, оларға дәм тартылуда.

«Шағал» акционерлік қоғамының президенті Рәтбек Олжабаев, Ермектің Тараз қаласындағы кәсіпкер інісі Ағаділ Әбдіһайымұлы және ұжым бастығы Жанат Тұрсынбекұлы үшеуі жол шетінде әңгімелесіп тұр. Бұларға жирен қасқа атқа мінген тұлғалы бір жігіт келіп, аттан түсіп амандасты.

- Ағаділ аға, кеше айтқан Жәнібек деген палуанымыз, көкпаршымыз осы жігіт, - деді Жанат оны таныстырып. «Бүгін аударыспаққа шығуға қалайсың» деген Ағаділге:

- Қарсылас болса, даярмын, - деп жауап берді Жәнібек.

- Астындағы жирен қасқа өзіндікі ме? - деді, бағанадан бері үнсіз тұрған Рәтбек ағасы.

- Жок, мына кісінің Жанат ағаның аты, - деп Жәнібек қасында тұрған Жанатқа қарады.

Осы кезде асаба жігіт Төлеген арнайы радиоқабылдағышпен:

- Құрметті қонақтар! Ойын ауыл сыртындағы «Жігітбай сөресінің» маңында өтеді, - деп хабарлады. Жиналған жұрт ауыл сыртына қарай бет алды. Топ ішінде жирен қасқаға мінген Жәнібек те кетіп барады. Міне, әйелдер күресі басталмақ. Ортада 40 жасар келіншек Нұрзипа тұр.

- Қане, 20 жасқа дейін көрші ауылда бапталған, одан кейін ауылда біздің сақталған, Мараттың Нұрзипасымен кім шығады, - деп асаба жігіт өзінің ақынжанды екендігін де білдіріп, палуан келіншектің қасында тұр. Жәнібек пен Айдар бір жас келіншекті сүйреп ортаға шығарды.

- Бұл Мұхиттың әйелі, біздің кемпіріміз Гүлбану, - деді олар.

- Жаттықтырған бұл келінді Айдар менен Жәнібек, Жыға берсін Нұрзипаны егер жатса әлі кен!

Ал, бастандар!

Бірінен – бірін қашпаңдар, - деген асабаның өлең сөзіне ел ду күлді. Екі палуан күресті бастап та кетті. Кәдімгі палуан дерсіз оларды.

- Аяқтан шал!

- Ал, енді лақтыр!

- Қап, мынаны – ай...

Көрермендер күйіп – пісіп тұр. Жас келін еңкейген күйі екі қолын алға созып оңтайлы сәтті күтіп жүрген тәрізді. Сәтті түсті – ау, ақыры Нұрзипаны жамбасқа алып лақтырғаны сол – ақ екен, ол жерге бүрк ете түсті.

- Жарайсың, Гүлбану, - деп Жәнібек айқайлады.

- Гүлбанумен тағы кім шығады, - деді асаба Төлеген. Ортаға толық денелі әйел шықты. Асаба:

- Айтыңдаршы өтірік пе, рас па?

Мынау біздің Күләш па!

Келінжан-ау жығуың мұны қиын ғой,

Салмасын егер құлашқа, - дегенде халық тағы ду келді.

Екеуі арпалысып жүр.

- Астында қалып өліп қалар ма екен, - дейді көрерменнің бірі Асқар.

- Мұндайлар қонал келеді, - деді оның қасында тұрған Дәуіт.

Толық денелінің қимылы өте баяу, жас келін оның бірде артынан, бірде алдынан шығып ұстатар емес. Егер қолына түссе, оңбайтынын сезіп жүр.

Өзін шыр айналған келіншектің қимылынан дәудің басы айналды, жер көшіп бара ма, қалай? Осы сәтті пайдаланған жас келіншек Күләнті итере салды. Ол шалқалап барды да, бөреленше жерге бүрк ете құлады.

- Жарайсың, Гүлбану!

Ел арасынан Жәнібек шығып, жас палуан Гүлбануды көтерін әкетті. Кезек аударыспаққа келгенде, халық тына қалған. «Кім шығар екен, бас бәйгеге берілетін тайды кім жетектеп кетер екен?» деген оймен тұрғанда, ортаға шыққан зор денелі, салмағы 100 килограмм тартатын, шұбар атқа мінген, орта жастағы жігіті көргенде халық іш тартып қалды. Ортаға жирен қаскасын мініп, ауыл шабандозы Жәнібек шыққанда, ел шу ете түсті.

- Жәнібек!

- Жәнібек!

Олар айқайлап тұр. Ат үстінде қол алысқан екеу арпалыса кетті. Дәу жігіт дес берер емес. Жәнібектің белбеуінің арасына саусақтарын тықты, кіргізе алмады. Жәнібек оның нығынан тартып еді, көйлегінің жеңі қолында кетті. Жәнібектің ойына әкесі айтқан: «Балам, аударыспақта саусағына сенген, саусақтарын бүге ұстаған, саусақтарын қарсыласының белбеуінің арасына салып, жүлкі тартқанда, әрдайым жеңіске жетіп жүрген» деген сөзі есіне түсті. Әке сөзін ойға түйіп, қарсыласына түйіле шапқан Жәнібек келген бойда оның белбеуінің арасына саусақтарын сүнгітіп үлгерді, ол сол күйі еш аялдамастан дәуді ат үстінен сүйрей жөнелді. Қарсыласы бір аяғы үзенгіден шықпай біраз жер сүйретіліп барды да жерге домалап түсті.

Жәнібек екінші қарсыласын бір минутқа жеткізбей, ат үстінен аударып түсірді.

- Жеңіс Жәнібекте; Жәнібекте!

Болмас, сірә, ешкімде, ешбір өкпе.

Көтерейік ағайын, көтерейік,

Жәнібектей жігітті біздер көкке, - деп асаба жігіт өлеңдете бастады.

Жәнібек тайды жетектеп ортадан шықты. Жиналған жұрт риза болып қол шапалақтап:

- Жарайсың, Жәнібек! - деп төңіректі жаңғыртып жіберді.

Отыз шақырымға жіберілген 28 ат мәреге жеткенше, ерлер арасындағы күресті тамашалағандар өрнектік жас палуан Саматтың бәйгеге берілген өгіздің егесі атапанып көріп риза болысты.

Бәйгеде жуалылық торы қасқа ат бірінші болып мәре сызығынан өтіп, «Волга» автомашинасын иеленді.

Кезек көкпарға келді.

Ауыл көкпаршыларымен келген қонақтар болып екіге бөлініп қас қарайғанша тартылған көкпар ойыны көп көңілінен шыққандай. Жәнібек Жанаттың жирен қаскасын ойнатып, ойынның нағыз шебері атанды. Ол салған «бес салым» ауыл көкпаршыларына жеңіс әкелді.

- Нағыз жігіт екен - деді, риза болған Ағаділ. Жәнібекке жәрдемдесу керек екен, деп ойлады. Осы ойын Рәтбекке айтын еді, қарсы болмады.

Жәнібек бүгінгі жеңісін осыдан бір ай бұрын дүниеге келген ұлы Серғазының құрметіне арнады. Сол күні Өмірбектің үйінде жарық түн ортасына дейін сөнген жоқ.

IX

Өмірбектің отбасы кешкілік астарын енді ғана алдарына алған сәт болатын. Даладан есік алдына тоқтаған жеңіл машинаның дауысы естілді. Өзім атаның ұлы Жәшіан екен.

- Мені сіздерге Ағаділ жіберді, өзі жұмыстан босай алмады. Жәнібектің өнеріне тәнті болса керек, егер әке-шешесі рұқсат берсе, Жәнібекті ертін кел, сөйлесейін деді, - деп Жәшіан Жәнібекке қарады. Көп тыңдап, аз сөйлейтін Өмекең біраз ойланып отырды да, кемпіріне көз тастды. Мұнысын сен не дейсің дегені еді.

- Ағаділдей ағасы шақырса не шара, шақырғанға бармасаң - шақырғанға зар боларсың деген сөз бар ғой, шал, - деді Дүйсенкүл жеңгей шай құйып отырып.

- Онда, барсын, - деді әкесі.

Жәнібек қуанып кетті. Ағаділ ағасы туралы қамқоршыл, қарапайым кісі деп талай естіген. Олар қалаға кіргенде, қас

қарайып, төңірек қара тонын кие бастаған еді. Әйтсе де көшелерде жарқырай жапқан шам кетіп бара жатқан адамдарды анық көрсетіп тұрды. Бұлар Ағаділдің үйіне келгенде, ішкі бөлмеде үш кісі отыр екен.

- Кел, кел, інім, - деген. Ағаділ орнынан тұрып, Жәнібекке қастарынан орын ұсынды.

- Жәнібек, мына ағаларыңды танытын шығарсың? - деді Ағаділ.

- Рәтбек ағаны танымын ғой, ал, мына кісіні өткенде көкпарда көргенім бар - деді Жәнібек.

- Бұл кісі облыстық «Әулиеата» көкпаршылар командасының басшысы Нәби Момынов деген аға болады - деп Ағаділ оң жағында отырған денелі кісіні көрсетті.

- Жәнібек, жасыңдай жаркылдаған көкпаршыға ауылдан ұзап шықпау, басына қонған бақыт құсын ұшырумен бірдей - деген Ағаділдің сөзін үзген Нәби:

- Жәнібек, сені «Әулиеатаның» жігіттері жақсы танып алыпты, бүгіннен бастап команда мүшелігіне қабылдандым дей бер - деді ол, Жәнібектің қолын алып.

- Құтты болсын, інім. Енді саған керегі мықты ат қой, ол табылады. Үйімде «Ботбай көк» және «Ақ танау» аты екі сәйгүлік байлаулы тұр. Соның қалағанын мін, егер екеуін де мінемін десең, оған да қарсылығым жоқ - деді, Рәтбек риза көңілмен.

Мұндай сый - сияпатты көрмеген Жәнібек бір қызарып, бір бозарды.

- Жә, Жәнібек, қысылма. Ер жігітке ұялып-қысылу жараспас. Ағаларың құрмет көрсетіп жатса онда саған риза болғаны. Сенің ептілігің мен күштілігіңе, бойыңнан тасыған қуат - қайратына өз басым тәнті болдым. Тәнті болдым да, бұрыннан бері бұл Жәнібекті неге көрмегенмін, неге байқамай, естімей жүргенмін деп таң қалдым, - деген Ағаділ, отырған орнынан тұрып, терезенің жақтауында тұрған қобдишадан кілт алып, орнына келіп отырды да:

- Айтпақшы, Жәнібек, ұлыңның бауы берік болсын! - деді Ағаділ біраз үнсіздіктен соң.

- Рахмет, аға! - деді Жәнібек күлімсіреп.

- Атын кім деп қойдыңдар?

- Серғазы.

- Қалай, көкпаршыларға ұқсайды ма өзі?

- Білмеймін, - деді Жәнібек езу тартып.

- Жәнібек, енді сен тек қана ауыл көкпаршысы емес, аудан, облыс намысын қорғайтын көкпаршылардың сапына кірдің, міңуге Рекең аттарын беріп отыр. Енді сенін уақыттан ұтылмауың керек. Сол үшін саған ауыл мен қала аралығында қатынайтын көлік қажет. Ендеше, оған да мүмкіндік бар сияқты, Гаражда тұрған менің темір тұлпарымды мініп, қалаған жұмысыңа жеге бер. Серғазыңды мінгізін, қыдыртарсың, - деген Ағаділ қолындағы кілтті Жәнібекке ұсынып жатып:

- Міне, мына кілт сол темір тұлпардың қамшысы, - деді.

- Рахмет, аға! Жәнібектің жүрегі лүпілдеп кетті. Осы кезде бөлмеге Жәшан кірген еді.

- Жәшан, Жәнібекке гаражды ашып «Волганы» берші, - деді Ағаділ.

Жәнібек ағаларымен хош айтысып, Жәшанға ілесіп есіктен шыға берді...

X

1998 жыл, 9-мамыр.

Бүгінгі күн өзгеше бір арайлы. Көптің тілегін тәңірім де бергендей. Мерекелік көңіл ауанындағы Тараз таңы нәткен әдемі.

Ертеменен соғыс және еңбек ардагерлері, облыс басшылары Әулиеатадан соғысқа аттанып, қайтпай қалған боздақтар ескерткіштеріне гүл қойып, тағзым етті. Мерекенің сән-салтанаты «Достық» алаңынан бастау алып, «Жеңіс» саябағында жалғасты.

Түстен кейін халық әуежай маңындағы ипподромға жиналды. Ат спортынан жарыс отпек. Емшектегі баладан, еңкейген қартқа дейін жүздерінде қуаныш ойнап, аса бір бақытты сәттерді бастан өткеріп тұрғаны байқалады.

Жарысты алдымен теңге ілушілер бастады. Бұл ежелден желі тартып келе жатқан жарыс түрі. Жігіттің ат үстіндегі теңгені іліп алуға іріктеліп шыққан төрт жігіттің ішінде Нұрәулет Момынов айрықша көзге түсті. Ол төрт орамалды іліп әкетіп, ептілік көрсетті. Кезек аударыспаққа келді. Ат үстіндегі білек күші мен тақым мықтылығын сынайтын шак тұрды. Алдын ала іріктеуден соң аударыспақтың шешуші ойынына байзақтық Бакыт Ибаділлаев пен біздің Жәнібек шықты.

Бірі денелі, екіншісі тарамыс жігіттің қайсысы жеңер екен деген сауалдар көпшіліктің көкейінде тұрған еді. Ә, дегеннен

Бакыт Жәнібек мінген «Ақ танаудың» тізгініне жармасып, оны сыпырып алмақшы болды. Бірақ, оған көнетін Жәнібек қайда, жасындай жарқырап шыға келді.

Міне, Жәнібектің күші асып, Бакытты аттан аударып түсірді.

- Бәрекелді!

Ол ортадан шыққанда ағалары Рәтбек, Мақұлбек, Ағаділ, Жұмасейіт төртеуі оны аттан көтеріп алып, аспанда қалықтатты. Жәнібектің көңілі көкке жеткендей. Ағаларының алақанында тербетіліп тұрса, мұнан артық бакыт бар ма?!

Жәнібек ағаларының көңілінен шыққанына қуанды.

XI

Жеңіс мерекесіне орай өткізілген жарыстан кейін, 21-25 тамыз аралығында Астанада өтетін республикалық жарысқа жолдама алған Жәнібек даярлыққа көшті. «Бару керек, жеңу керек»! Жәнібектің ойға түйгені осы. Кеше, сенбі күні, өткен ауылдағы көкпарда сүрінген астындағы арғымағы екі аяғын шауып, күн болып ісіп кетті. Жетектегі жануар үйге ақсандап әзер кетті.

«Әне, аяқтарын кезек-кезек көтеріп, зорға тұрғандай, сірә, жануардың жаны қиналып тұр-ау. Енді не істесем екен? Астанаға алып баратын ат кімде бар?» - деп ойлаған Жәнібек күйзеліске түсті. Күндіз-түні ойланатыны ат. Ұйқы шала, тамаққа еш тәбеті жоқ. Астанаға баратын күн де жақындап келеді. Қорада тұрған атының аяғын қайта-қайта сипалап қояды, оған осылай етсе жазылып кететін сияқты болып көрінеді. Ауылдағы мал дәрігерлері Ануар, Әділхан, Алтынбек көкелерін ертіп келіп көрсеткенде, олар: «Аяқтары жазылатыны жазылады-ау, бірақ үлкен додаға жарамайды ғой, Жәнібек» дегенде, ол қатты толқыды.

Келген дәрігер көкелерінің сөздерінің соңын күтпестен, үйге кіріп жатып алды. Ойға шомды. Есіне Айша бибі ауылының Қаратау бөлімшесіндегі көкпаршы Сейтбеков Бакытпен аударыспаққа түскенде, сол Бакыттың астындағы «Ауди» аты қарагер айғырына «ғашық» болғаны «Шіркін – ай, тақымыма осы айғыр бір түссе», деп армандағаны түсті.

Осын ау ойдың шырмауына маталып әбден қалжырады өзі де, коздері де қайта-қайта жұмыла берді, ұйқысы келді. Қалғып барады екен. Сырттан үрген иттердің дауысы оның ұйқысын бұзды. «Кім болды екен?» Осы ойдың жетегімен далаға шықты,

есік алдында ұжым төрағасы Жанат тұр. Ол Өмірбек көкемен амандасып жатыр. Жана иттер «бөтенсіп» үрген екен ғой бұл кісіге, - деп Жанатқа келіп амандасты.

- Жәнібек-ау, сонша сары уайымға салынғаның не? Ат табылмайды деймісің, менің жирен қаскамды мін, - деді Жанат.

Жәнібек қуанып кетті.

- Рас айтасыз ба?

- Жирен қасқа сені Астанаға алты рет апарып, алып келуге жарайды, - деді Жанат жай ғана жымнып.

Есік алдына жеңіл автомашина келіп тоқтағандай болды. Тұрғандар еріксіз дарбаза есігіне көз жүгіртті. Иттер тағы да шәуілдеп қоя берді. Сыртқы дарбаза есігі ашылып, ішке Рәтбек аға кіріп келеді, қасында ұлы Айдар бар.

- Арлан, кет! - деп айбат шегіп тұрған иттерді Өмекен жерден таяқ алып қумақшы болып еді.

- Өмеке, не қыласыз оларды, ит иттігін жасайды ғой, қашанда ұру, туа біткен мамандықтары ғой, - деді Рәтбек Өмірбектің қолын алып жатып, ол кісінің айтқан бұл сөзіне мұндағылардың бәрі ду күлді. Әңгіме ат жайына ауысқанда Рәтбек:

- Жәнібек, ол жағынан қам жеме. Мақұлбек екеуіміз бәрін реттедік. «Айша бибі» ауылындағы Сияқұл атаң сендерлі Астанаға өзі бастап бармақ, қасына төрт ұлы еріп барады. Сол атаң саған сәлем айтты, «Аудиді» мінсін деп.

- Рахмет, тәте - деген Жәнібек қасында тұрған Жанатқа жалт қарады. Екеуі жана ғана жирен қасқаны мінбек болып келісін еді ғой. Ал, мына кісі...

Жәнібектің ойындағысын айтпақ болып еді, одан бұрын адамның ішіндегісін айтпай ұғатын Рәтбек:

- Сияқұл ақсақалдың айтқаны, жол алыс, барлық атты сақырлатып апарғанша «Аудиді» ғана апарайық, өзі де нағыз аударыспақ үшін жаратылған жануар деді, - деп Рәтбек өзінің асығыстығын айтып, баласы екеуі үйден шығып кетті.

Екі күннен кейін Жәнібек Айшабибі ауылына жол тартты. Ойында Аудидің мінезін алу, оған бойын үйрету. Ол Сияқұл ақсақалдың үйіне келгенде, қария үйінде екен. Қасында Оңғар ағасының құдасы Әбдібек отыр. Сияқұл қарт Жәнібекті бірден тани кетті.

- Кел, кел, балам, жоғары шық, - деді.

Жәнібек келген бұйымтайын айтқаны сол екен, орнынан атып тұрды да:

- Сендей жігітке «Ауди» емес, «Ту -154» ұшағын мінгізсе де жарасады, жүр деді де, ол сыртқа беттеді. Соңынан Жәнібек ілесті. Олар қора қасына келіп тоқтағанда:

- Міне, мына қораның ішінде «Ауди» байлаулы тұр. Мінемін десең міне бер.

Жәнібек «Аудиге» ер салып, кешке дейін оның үстінен түскен жок. Қас қарая ауылға қайтты. Сол күні түнделетін үйге Жанат келген.

- Жәнібек, ертең жүреді екенсіңдер, даярлық қалай? – деді Жанат.

- Екі күннен кейін деп еді ғой, - деді ол.

- Рәтбек аға телефонмен жаңа хабарласты. Поездың жүру кестесі солай болса керек.

- Даярлық жаман емес. «Ауди» зырлап тұр, тек қаражат жағынан қысылып тұрғаным болмаса, - деді Жәнібек.

- О-о, ол жағынан қам жеме. Рәтбек көкең бәріп реттеп қойды. Поезбен барып-қайтуыңа, Астанадағы қонақ үйлердің бірінен саған арнайы заказ беріпті. Тіпті, сондағы мейрамханадан тегін тамақ ішуіңе де жағдай жасап қойыпты, - деді Жанат.

Жәнібек қуаныш кетті.

XII

Астана.

Арқаның самал желі жігіттердің бетінен өбін, тоғыдайын таранған сұлу да жас Астана келген қонақтарға саф ауасын тарту етіп тұрғандай.

Ипподромға халық көп жиналыпты. Жамбыл облысынан атаулы жарысқа екі жігіт келді. Бірі 80-килограммға дейінгі тартысқа түсетін Жуалы ауданының өкілі Нұрабай және 80 – килограммнан жоғары салмақта сынға түсетін біздің Жәнібек. Жәнібектің алғашқы қарсыласы Батыс Қазақстан облысының өкілі. Бұл ойын небәрі екі минутке созылды. Жеңіске Жәнібек жетті. Екінші күнгі екінші қарсыласы Семейлік сымбатты жігіт Саматбектің де Жәнібектің жойқын күшіне төтеп бере алмай, ортадан атын жетектеп шығуына мәжбүр болды. Соңғы түйенің жүгі ауыр екендігін Жәнібек шешуші аяқтаста сезді. Оның ендігі

қарсыласы жергілікті жердің спортшысы еді. Салмағы 110 килограмм, ал Жәнібектің салмағы 87 килограмм ғана.

Ел пазары екеуіне ауған. «Дончак» тұқымдас жуан аттағы алып денелі жігіттің кимылы баяу дегенмен, дес берер емес. Көбіне сол қолын қарбн жұмсап, ұстаған жеріне тас кенеше жабыспак. Оның осы бір әрекетінен мұның «солақай» екендігін сезген Жәнібек, оның оң жақ тұсынан шығып «шабуыл» жасау керек деп ойлады. Оның бұл ойы іске асты. Оңтайлы сәтті мұлт жібермеген Жәнібек, оң саусағын белбеуінің арасына кіргізіп жұлқи тартқанда, алып тұлғалы астаналық азамат аунап, жерде жатты.

- Ат спорты аударыспақтан Қазақстан Республикасының чемпионы, Жамбыл облысының өкілі Жәнібек Әбдікерімов! – деп хабарлағанда, ел шу ете қалды. Жәнібектің тұла бойы шымырлап кетті.

- Еліміздің гимні ойналып, биік тұғырда тұрған Жәнібекке Қазақстан Республикасының Білім, мәдениет және денсаулық сақтау министрлігінің туризм және спорт комитетінің арнайы Дипломы мен алтын медалін министр К.Кошербаев мырзаның өзі табыс етіп, құттықтады.

Осынау жарыстан түсірілген көріністі сол күні «Қазақстан - І» және «Хабар» телеагенттігінің кешкілік жаңалықтарынан көрген ауылдағы құрдастары тойды бастап та кетіп еді...

* * * *

Тараз қаласы. Вокзал. Жәнібектің Астанадан оралған беті осы. Өне, ол «Аудиді» жетектеп поездан түсіп келеді. Жәнібек аса қуанышты. Достары құшағын гүлге толтырды. Чемпионды қарсы алған елде есеп жок, тіпті іштерінде «Жарайсың!» деп құшақтап, бетінен сүйгендер арасында бұрын өзі танып – білмеген, көрмеген азаматтар да жүр. Рәтбек, Мақұлбек, Жанаттар қаумалаған елден енді босаған Жәнібекті көтерген бойы аспанда қалықтатты. Жәнібектің көңілі көкке жетті. Іс-сапардан үш күннен кейін келген Ағаділ Жәнібектің жеткен жетістігін естіп, қуанып қалды. Жәнібектің атының аяқтап қалғанын, Астанаға Сияқұл ақсақалдың «Аудиімен» барғанын Ағаділ кейін білді. Ауылға арнайы келіп, Жәнібекті жеңісімен құттықтап тұрып:

- Жәнібек, қалаға бір күні маған келші, өзіне лайықты ат әперейің, - деді Ағаділ ағасы. Арада бірнеше күннен кейін құрдасы Бақытжан екеуі Тараз қаласына Ағаділ ағасына жол тартты. Олар

Агаділдің кенесіне келгенде түс мезгілі еді. Агаділ өзінде екен. Құшақ жая қарсы алған Агаділ:

- Келдің бе, інім! Көптен бері хабарласпай кеттің, - деді оған.

- Тәте, жұмыс көп болды, - деп жауап берді Жәнібек.

Агаділ әлдекімдерге телефон шалды.

- Қамықпа, Жәнібек. Қазір бәрі орнына келеді.

Олар ауыздарын ашып-жұмғанша, бөлмеге екі жас жігіт кіріп келді. Бұлар осы қаладағы кәсіпкер жігіттер – Жұмасейіт пен Әбілсейіт еді.

- Жігіттер, Жәнібектің аты аяқтан қалыпты ал Жәнібектей жігіттің тұлпарсыз жүруі бізге сын. Ақысы қанша болса да мен төлеймін, бір жақсы ат табу ерек – деп Агаділ Әбілсейітке қарады. Біраз үнсіздіктен кейін:

- Жәнібекке лайықты ат бұл төңіректе жоқ, тек Қырғызстанның Талас облысы, Ленинжол ауылында тұратын Шотқал деген қырғыз жігітінде ғана бар – деді, Әбілсейіт.

- Онда не отырыс, Жұмасейіттің темір тұлпарына мініп қырғыз еліне жол тарту керек, - деді Агаділ.

- Олай болса кеттік.

Отырғандар орындарынан дүре көтеріліп, сыртқа беттеді.

Машинаға Әбілсейіт, Жәнібек, Бакытжан отырды, рульде Жұмасейіттің өзі.

- Ал, жігіттер, жолдарың болсын!

Олар қырғыз жеріндегі айтылған ауылға келгенде түс ауып қалған еді. Шотқалдың үйін әрең тапты. Ол үйінде екен. Келген жігіттердің шаруасын білген соң, сом темірмен қоршалған үлкен қораның ішіне ертіп кірді. Үш ат байлаулы тұр.

- Ал, Жәнібек өзін таңда, - деді Жұмасейіт.

Жәнібек айналып қарап жүр. Ішіндегі торы ат өзгелерінен жақсы көрінгенімен, аласалау екен. Ол басын шайқалды. Мұнысы жақтырмағаны еді. Жігіттер үнсіз қорадан шыға бергенде қораның тағы бір елеусіз бұрышынан кісінеген жылқының дауысы естілді. Олар артқа жалт қарады.

- Туысқан ана жақта тұрған атынды көрсетші? – деді бірден Әбілсейіт.

- Ол сатылмайды, - деді қырғыз жігіті, шыж-быж болып.

- Сонда да көруге бола ма? – деді Жәнібек, Шотқалдың қасына жақындап.

- Көрсендер, көріндер...

Шотқал өз ісіне ұқыпты, сак жігіт екен.

Сыртқы қораның темірмен қоршалып тұрғаны мынау. ал, мына жеке тұрған «қарагер дөнен» де темірмен қоршалып, аяғы кісендеулі тұр.

Қорадағы дөненді алыстан таныған Жәнібек:

- Менің ойымдағы осы, - деді.

- Туысқан, сат бізге.

- Ж – жоқ, болмайды.

- Ердің құны емес, қанша десеп де төлейміз, - деп Әбілсейіт Шотқалды құшақтады. Ол көнер емес.

- Туысқан, сен бізді түсіп, Алатау асып мұнда бекер келді дейсің бе? Мына жігіт республикаға танымал жігіт, лайықты аты жоқ. Ал, ол сенің осы «қарагерінді» қалап тұр. Сат бізге! – деді Жұмасейіт Шотқалдың оң жақ тұсына келіп.

Шотқал қорадағы дөненіне бір, Жәнібекке бір қарап тұрды да:

- Әкем Ош қаласына кеткен, бүгін-ертең келмейді, сол кісі келсін, ақылдасып көремін, - деді қырғыз жігіті.

Жәнібектер елге қайты...

Үш күннен кейін жігіттер тағы келді, әкесі келмепті. Шотқал өткендегі сөзін қайталады. Араға бір жұма салып жігіттер қырғыз жеріне тағы сапар шекті. Машинамен есік алдына келіп тоқтағанда, үйінен бір ақсақал шықты.

- Жігіттер, жолымыз болатын сияқты, - деп Бакытжан жымың етті, әлгі қартты көріп.

Амандық – саулықтан соң Әбілсейіт:

- Ата, ат іздеп келіп едік, - деді.

- Білем, білем, балам айтты, - деді қарт кісі.

- Не дейсіз, біз сатып алуға даярмыз, - деп Әбілсейіт

Шотқалға қарады.

Шотқалда үн жоқ, бар билік әкесінде.

- Жігіттер, бұл дөненді сатқым жоқ, бірақ кенже қызым тұрмысқа шығып, қаражаттың керек болып тұрғаны да рас, келіссеңдер бағасы 2000 АҚШ доллары деп тұрмын, - деді Шотқалдың әкесі.

Ата, біз саудаласпаймыз, дегеніңіз болсын, - деп Әбілсейіт ақсақалдың айтқанын алақанына салды.

Куанып кеткен Жәнібек Әбілсейітті құшақтап, шалдың қолын алып жатыр.

- Рахмет, ата! - деді Жәнібек.

- Жігіттер, ендігі мәселе атты алып кету, - деп Әбілсейіт қойнынан ұялы телефонды қолына алып Ағаділмен хабарласпақшы еді.

- Әбеке, көрші үйдің жігіті бүгін Ташкентке «КамАЗ-бен» барады, Жамбыл жолында ғой, мүмкін сөйлесіп көрсендер ала кетер, - деді Шотқал.

Олар әлгі көрші жігітпен сөйлесіп еді:

- Мен көтермеймін ғой, боспын әрі жолым, кірепұлын төлесендер болғаны - деді.

Жәнібектердің жолы болды. Ымырт түспей Таразға жетті. Қарагерді Ағаділдің үйіне түсірді. Дөненді алған көрген Ағаділ:

- Мынау деген тұлпардың төресі ғой, жылқының да хас сұлуы болады екен-ау - деп ол қарагерді айналып көріп жүр.

- Жарайсыңдар жігіттер, бұл деген жылқы емес, түйе күс қой, - деді Ағаділ дөненді сыйпалап тұрып.

- Аға, тауып айттыңыз - ау, шындығында бұл дөненді «Түйе күс» деп атасак қайтеді, - деді Жәнібек.

- Несі бар, жарасып - ақ тұр. Түйе күс десең - «Түйе күс» болсын. Ерік өзінде, тұлпар сенікі ғой - деді Ағаділ.

Жәнібек ертесіне «Түйе күсына» мініп, желмен жарыса ауылға жетті.

XIII

Жаңа жылдың алғашқы күні Жәнібек үшін сәтті басталды. 3 - қаңтар оның мәңгі есінде қалмақ. Ол ертеңнен бастап қала ішіндегі дәріханаларға дәрі-дәрмек жеткізуші әрі жүргізуші болып жұмысқа кіріспек. Кеше перзентханаға жатқан келіншегі Аманкүл бүгін теңертеңгісін босанып, өмірге ұл әкелді.

Ауылға әке-шешесі мен досы Бақытжан екеуінен сүйінші сұрап келіп тұрғандары осы.

- Көке, жеңеше! Сүйінші!

Серғазы балаларыңызға серік тауып келдік, - деді Жәнібек.

- Аманкүл келіндеріңіз қошқардай ұл тапты, - деп жатыр қашанда қалжың сөзді араластыра сөйлейтін Бақытжан.

- Шал-ау, естимісін, келін босанып ұл тауыпты, - дейді мыналар, деген Дүйсенкүл жеңгей үйге жаңа кірген Өмекеннен өзінше ол да сүйінші сұраған сынайлы.

- Бәрекелді! Дастархан жай балаларға, өздерінің де ары - бері жүгіріп қарындары ашқан да шығар, - деді Өмірбек.

Жаңалық жерде жатқан ба, ауылдастары естіп, «бауы берік болсын» - десіп келіп жатыр.

Есімін Еділбай деп қойды атасы жаңа туған кішкентайына.

Күндер өтіп жатыр...

Серғазы сері жігіт болып өсіп келеді, тілі тәтті сондай, әне Еділбай бесікте жатыр, пыс-пыс етеді.

* * * *

Бүгін кешке үйге сыйлы қонақтар соғым басына келмек.

Жәнібектің жақсы көретін ағалары мен жеңгелері түгел келді.

Төрде ағасы Ағаділ отыр.

- Көкс, жеңеше!

Біріншіден соғымдарыңыз шүйгін болсын! Екіншіден Еділбайыңыздың бауы берік болсын! Менің және отбасымның көрімдігі деп қабыл алыңыздар. Міне, мынау 10-шы мөлтек ауданынан төрт бөлмелі үйдің кілті, - деп Ағаділ қалтасынан кілт алып, Өмекенге ұсынды.

- Рахмет інім, Жәнібекке жасаған жақсылығың Құдайдан қайтсын! - деген Өмірбек көкениң көңілі босап қалды.

Арадағы үнсіздікті Ағаділ қайта жалған:

- Жәнібек, шынықты айтшы, өзің болсаң Республикаға танымал кокпаршысың, палуансың, ал, мынау отырған үш інінің қайсысы атқа құмар, қайсысы сенің жолыңды қуады деп ойлайсың, - деді.

Шеткерірек отырған Жәнібек қасында отырған үш інісіне қарап отырды да ортада отырған Қазыбектің нығынан ұстап:

- Қазыбек, - деді.

Шынығында Қазыбектің дене бітімі де, жүріс - тұрысы да, мінез-құлқы да Жәнібекке ұқсас еді.

Келген қонақтар риза болып таркасты.

* * * *

Күлімсіреп күз айы да келді. Жәнібектер енісіні алып қалаға, ол ағасы сыйға тартқан үйге көшті.

Алаңсыз өмір кешетін ауыл тірлігіне үйренген Жәнібек, у - шуы көп қала тұрмысына көндіге алмай жүр. Жылдың соңғы айы

болғанымен, жерде қар жоқ, бірақ күн суық. Алған айлық табысын өткенде жепешесіне апарып берген, ал бүгінгі жалақысын алып «Волгасымен» көк базарға келді. Ойында үйіне азық-түлік, балаларына ойыншық алу. Көкбазар маңы ығы-жығы халық. Базарға кіре беріс үлкен қақпаның алдында төрт-бес адам қайыр-садақа сұрап отыр. Оларға Жәнібек аса мәң берген жоқ, көз қиығын салғанда екі сыған әйелі мен орыс шалын және жүзін төмен қаратып отырған ақ жаулықты әжені көрді. Жәнібектің жүрегіне әлде біреу біз сұғып алғандай «шым» ете қалды, көз алдына Мәйкөн анасы елестеді. Сонда да елең қылмай үш-төрт қадам алға басып, арт жағына жалт қарағанда, әлгі әже Жәнібектен көз алмай қарап, қадалып отыр екен. Жәнібек не ары, не бері жүрерін білмей, бір орнында қалшиды да қалды. Жәнібек өзін әлде бір құдіретті күш көтеріп әженің алдына әкелгендей сезінді. Әженің көзіне көзі түскенде, мұңлы көзден жас парлап ағып, мені құтқара гөр, деп жалынып тұрғандай еді.

- Апа, тұрыңыз, орныңыздан, - деді Жәнібек.

Әжеде үн жоқ, орынан тұрып, Жәнібектің сонынан ілби басып, машинаға келіп жайғасты.

- Апа, үйіңіз қайда? Балаларыңыз бар ма, неге қайыр сұрап отырсыз? - деді Жәнібек, рульге келіп жайғасып болған соң.

Екі көзіне ерік берген мұңлық солқ-солқ етіп, еңтігін баса алар емес. Өлден уақыттан кейін тілге келген ол:

- Қарағым, үйім де бар, ұлым да бар, бірақ Құдайдан осыны сұраппын ба? Қолымды көсеу, пашымды сыпырғы етіп, алақан жайып өмір сүргеніме өзім де риза емеспін. Бұдан гөрі Құдай мені алғанда болатын еді, - деп әже қайта еңкілдей бастады.

- Апа, жыламаңыз. Неге сонша түнілесіз, балаңыз бар емес пе, - деді Жәнібек.

- Ондай баланы Құдай бүгін де алсын, ертең де алсын. Ол мені араққа айырбастаған азғын. Менің бар зейнет ақымды араққа жұмсап, үйде ішіп-жейтін үнем қалмады. Мұндай албастыға әйел тұрған ба, екі немеремді алып, келінім өткен жылы төркініне кетіп қалған, - деген әже терек дем алды. Жәнібек біраз ойланып отырды да:

- Апа, мекен-жайыңыз қайда, жеткізіп салайын әрі жол-жөнекей азық-түлік әперейін, - деді. Жәнібек жол-жөнекей бір қап үн және шай, қант, май, аяғына кебіс – мәсі әперіп, айтқан жерге келді. Күрделі жөндеу жүргізбесе, міне-міне құлағалы тұрған ескі үйдің қасына келіп тоқтағанда, үйге кіре беріс дарбаза есігінің алдында серейіп біреудің жатқанын көрді:

- Балаңыз ба?

- Иә, тағы да мас, күнде осы.

Әже көзіне жас алды.

- Балам, қанша дегенмен ішімнен шыққан шұбар жылан ғой, мына итті үйге кіргізіп, - берші деді жалынышты кейіпте. Жәнібек оны алақанына салып көтергісі келмеді. Ол көтеруге лайық жан емес деп ойлады да, жатқан жерінде желкесінен ұстай сүйретіп ауызғы бөлмеге апарып еденге «қоқиарша» тастай салды.

- Жаны бар, қимылайды сүмелек, анасын араққа айырбастаған айуан, - деген Жәнібек жатқан маскүнемге жиіркене қарап тұрды да тепкісі келді, бірақ әжеден ұялды, әжені аяды. Ол сыртқа шығып, әжемен тағы да қоштасып, базарға қайта бет алды. Қалтасында қалған тиын-тебенге ең құрығанда Серғазы мен Еділбайға ойыншық алу керек болды. Өйткені, екеуіне уәде берген. Жәнібек көк базарға қайта келді. Автотұраққа машинасын қойып, базар ішіне кіргенде екі үлкен жігіттің бір ауыл баласын ортаға алып, қалтасын қағып жатқанын көрді. Халық қасынан көрсе де, қормегендей өтіп жатыр.

- Ағатайлар, бар-жоғы қалтамда бес жүз теңге еді. Қарындасым ауруханада жатыр, соған дәрі алатын едім, ақшамды қайтарып беріңіздерші, - деген дауысын анық естіген Жәнібек, олардың қасына жетіп барды. Олардың ту сыртынан келген күйі екі «батыр» жігіттің желкелеріне ұстап, тырп еткізбеді.

- Қане, алғандарыңызды баланың өзіне қайтарындар!

Біреуі қалтасынан бір уыс ақша алып балаға ұсынды.

- Енді айыптарын үшін қалталарыңдағы барларыңды да мына баланың алақанына тағы салыңдар! - деді Жәнібек зілді дауыспен. Екеуі оған көңісі келмей, қипақтай бастады.

Желкесінен қыса ұстап тұрған Жәнібек екеуінің басын бір – бірімен соғыстырғанда:

- Берейін, берейін – деді бірі жалынып. Қолына тағы да бір уыс ақша түскен бала Жәнібекке рахметін айтып, базардан шыға жөнелді.

- Екеуіңді енді милицияға апарып тапсырайын, - деді Жәнібек, екеуін жұлқылай, мытып-мытып алғаннан кейін:

- Ағатай, жіберіңізші бізді, енді қайталамаймыз, - деп жатыр екеуі жарыса сөйлеп. Жәнібек екеуін де жіберді, аяп кетті. Базардан балаларына екі ат ойыншық алып келгенде алдынан шыққан келіншегі Аманкүлге:

- Енді базарға бармасын, қызыл алма жемеспін – деген екен біреу, бүгінгі көрген «қорлығым» шаршатты мені. Енді базарға өзің барасың, - деді Жәнібек.

Сол күннен кейін Жәнібек базарға базарлап барған емес, бара калса, машинасынан түспей отырғаны келіншегін күтіп.

XIV

2000 – жыл. Жаңа ғасыр.

XXI – ғасырдың басталуы Жәнібектің әулеті үшін де ерекше жыл болып басталды. Жаңа жылдың алғашқы минуттарында өмірге келген қарадомалақтар үшін еліміздің Үкіметі тарапынан қолдау тауып қалғалы, зиялы азаматтардың ұйымдастыруымен әр балаға «жүз мың» теңгеден сыйақы берілетін болған-ды. Осындай құрметке Жәнібектің немере ағасы Сейсенбектің келіншегі Қаламқас дүниеге Саидұғаш атты бүлдіршінді әкелгені үшін не болды. Жәнібек келіншегі Аманкүл екеуі қаладан арнайы келіп құттықтап қайтты.

... Көктем келді тағы да. Жер жусан, сай-саладан сылдырлай су ағып, аспанда ұшқан тырналар қиқу салып, жан-жануар, дүп – дүние жанғырып, жасарып, қайта түлеп, тіршіліктің ояңғанын сездіргендей. Қордай өңірі тіпті құлпырып кеткен. Бүгін мұнда Өтеген батырдың құрметіне ат спортынан жарыс өткізілмек. Оған Жәнібекпен бірге ауылдағы інісі әрі шәкірті Нұрман Бүркітбаев та қатыспақ. Нұрман да талай жарыста топ жарып жүрген жігіт. Міне, ортада меркелік спортыны жігіт пен біздің Нұрман. Оның астындағы кок аты әбден кокпарға машықтанған ба басының қайтуы өте жеңіл. Аударыспақта осындай ат керек-ақ. Меркелік жігіт те «мен» деген жігіт екен, оңайлықпен берілер емес. Арпалысып жүр... Төреші ысқырып ойынды тоқтатты. Себебі, осы кезде біздің Нұрман Бүркітбаев қарсыласын бүркітше бүріп бүк түсірген еді.

Жарайсын, Нұрман!

Кезек Жәнібектерге келді, ойын басталар алдында жүргізуші – асаба Жәнібекті «Қазақстан Республикасының чемпионы» - деп таныстырған-ды. Содан ба, елдің назары осы екеуіне ауган. Оның қарсыласы жергілікті жердің атактысы. Қашан да жергілікті жердің адамының еңсесі биік тұратыны даусыз. Ойткені оны көпшілік көшеметтен, рух беріп отырады. Содан ба екен, кара атқа мінген кара жігіт ашуга мінген тәрізді Жәнібекті жұлқылаған үстіне жұлқылай түскен. Оған «Түйеқұстағы» біздің тарлан тырп етер емес, оңтайлы сәтті күтіп жүргендей. Ақыры келді – ау, сәтті шак.

Қордайдың кара атқа мінген кара жігіті, кара жерде шалқасынан жатты. Орнынан тұрып, басын шайқап қояды. Мұнысы күштінің аты күшті дегені – ау. Жарыс аяқталып, марапаттау салтанатында біздің қос спортшыларымыз – Жәнібек пен Нұрманға «Қазақстанның спорт шебері» атағы беріліп, арнайы куәлікті облыс басшыларының бірі Құлназаров табыс етті. Олар ауылға қуанышпен оралды.

2001 жыл, ақпан айы.

Жәнібек жұмыста жүрген. Облыстық «Әулиеата» көкпаршылар командасының басшысы Момынов Нәби ағасы іздеп келіпті.

- Жәнібек, жаңа ғана ат спорты федерациясының мәжілісінен шықтым. Саған биыл жүктелетін жұмыс көп. Біріншіден, Түркістанда аударыспақтан Республикалық жарыс өтеді, чемпиондық атағынды сақтап қалуың керек. Екіншіден, Бәйдібек бабаның тойына бармасаң, тағы болмайды. Үшіншіден, халқымыздың ұлы перзенті Дінмұхамед Қонаев атамyzдың тойында да бағынды сынауың қажет болып тұр. Төртіншіден, Қырғызстанда көкпардан өтетін халықаралық жарысқа командамен бірге міндетті түрде барасың. Бесіншіден, өз ауылындағы ағайындарыңның алдында жылдық есеп бересің десем де болады. Олай дейтінім, ауылындағы Әбдіһайым атаның атындағы мешіттің ашылу рәсімінде өнер көрсетуің керек, - деді Нәбекен шегелей сойлеп. Жәнібек бәріне де тас-түйін дайын еді.

- Аға, «қыз дайын болса, біз дайын» ғой, - деді Жәнібек бастығының қолын алып тұрып.

Сенім жүгін арқалау, қашан да уәде үдесінен шығу – Жәнібектің қанына сіңген қасиет. Осынау қасиет оның астындағы пырағы – карагер аты «Түйеқұсына» да жұғысты сияқты еді. Ойткені, ол осы «Түйеқұсына» сенеді, еш жерде үстіндегі несін абыройсыз қалдырған емес. Сенім бар жерде жеңіс бар. Жарысты Түркістаннан бастаған Жәнібек, жасындай жарқырап тағы да «Қазақстан Республикасының чемпионы» атанды. Іле-шала тағы да сол Оңтүстік Қазақстан облысында өткен Бәйдібек бабаның тойында бағы жанып, алдына жан салмады. Арада айлар өті.

Жәнібек қаладан келсе келген. Ойткені бүгін Ақкөл ауылында халқымыздың ұлы перзенті Дінмұхамед Қонаев атамyzды 90-жылдық ас-тойы өтпек. Соған үйдегі «Түйеқұс» пен

«Ботпай көкті» жаратпақ. Бірін аударыспақ мінсе, бірін көкпарға салу ойында бар. Күн шыға аттарды арнайы машинаға салған олар қасында Бақытжан, Аққол ауылына бет алды. Бұлар «Шайханадан» асып «Рысбек төбенің» тұсына келген ақ түсті «Волга» озып өтіп, алдарына келіп тоқтады.

- Ой, Мақұлбек тәтем ғой, - деді Жәнібек машинаны тани кетіп. Олар да тоқтап машинадан түсіп, «Волгаға» қарай жүрді. Расында, аудан басшысы Мақұлбек Байгелдіұлы екен, қасында аудан әкімшілігінің қызметкерлері бар. Аманалы ағаны таныды, бұрын ауылда онпақты жыл бас экономист болып қызмет істеген.

- Жәнібекжан, жағдайың қалай, - деді Мақұлбек аға амандасып болған соң.

- Жаксы, тәте! - деді Жәнібек.

- Сен бүгін тойда ауылдың ғана емес, ауданның да намысын қорғайсың. Саған сенім артып келе жатырмыз, - деген Мақұлбек аға Жәнібектің арқасынан қақты.

- Тәте, Рәтбек көкемнің «Ботпай көгі» мен Ағаділ ағаның «Түйеқұсы» жерге қарата қоймас, - деді Жәнібек. Осы кезде қалжыңы қашанда қасында жүретін Аманалы:

- Жәнібек, менің сен аттас ұлым бар екені білесің ғой?

- Иә, үлкеніңіз ғой.

- Егер сен жеңіске жетпесең үйге барған соң сол Жәнібекті таяқтың астына аламын, - дегенде тұрғандар ду күлді.

- Тәте, мына сөзіңіз күшіме күш қосқандай, аттасым Жәнібек ініме таяқ емес, шыбын қондырмасың, - деді Жәнібек жымып.

- Ал, жігіттер, жүрелік еңдеше. Жолымыз оң болсын! - деген Мақұлбек аға «Волгасына» барып отырды. Олар әп-сәтте діттеген жерге жетті. «Аққол» аймағы тіпті құлшырып кеткен, анадай жерден «Аққол» көлі жалтырай көрінеді. Қатар-қатар тігілген киіз үйлер, жиналған халықта есеп жоқ. Ауылдың бар адамы осында жүр. Жәнібектер аттарды машинадан түсіріп жатқанда қастарына ағасы Пәтек пен ауылдың атбегі жігіті Көпбай атапың ұлы Мұхит келді.

- Қашан келдіңіз?

- Біздің де келген бетіміз осы, Жәнібектің машинасымен он шақты адам келдік, - деді Мұхит.

Облыс әкімі Серік Әбікенұлы Үмбетов бүгінгі мерекенің шымылдығын ашып берген соң, ойын-сауық басталды да кетті. Ән-күй, айтыс, күрес халық көңіліне шығып жатты. Кезек

аударыспаққа келді. Жүргізуші асабаның хабарлауынша аударыспаққа төрт жұп жазылған. Соның бірі - біздің Жәнібек. Ол өзінің қарсыласымен екінші кезекте шықпақ. Бірінші жұптың ойындары өте сылбыр өтті, көпшіліктің көңілінен шықпағандай, қол шапалақ ұрылмады. Әйтеуір көк аттағы жігіт қарсыласын әрең жықты - ау. Кезек Жәнібектерге келгенде жүргізуші асаба жігіт:

- Ортаға аударыспақтан Қазақстанның екі дүркін чемпионы, Қазақстан Республикасының спорт шебері Жәнібек Әбдікерімов, - деп хабарлауы мұң екен, халық шу ете түсті. Маңай қол шапалақтың дыбысына көміліп, оның қарсыласының кім екенін ести алмай қалдық.

- Міне, ортада «Түйеқұс» мінген Жәнібек тұр. Халық көшеметтің астына алған, шапалақ ұруын тоқтатар емес.

Жәнібек ат үстіне күйіп қойған қорғасын секілі. Оның өзге шабандоздардан ерекшелігі атқа қалай мінді, солай ер тоқымының үстінде басын тік ұстап, алып төсін айқара ашып, ұшатын құстай болып комданып отыратын. Жәнібектің мына отырысын көріп шың басында отырған бүркітті елестеттім. Міне, қазір о көз ұшында жүйткіп бара жатқан аңды бүретіндей...

Көпшіліктің ішінен торы қасқа атқа мінген, алып денелі салмағы 110 килограмм тартатын, сом денелі сары жігіт шығып, Жәнібектің қасына келді. Төресінің белгі бергені мұң екен, екеуі бір-біріне жақындай түсті. Айқасқа білектері шарт-шұрт етеді. Үркек мінезді жануар екен, қамшы көтерсе басын алып қашады. Алып жігіт Жәнібекті ұстай алмай әуре. Оңайлықпен Жәнібек жан беретін жігіт емес. Жәнібек «Түйеқұсының» басын сәл тартқаны сол еді, жануар алдыңғы екі аяғын көкке көтере тепкенде, алыптың атының оң жамбасына дөп тиді, ауырсынды ма, ақсандап қалды. Мінезді торы қасқа бұдан кейін «Түйеқұстың» тепкісінен қорықтыма, оған қарай жақындамай қойды. Үстіндегі егесі қанша тепсініп, қамшыласа да басын жерге тығып, көткеншекттей берді.

«Түйеқұс» мінген Жәнібек қасына жетіп барып, алыппен алыса түсті. Олардың ат үстінде отырғандары болмаса, екеуі жер үстінде күресіп жүргендей, бір-бірімен белдесіп, сілкілесе бастады. Халық демдерін іштеріне тартып алған, тым-тырыс. Міне, Жәнібектің жуан білегі оны бір рет белінен орап өтіп жұлқылағанда, алып атымен қоса шайқалып өтті. Енді міне, салалы саусақтары алыптың иығына қонған. Жәнібек оны төмен қарай баса бастады. Қарсыласының тырп етуге шамасы жоқ. Жәнібектің

саусақтары казық кіргендей әсер етсе керек, ол ирелендей бастады. Жәнібек оның нығынан күш ала төмен құшырлана басқанын үстіне баса түскен. Астындағы аты салмақтын үстіне салмақ қосылып, тұла бойы дір-дір етіп, аяқтары бүгіле бастады, құлап барады...

Ғажап. Жәнібек лезде оның үстіндегі егесінің екі қолтығынан қапсыра ұстаған күйі жоғары көтергенде қара қасқа жерге бүрк ете құлады. Ал, алып екі аяғымен ауа қармап, Жәнібектің қолында тұрды.

- Жібер деймін,- деді ол. Сірә, ұяттың отына өртеніп барады-ау. Жәнібек оның бір жері майын болмасын дегендей, жерге жайлап қондырды. Осынау керемет көрініске жиналған жұрт қол шапалақ ұрып, құрмет көрсетуде. Енді бірі, әлгі алыптың қара аюдай қорбандап тұра қапқанына күліп жатыр.

- Чемпионның аты чемпион ғой, - деді көрші ауылдың көкпаршысы Әукей аға. Мінбеде тұрған қонақтар да дән риза. Облыс әкімі Серік Үмбетов қол шапалақтап тұр. Ол кісінің қасында тұрған облыс әкімінің орынбасары Кенесбек Демешев.

- Жәнібек пағыз палуан ғой, 1998 жылы Астананың тұсау кесер тойында Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың көз алдында жекпе-жекке шығып, бас жүлде алғаны бар-ды дегенде:

- Білем, білем бұл жігітті. Қырғыз еліне барып та өзінің теңдессіз сайыскер екенін дәлелдеп қайтқан еді, - деді облыс әкімі.

Жарыс аяқталып, бас жүлде Жәнібектің қанжығасына байланды. Түс ауа кезек көкпарға келі. «Түйеқұсты» Қатайға (шын аты Ғалымжан) берген Жәнібек «Ботпай көкке» мініп, додаға кірді. Жәнібектің бойында шаршап – шалдығудың еш белгісі жоқ, қайта ат үстінде қозғалған сайын нұрлана түскендей. Астындағы аты «Ботпай көк» те көкпар үшін жаратылғандай, шапқан сайын ширатылып, аяқтарын соза түскен.

- Өне, екі аттылы көкпарды алып, мәрсге қарай бет алып барады. Екеуі де қарсылас жақтың шабандоздары, олардың қасына тағы біреуі жақындады. Ол да солардың көкпаршылары. Көк серке ортада шауып бара жатқан көкпаршының тақымында, ал әлгі екеуі оның қорғаушылары секілді. Әдеттері өздерінің.«Ботпай көкке» қамшы басқан Жәнібек оларды көпке ұзатпай қуып жетіп, сол жақ тұсынан келген күйі ұзын қолын қасындағы көкпаршыдан асырып барып, көкпарға салалы саусақтары іліккенде өзіне қарай жүлкі тартты. Осынау жойқын күшке төтеп бере алмаған қарсыласы көк

серкені Жәнібекке беруіне тура келді. Жәнібек кері бұрылып, олардың мәресіне қарай шапты.

Па, шіркін! «Ботпай көктін» тұяқ серпісін! Жол-жәнекей жармасқандар тастай қатқан тақымнан көкпарды ала алмастарын біліп, шаң қауып қала берді, қала берді. Міне, көк серке көгалда жатыр. Бұл Жәнібектің бүгінгі көкпардағы үшінші салымы еді. Тойға келген халық бас кейіпкерге айналған Жәнібекке дән риза болды.

- Жігіт деп міне, Жәнібекті айт!

- Шіркін, мен де Жәнібекше ат құлағында ойнайтын шабандоз болсам ғой...

- Жігіттің сұлтаны екен!

- Жарайсың, чемпион! Тарқасып бара жатқан көпшілік осылай десіп барады.

Жәнібек достарының қасында тұрғанда Мақұлбек аға мен Аманалы аға келді. Аудан басшысы оның қолын алып, бетінен сүйіп жатыр.

- Жәнібек, жарадың! Жәнібек ішпінді таяқтап күтқардың, - деген Аманалы ағаның сөзіне маңайындағылар ду күлді. Біз ауылға қуанышпен оралдық. Енді Жәнібекті алда көкпардан халықаралық жарыс күтіп тұр. Қырғыз елінде өтпек.

- Барамын.

Жәнібектің ойға түйгені осы. Халық Жәнібекке сенеді. Жәнібек астындағы арғымағына сенеді.

- Жолың болсын, Жәнібек!

* * * *

«Түйеқұсты» туған жері, Жәнібектің түп пағашысы Қырғыз еліне барып көкпар тартып қайтқан облыстық «Әулиеата» көкпаршылары командасы осынау халықаралық жарыстың жеңімпазы атанды. Оның сапында Жәнібек өнер көрсетіп, көптің көңілінен шықты. Енді міне, туған жердің түлегі халқының алдында «есеп» бермек. Ағасы Ағаділ Өзбекстаннан арнайы құрылысшыларды алдырып, ауылдың орталығынан үлкен мешіт салдырды. Бүгін соның ашылу рәсімі.

Осынау рәсімге еліміздің Сенат төрағасының орынбасары Әмірбек Байғелдиев, жазушылар Қадірбек Уәлиев, Бақтияр Әбілдаев, Ғазизбек Тәшімбаев, Болат Айымбеков, медицина ғылымдарының докторы Сайлау Тәукеев, белгілі әскери маман, полковник Дүзел Орлабаев, ғылым докторы, академик Әзімхан

Сатыбалдин, танымал экономист Жарқын Молдабаев, инженер Амангелді Тоғызбаев, әскери полковник Орал Міртаев және басқа да зиялы азаматтар келді. Бұлардың бәрі де осы ауылдың түлектері. Олар Ағаділге алғыс айтуда.

Халық тамактанып болған соң ат спортынан өтетін жарылсқа көз салды. Теңге ілуде ауыл кокпаршысы Рәтов Сұлтан сұлтандығын көрсетіп, жерге тасталған бес орамалдың тортеуін іліп әкетті. Ортаға кокпардан халықаралық жарыстардың жеңімпазы, аударыспақтан Қазақстанның екі дүркін чемпионы Жәнібек шақырылғанда, ел ұзақ қол шапалақтап, қошеметтеп, құрмет көрсетіп отырып алды.

Жүргізуші – асаба, белгілі әртіс Қаршыға «Түйеқұс» мінген Жәнібекке қарсы келер жігітті шақырғанда, кок атына мініп Қордай жерінде «Қазақстанның спорт шебері» атанып қайтқан Нұрман шықты. Алғашында ел ойын көрсін деді ме, екеуі ұстасқан күйі біраз жүрді. Бірақ, көк ат мінген Нұрман көрсендік көрсетті. Жәнібекте қатарласа жүріп, ел ағаларының алдына келгенде, Жәнібектің қолын жоғары көтерді. Оның бұл ісі жеңісті Жәнібекке бергені еді. Мұны жұрт сыйластықтың белгісі деп ұқты.

- Жарайсын, жігіттер!

Халық риза болып тарқасты.

III-бөлім

АҚҚАН ЖҰЛДЫЗ

Қысты қыр асырып, көк көйлекті коктем келді. Үш күн бойы толассыз жауған жаңбыр елдің әбден ығырын алып бітті. Аспан түнеріп қабағын бір ашпай-ақ қойды.

Жәнібектің де қабағы катулы. Достарын «Ақжардағы» жайлауға шақырып, дәм татқызайын десе, мына күннің де түнеріп тұрып алғаны.

Ертең 25 мамыр. Мектептерде соңғы қоңырау. Құландығы әпкесі Гүлмадинаның үлкен ұлы Ернұр мектеп бітірмек. Әлігінде түскі тамақ үстінде жеңешесі:

- Сол киенді келін екеуін ертең құттықтап келсеңдер қайтеді. Біз Өмірбек екеуіміз биелерді сауып, малға қарайық – деген-ді. Олар солай келісті де. Түске дейін мүйіз, түстен кейін киіз деген осы-ау, жаңа ғана себелеп тұрған жауын сап тиылып, аспан шайдай ашылып шыға келді. Сірә, Құдайдың да балалардың ертеңгі күшіне көңілді барсын дегені шығар. Әп сәтте күн жадырап шыға келді. Үйде бұйығып отырған Серғазы мен Еділбай да күлімсіреп, далаға шықты.

- Әне екеуі де кок шыбықты ат қылып мініп, жарысып барады...

Түн. Ауыл түнін тамашалай бергім келеді. Тыныштықты әлде бір иттің ұлыған зарлы дауысы бұзды. Көңіліме үрей үйірілгенмен, үйге кіргім жоқ. Аспан ашық, жұлдыздар жымын-жымын етеді.

- Әне, топ жұлдыздардың ішінен бір жұлдыз жерге қарай құдилап құлады да, лезде көзден ғайып болды. Осынау таңғажайып құбылыстан кейін марқұм әкемнің: “Аспаннан жұлдыз аққан сәтте өмірге бір адам келіп, өмірден бір адам кетеді”- деп айтқаны есіме түсті.

Сол рас екен-ау...

2002 жыл мамырдың 25-ші жұлдызы.

Өмірбек пен Дүйсенкүл түн баласы көз ілмеді. Биенің таңғы сауынына барғанда, жарықтық жануарлар иімей қойды. Шелектерін даңғырлатып бос қайтты. Үйге келсе үлкен немересі шырырап жылап жатыр, кішісі кеше әкесінен қалмай бірге кеткен.

Жәнібекке ауылдағы ауылдастарға қымыз бен кеше туған екі снырдың уызып апарып бер, деп беріп жібергеніне қуанды Дүйсенкүл.

- Әй, Дүйсенкүл, қолым еш іске барар емес, желідегі құлындарды босата салшы, бір түрлі мазам кетіп тұр. Біраз жатып дем алайын, - деп Өмірбек әлі жиылмаған төсекке жата кетті.

Дүйсенкүлдің де еш нәрсеге зауқы жоқ. Отағасының айтқанын орындап, олда баласының қасына келіп қисайды.

* * * *

Түнімен дөңбекшіп ұйықтай алмаған Оразкүлдің көңілі әлдебір нәрсеге алаңдап шықты. Ол не нәрсе, өзі де білмейді. Неге екенін, жүрегінің дүрсілі қорқынышқа ұласып, көзін жұмса жаман түс көретіндей халге душар болды. Жолдасы Дәрмен де жүрегім деп шықты. Таң атты-ау, әйтеуір. Күн шайдай ашық. Оразкүлдің жұмысқа барғысы жоқ. Терезеден сыртқа көз жүгіртін еді құшақтарын гүлге толтырған оқушылар мектепке қарай бет алып барады. Оразкүлдің енді есіне түсті, “Бүгін соңғы қоңырау ғой” деді іштей. Сонда да көңілі жай табар емес, қаланың у-шуы да айқайға сүрен қосып дегеннің көрін келтіргендей, жабыркау көңілді күнірсентін жіберді. Жұмысқа келді, түске дейін әрен отырды-ау. Тамаққа да тәбеті жоқ. Әйтеуір жақсылық болса екен, неге көңілім мұншама алаңдайды, ауылдағыларға бірдене болып қалды ма? Егер болса, осы уақытқа дейін бір хабары келер еді ғой, деп Оразкүл өз ойымен өзі арпалысып кешті әрен батырды.

* * * *

Қадірбектің бүгін күндегідей түнгі жазу-сызу, оқу жұмысы жүрмеді. Белгісіз бір мазасыз күйге түсті, орнынан тұрып, балконға шығып, сигареттің көк түтінінен шуда есті. Алматының түнгі бейнесіне көз салды, неткен көрікті, қандай сұлу...

Алматының осынау әсемдігі Қадекеңнің көңілін жібіте алмады. Ол қайта келіп столына жайғасты. Қолына қаламын алғанымен, ұшына бірде-бір сөз ілінбеді. Оны тастай беріп, кітап оқымақ болды. Ештеңе ұға алмады. Жүрегі әлденеге лобығып, аузына тығылғандай бір күй кешті. Бәлкім, шаршаған шығармын, жатып дем алайын. Сағат та түнгі төртке қарапты ғой деп ойлады. Төсегіне келіп қисайды. Көзін қаншалықты жұмып жатса да, жуық арада ұйықтай алмады. Әрқилы ой меңдеп, ию-кию елестер көз

алдына жортып жүріп алды. Сөйтіп жатып көзі ілініп кеткені сол еді, көп ұзамай шошына айқайлап, атқып тұрды.

- Не болды? Жайсыз түс көрдің бе? - деді қатты айқайдан оянып кеткен келіншегі Қымбат.

- Иә, бір құбыжық аузыма қолын сұғып, тілімді жұлып алмақшы. Тұншығып өліп барады екем деймін. Содан шошып оянып кеттім, - деді, отағасы әзер сойлеп.

- Түс - түлкінің боғы. Не болса, соны сен де айтады екенсің деген келіншегіне, Қадекең бажырая қарады да:

- Әй, әйелдер-ай, сендер не түсінесіңдер. Ауылдағы Жәнібегімді аман қылсын дей бер, өзі де ат үстінде көп жүруші еді. Құдайым соны тіл-көзден сақтасын де одан да, - деп қайта киінген Қадекең балконға шығып, темекінің көк түтінін будақтатып, таңғы сәгізден асқанша отырды.

* * * *

Жайлаудан әкелген қымыз бен сүтті келіншегіне тапсырып, Жәнібек жаяу достарының үйлеріне кетті. Көшеде кездескен біреуден “бүгін Қаракемерде үлкен көкпар болады екен” дегенді естіген ол, “Түйеқұсына” мініп барғысы келді. Бірақ ойына Ақыртөбеге жиеніне бару керектігі түсіп райынан қайтты. Өмірінде, қаладан келгенде, туыскандарының үйлерін аралап көрмеген Жәнібек Жұман, Асқар, Жұманалы, Талас, Бақыт секілді ағаларымен, ауыл ақсақалдары Мәдібек, Айдарбек, Айытқұл, Жүзжасар, Жетебай аталарының үйлеріне кіріп, сәлем бергелі шықты.

Үйге келгенде ұлы Еділбай өзін іздеп жылап отыр екен.

- Аманкүл, мен Еділбайды ұйықтатайын, сен жеңіл-желпі тамақ істеші, сосын жолға шығармыз - деген Жәнібек ұлын құшағына алып, төсекке барып жатты. Ұлын ұйықтатып жатып өзі де ұйқыға кеткен. Әлден уақыта шошып оянды, түс көрген-ау шамасы. Құшағындағы Еділбайы пысылдап ұйықтап жатыр. Оның бетінен құшырлана сүйіп, телмірей қарап тұрды да апыл-ғұпыл киініп, сыртқа беттеді.

- Жәнібек, тамақ даяр болды ғой, жолға шығатын да уақыт таяды, - деді алдынан шыққан келіншегі.

- Біздің ауылдың көкпаршылары жеңіліп жатыр екен. Мен қазір соны көрем де қайтамын - деді де “Волгасына” қарай жүрді. Еркелей құйрықтарын бұландатып келген екі итті алдынан

кескестен жүргізер емес: бірі аяғының арасына басып тығып алса, екіншісі балағынан тістелей артқа тартады. Қорада жер тарпып, кісінеп “Түйеқұс” тұр. “Менсіз қайда барасын” дегендей. Оларды елең қылмаған Жәнібек “Волгасын” оталдырды. Екі иті оның соңынан солендеп біраз жерге барды. Машинаға жете алмасын сезген олар есік алдындағы табалдырыққа келіп жатып алды. Жәнібектің түсі рас болып шықты, ауыл көкпаршылары ұтылып жатыр екен. Делебесі қозды. Қарап тұра алмады, көрші ауылдың кісісінен астындағы қара атын сұрап мініп, көкпаршылардың бірімен орын алмастырып ойынға кірді де кетті...

Әне, Жәнібек мәреге қарай шауып келеді, тақымында көкпар. Жармасқан жігіт көпке шыдай алмады, қалып қойды. Ол дара келіп диттеген жерге көкпарды топ еткізді, есеп теңесті. Жәнібек додадан тағы шықты, тақымында көкпары. Бұл жолы жармасқан ешкім жоқ, сірә, ала алмастарың білген-ау. Жәнібек қара атқа қамшы басты, зулап келеді, артына қарайлап қояды. Осы тұста қыр астынап шыға келген көк атқа мінген біреу оның алдынан кескестей шапты, оны Жәнібек байқар емес...

- Ей, мына көк аттағы көргенсіз қайтеді-ей, - деді тамашалап тұрған аудан әкімі Мақұлбек Байгелдиев. Бір сойқанның боларын сезген жұрт тым-тырыс. Бәрі де кеш еді. Жәнібек қолденең келген көк аттыға соғысты. “Шанк” еткен жағымсыз дыбыс тұрғандардың құлағына анық жетті.

- Құлады әне, өлді ойбай – деп шуласқан көрермендер солай қарай тұра жүгірді.

Жәнібек жерде сүлк жатыр.

- Тез! машина әкеліндер. Қалаға, ауруханаға, жеткізу керек, - деді Махан.

... Жолда Жәнібек сәл есін жиғандай болды, қасында отырған Айдарға қарап:

- Не болды маған? Серғазы мен Еділбай қайда? Көке! Жеңеше! – деді де, есін қайта жоғалтты...

* * * *

Дүйсенкүлдің жүрегі әлдебір нәрсені сезгендей құлазып, аяғы ілгері тартпаған. Болмысынан бей-берекет сөз оздырмайтын томаға-тұйық Өмірбек жан сезімін ішіне бүгін, қуаныш пен үрейді бірге аркалап есік алдында отырған, ауыл жақтан шаңдатып бір жеңіл машина келеді. Жүрісі жылдам. Өмірбекке бұл ұнамады

Әлгі машина есік алдына тоқтай қалып, ішінен шыққан жүргізуші жігіт:

- Көке, болыңыз тез. Жәнібек аттан құлап ауруханаға түсті, мені сізге «алып кел» деп Мақұлбек аға жіберді – деді аптығыш.

Осы бір жайсыз хабарды естіген Өмірбек пен Дүйсенкүлдің көздері қарауытып, бастары айналды.

Бір сұмдықтың болғанын сезді. Серғазыны жетектеп екеуі де машинаға келіп отырды. Үн жоқ. Дүйсенкүл жеңгей ауылдағы үйде қалып, Өмірбек сол келген машинамен Жәнібегіне кетіп барады.

* * * *

Машина да титықтап жүрісі өнбей келе ме, қалай? Спидометрге қарады, 120. Өмірбектің ойы – тек тез жетсем екен. Оның көз алдында Жәнібегі.

- Көке келдік – деді жүргізуші жігіт. Аурухана алдында күтіп қызы Райхан, Антон, Асхаттар тұр еді. Өмірбек, Райхан екеуі аурухана ішіне кіргенде, алдынан Ағаділ шықты.

- Жәнібекке операция жасап жатыр. Мен де жана естіп, келген бетім осы, бәрі жақсы болады көке – деді Ағаділ.

Өмекең сөздің бірін естисе, бірін естімей есенгіреп тұр. Жан-жағына қарады, үрпие қарап тұрған Жанат, Жұмасейіт, Оңғарбектерді енді көрді. Мыналар құрдастары Бақытжан, Айдар емес пе, арғы жақтағы тұрған ауыл көкпаршылары Сәтбек, Мырзат, Сұлтан, Нұрмандарды танымады, көз алды қарауытып кетті ме, қалай? Ал, сыртта аурухана алдында Жәнібектің тілеуін тілеп Қойшыман, Қалман, Сембек, Самат және басқалар жүр.

Түн ауып барады. Бақытжан сағатына қарап еді, уақыт түнгі сағат бірден кетіпті.

- Әне, операция залынан хирург-дәрігер шықты, жүзі төмен. Тұрғандардың жүрегі “зырк” ете қалды. Дәрігерді қаумалай қоршағандар оның аузына қарап қалған.

- Қалай? – деді Ағаділ дәрігерге.

- Жүрегі... болмады... - деген ол кезіндегі көзілдірігін алып, төмен қарады..

- Н-н-с-с-е-е?!?! – деген Жандарбектің жан даусы шықты.

Райхан шынғырып жіберді:

- Ж-ә-н-і-б-е-к! басын толқанға соққан жаралы аккумуля шыр айналып бәйек болды. Көкесін құшақтай алған ол талықсн берді...

- Ау-у-у... Ау-у-у... Ау-у-у... Есік алдында екі ит шокиып ұлып отыр, жан түршігеді.

- Мына иттердің ұлысы жаман, Жәнібегім амап болса екен, - дейді байгүс анасы. Аманкүл Серғазы мен Еділбайып құшақтап бір уыс болып бұрышқа тығылған. Темірбек пен Қазыбек те ойға шомып, екеуі де екі жерде отыр. Бәрінің де ойлағандары тек Жәнібек. Ұйқылары да келер емес. Шынғырып корада байлаулы “Түйекүс” тұр.

- Ау-у-у! Ау-у-у!

- Қап, мына иттерді-ай, әбден жүйкемізге тиіп бітті-ау, - деді Дүйсенкүл. Әлден уақыттан кейін “тық-тық” деген дыбыс естілді, біреу терезені қаққандай. Онсыз да көңілдері алабұрттып отырған олар қорқа түсті. Жаңаға дыбыс тағы да қайталанды. “тық-тық-тық...”. Олардың үрейлері ұша бастады, әсіресе екі кішкентай бірі апасының, бірі анасының қойнына түмсықтарын тығып алған.

- Беймезгіл уақытта кім болды екен өзі, Темірбек, бар есікті ашы, - деді Дүйсенкүл баласына. Ол барып есікті ашты. Ешкім жоқ. Темірбектің орнына келіп отыра бергені сол еді, әлгі дыбыс қайта естілді. Даладың жарығын жағып, жөндеп қарасандаршы, иттерден қорқып кіре алмай жүрген біреу шығар, барындар – деді Дүйсенкүл мазасызданып.

Темірбек пен Қазыбек сыртқа шықты. Манайдан ешкім көрінбейді. Үйді айналып шығыс жақ беткейдегі Жәнібектердің отау болмесіндегі терезенің алдында тұрған “Түйекүсты” көріп өз көздеріне өздері сенбеді. Байлаулы тұрған ол байлаудан қалай босаған? Неге, Жәнібектің терезесінен үніліп қарап тұр? Темірбек пен Қазыбек аңғарып қарады. Түйекүстың дәл өзі, мойнын созып, терезеден ішке үңіле қарап, басындағы жүгеннің ауыздығымен терезені тықылдатып тұр.

- Тық, тық, тық, тық...

Әншейінде ұстата беретін “Түйекүс” бұлар қасына келе бергенде қаша жөнелді. Қаумалап жүріп, эрең ұстады. Жібін тістелеп үзген сияқты, көзінің алды жасаурап тұр. Олар “Түйекүсты” орнына қайта байлап үйге кірді. Қарагердің бұл қылығын естіген Дүйсенкүлдің тұла бойы шымырлап кетті, екі емшегі иіп сала берді. Жүрегі сыздап, көзіне жас алды. Орнынан тұрып, терезеден көз жүгіртпін еді, көп машинаның жарығы көрінді.

Келе жатқан машиналардың бірінде Өмірбекте келе жатқан шығар деп ойлады Дүйсенкүл. Бұлар Жәнібекті, Жәнібекті емес-ау, Жәнібектің денесін әкеле жатқандар еді. Машиналар бірінен соң бірі есік алдына келіп тоқтап жатыр. Төңірек әп-сәтте у-шуга көміліп, айналаның астан-кестені шықты. Елу жетіге шыкса да шашына қылау түспеген апаның әлгі хабардан өті аузына құйылғандай, көзінің алды тас-түнек болып, босағаны құшақтай бойы құлап түсті. Аманкүлде талып жатыр. Түкке түсінбеген екі кішкентай бірі апасының, бірі анасының үстіне құлай шырылдап отыр. Өмірбек өлі мен тірінің ортасында тұрғандай “ботасын” іздейді, боздап тұр. Бауырынан айрылған інілерінің көз жастары көл болды.

...Азынаған ауыл, қайғы жұтқан жұрт кеуделеріне ауыр жүк жамылып екі көздеріне ерік берген. Алматыдан аң ұрып ұрып Қадірбек пен Болат, Ержандар жетті. Етектерін жасқа толтырып Гүлмадина, Оразкүл, Гүлназиялар келді...

Аспан түнеріп, көз жасын сыға бастаған. Сірә, кең аспанда көңілі босап жарқыраған Жұлдызынан айырылып күңіреніп тұр-ау.

Мыңға жуық адам Жәнібектің денесін соңғы санарға шығарып салып барады.

- Хош бол, бауырым!

- Жатқан жерің жайлы болсын, Жәнібек!

ЕСКЕ АЛУ

Әне, бір топ аттылар кетіп барады. Бірақ араларынан Жәнібек көрінбейді.

Ол...

Міне, Данияр мен Бөгеннің үйінің арғы шетіндегі аланда көкпар болып жатыр. Бірақ, араларында Жәнібек жоқ.

Ол...

Ол апасының қасында ұйықтап жатыр. Ол енді оянбайды, ертегінің батырларынша ұ-з-ақ ұйқыға кеткен...

Ұықтай бер “батырым”, ұықтай бер!

Жатқан жерің жайлы болсын!

Бұл жалған дүниеде адамзаттың айтқаны емес. Төңірінің дегені болады екен. Өмір адамның ықтиярында жүре ме? Жүгіру бар да, жығылу да болатын нәрсе. Әйтпесе, ардақты әкем Салым мен асыл анам Тұрғанбике қайда? Қымбатты ағаларым Құрмантай

мен Аниярбек қайда? Жұлдыздай жарқыраған інім Жәнібек қайда? Біз, адамдар қуанышы мен қайғысы қатар жүретін шуағы мол осы бір сәулелі дүниеде “қонаққа” тән мінез көрсете алдық па? Әсіресе, Жәнібек дегенде “жанын” бөлек қоятындар бұл өңірде аз емес. Оның ағалары, бауырлары, достары осы сауалдың төнірегінде сыр шертсе екен деймін...

Ендеше, сол кісілердің сөзіне құлақ түрейікші...

МАҚТАНЫШЫМЫЗ ЕДІ

Жұжасар Батырқұлов,
Жәнібектің немере атасы

Жәнібек ерекше туған ұл еді ғой. Ол әулетіміздің бетке ұстары, мақтанышымыз еді. Жәнібегімді ойласам аза бойым қаза болады. Еріксіз ерік беріп, ошада көз жасымды сығып-сығып аламын. Ойыма өткен күндер түседі. Осы бір кокпардан сонау бір жылдары Тамды ауылында туған бауырым Мыңжасар дүние салды, енді міне, сол кокпардан Жәнібегім де жайланды. Қайтейін, Алланың бұйрығы шығар. Ажалға ешкім араша түсе алмас, сірә. Енді тек оларға құран бағынтап, артында қалған ұрпақтарына жақсылық тілеп отырымыз. Одан басқа қолдан келер амал жоқ бізде. Жәнібек жайлы әңгіме тым көп-ақ. Оның адамгершілігін айтсаңызшы.

Әлі есімде, қыс айы болатын. Тау жақтан соққан суық жел бет қаратар емес. Кеш түсін қалған мезгіл. Өмірбектің үйінің дарбазасын біреу сындырып жібергендей ұрғылап тұр. Бұл кім болды екен деген оймен оның қасына жақындадым. Сатыштың Данияры екен, өзінің оң қашып, қиналып тұрған жанға үксайды.

- Көке, Жәнібек үйіндеме екен? Бармаған жерім жоқ. Келіңіз Нағима қатты қысылып, ауа жетпей демігіп, ауырып жатыр еді. Соған мына Өрнек ауылындағы дәріханадан керекті дәрі-дәрмегін алып берсем деп едім, - деді Данияр аптығып. Осы кезден үйден Жәнібек шығып, қасымызға келген болатын. Ол Даниярдың түрін көріп, бірден:

- Тәте, жайшылық па?

- Көрші ауылдан дәрі әкелу керек еді...

- Тәте, мен қазір, - деді де Жәнібек “Волгасын” оталдырып сыртқа шықты. Бұлар алты шақырым жердегі ауылға тез-ақ жеткендей. Дәріханашы Гүлжамал деген келіншек жақсы кісі екен, Даниярдың қолына керекті екі-үш дәрісін ұстата салды. Қырсық

шалғанда жарты жолға келгенде машинаның майы бітіп, тоқтады. Енді не істеу керек? Нағима болса өмір мен өлім ортасында. Оны өлімнен аман алып қалу екеуінің қолында. Тез арада дәріні жеткізу керек. Өтіп жатқан көлік көрінбейді. Жәнібек көп ойланған жоқ.

- Тәте, уақытты босқа өткізбейін, әкеліңіз дәріні, мен жүгіріп жстемін, әрі ауылдан май ала келемін. Сіз машинада қала беріңіз, - деді де машинадан шығып, ауылға қарай жүгіре жөнелді.

Жәнібек жүгіріп Даниярдың үйіне келгенде, есіктің алдында баласы Анабек жүр екен. Ол дәріні соған берді де кері қайтты. Сойтіп ол үйінен май алып, жүгіріп машинасына келді. Алдынан шыққан Данияр:

- Айналайын, жеткіздің бе? - деді.

- Тәте, бәрі жақсы.

- Рахмет, айналайын, рахмет! Жеңгенді бір ажалдан алып қалдың-ау деген Данияр оның қолынан алып, бетінен сүйді. Жәнібектің осы бір жақсылығын Данияр әлі күнге дейін жыр қылып айтады. Жақсылық жасау Жәнібектің бойында біткен қасиет еді. Мейлі ол адам үлкен болсын, кіші болсын, тіпті танысын-танымасын “мақұл” деп күннің бір мезгіліне де қарамай, жүре беретін. Қайран Жәнібегім жас кеттің ғой өмірден. Сол әулет арасында бір игілікті істі енді бастаймын деп жүргенде мынадай болды. Арманы Алатаудай еді жанымның. Қайтейін, сұм ажал алып кетті оны. Құдайым қалған өмірің артында қалған қос құлыншағына берсін! Жәнібек қарағым біздің ауылдың мақтанышы еді! Өттең, өттең...

АСЫЛЫМЫЗ ЕДІ, ӨТТЕЦ...

Оразкүл Өмірбекқызы Әбдікерімова,
Жәнібектің әнікесі

Уақыт шіркінің жылдамын-ай! Кеше ғана бауырымыз Жәнібек ортамызда ешбір алаңсыз күліп-ойнап жүрген болатын. Міне, енді...

Бауырым Жәнібек сені сағынып, аңсаймыз. Өзіңнің рухыңа арнап әке-шешен құран бағыштаудан ешбір таңған емес. Басқа қолдан келер ешбір шарамыз жоқ, қайтейік. Сенің өмірден ерте кеткеніңе қабырғасы қайыспаған жан болған жоқ шығар-ау. Сол бір ауыр күні біз - ата-анаң, жарың мен бауырларың өзін мен бірге өлердей болып, ек, бірақ, “Бірге тумақ бар да, бірге өлмек жоқ” екен ғой, оны біз енді ғана түсінгендей болдық. Ел-жұртқа, ағайын-туысқа, жолдастарын мен қызметтестеріңе мын да бір алғысымыз

шексіз. Өзінді тірінде қалай сыйласа, өмірден өткенінде де солай сый-сыяпат көрсетуде. Сенің сол бір ақжарқын да жайдары мінезінді, отбасың да достарын да, үлкенді кіші ағайын-туыстарың да ұмыта қоймас деп ойлаймын. Әке-шешемізге біз жетеуіміз бір төбе болсақ, сен жалғыз өзін бір едің ғой. Амал қанша. алланың ісіне қарсы келетін бізде не амал бар. Құдайға да жақсы адам керек болған шығар-ау. Сенің орныңды толтырар жан жоқ екенін білеміз. Тек бір ғана медетіміз артыңда қалған екі құлыншағың – Серғазы мен Еділбай аман болсын. Сенің жасай алмай кеткен жасыңды Алла соларға берсін деп тілейміз. Біреуі - өзін, біреуі көзің болып, алдымызда аман-сау жүрсе болғаны. Асылдың сынығынан қалған ұлдарыңның болашақта сенің орныңды толтырар деген үміттеміз.

*Жанарым жасқа толады,
Өзіңді еске алғанда.
Мүшиама ерте солатып,
Не жаздың жаным, Аллаға.*

*Жайраңдап қана жүруші-ең.
Ұрсып та алсам құлуші ең.
Еске алам елдің айтқанын:
“Бұл қайдан шыққан, мүшиа кең”.*

*Көз бе деп қалам сені алған,
Сөз бе деп қалам сені көрселімен.
Не амал енді айтқанмен,
Құтылмадың-ау сен ажалдан!*

Жан бауырым Жәнібек, тоңырағың торқа, алдың пейіш, артың кеніш, иманың жолдас болсын.

ТУҒАН ІНІМДЕЙ ЕДІ

Жанат Тұрсынбекұлы,
“Атамекен” шаруа қожалығының
торағасы, көкпаршы

Жәнібек!

Кошеден отіп бара жатып, осын-ау есімді естісем елсң ете қаламын. Жәнібек сол бір топтың ішінде кетіп бара жатқан сияқты болады да тұрады. Сірә, Жәнібекті сағынғанымнан болар бұл. Сұм ажал ерте алып кетті-ау оны. Әйтпесе жұлдыздай жарқыраған, күйі арамызда жерер еді-ау.

Жәнібектің арқалаған арманы көп еді. 2000-шы жылы политехникалық колледжіне сырттай түсіп еді, оны аяқтай алмай кетті-ау. Менімен сыр бөлісіп, істейтін ісін ақылдасып барып іске асыруша еді. Келбетіне ақылы сай Жәнібек, әтсн сен өмірден ерте кеттің-ау! Бірақ амалым бар ма? Сенің әрбір жеңісін мен үшін зор мәртебе, үлкен қуаныш еді! Сенің аударыспақтағы ептілігін, көкпар тартудағы жүректілігін, тіпті атқа отырысыңның өзі өзгелерден ерекше еді-ау. Сен “Түйкқұсына” мініп кетіп бара жатқаныңда ту сыртыңнан қарап тұрып, мен сені баяғыңның батырлары Алпамыс, Қобыландыға балаушы елім. Неге сен сол күні Құланға кете бермей, көкпарға келдің екен?

Жәнібек жайлы әңгіме әсте таусылмас. Оның бейнесі, жүріс-тұрысы әлі күнге қоз алдымда. Көкпарға бара қалсам оны орны үңірейін көрініп тұрған сияқты. Әнеукүнгі бір көкпарда ауыл көкпаршылары ұтылып қалды.

- Қап, Жәнібек болған да ғой, - деп оны аңсадым, оны іздедім сонда. Жәнібек мыңға жуық рет көкпарға қатысып, бәрінде салым салмай қайтқан күні болмапты. Ал, аударыспаққа алпыстан аса рет шығып, алдына жан салмаған. Ол ғажап жігіт еді ғой, ондай жігіт енді туар ма екен. Туа қалса да оның орнын алмастыра алмас, сірә. Себебі Жәнібектің аты Жәнібек!

- Жәнібек! Жұлдыз-Жәнібек! Палуан Жәнібек!

Артында қалған алтын тұяқтары Серғазы мен Еділбайға ұзақ ғұмыр берсін. Құдайым солар ауырмасын.

ЖӘНІБЕК ӨЛГЕН ЖОҚ

Бақытжан Есенханұлы,
Жәнібектің жан жолдасы

Айтыңыздаршы, Жәнібек қайтты ма? Жоқ... ол өлген жоқ. Ол менің жүрегімде мәңгі тірі. Жәнібектей жігітті, досты енді таппаспын, тапқан күнде де оның орнын алмастыра алмас ешкімде. Жәнібек жанымның жартысы еді ғой. Егерде менің бір жерім немесе оның бір жері ауырып жырақта жатсақ та бір-бірімізді іздеп бәйек болатынбыз. Ол сондай кезде өзіммен бірге “жедел жәрдем” машинасын ала келетін. Қайран Жәнібегім-ай, ақ көңіл еді ғой...

Жәнібек мәңгі тірі, оның отын өшірмейтін Серғазы мен Еділбайы бар, оның атын өшірмейтін бауырлары мен достары бар.

Сондықтан да Жәнібек өлген жоқ. Мен оны өлдіге санамаймын. Жәнібекті қайта тірілтіп отырған Дүйсенбек ағаға (осы кітаптың авторы) ризамын. Жәнібектің жүріп өткен жолдары жастарға үлгі боларлық. Өйткені, ауыл емес ауданнан Жәнібектей жалынды, ат спортынан бірнеше дүркін чемпион атанған жігіт болған емес. Бұл - тарих, бұл - шежіре, бұл - бүкіл ауылдың көрінісі, бейнесі. Жәнібекті білген, таныған жігіттердің бәрі осылай бағалайды. Шіркін-ай, ауылдан ойластырып шежірелі шешімге келіп, Жәнібекке бір көшенің атын беріп жатса кім қуанбас, кім мақтанбас. Бұл әрине ауыл, аудан басшыларының қолында, құзырында.

У-у, егер менің қолымда билік болса, мен Жәнібекке бір көшенің атын берер едім. Ол соған лайық деп ойлаймын, өйткені Жәнібек өлген жоқ. Оны өлді деп санау мүмкін емес, Жәнібек өлген жоқ. Ол мәңгі тірі.

Айтпақшы, Жәнібек сүйінші, келіншегім егіз ұл туды, екеуі де өзіне тартқан. Екі айға келмей жатып атқа мінеміз, дейді. Айттым ғой, Жәнібек сен мәңгі тірісің, деп өмірге жаңа келген нәрестелер де сенің жолыңды қумақшы. Сен мәңгі тірісің, өлген жоқсың.

ҚҰРДАСЫМ

Айдар Пәдірәліұлы,
Жәнібектің құрдасы, көкпаршы.

Жақсы адамдар туралы естелік жазу өте ауыр екен. Көкірегім сайрап тұрса да, қолыма қалам алып, қағазға үңілгенде ойымды анық түсіре аламын ба? Оған менің тілім жете ме, жетпей ме деген сұрақтар мазалап, әжептәуір жүрексініп қаламын.

Енді бүгін сол асыл арысым туралы адамның іші-бауырын елжірететін кейбір мінез-қылықтарын еске түсіргім келіп отыр. Ол біріншіден, аса қамқор адам еді. Манайындағыларға үлкен қамқорлықпен қарап, жетпей жатса, өз жаңынан үлестіріп беруші еді. Ондайды тіпті есенке алмайтын. Кейбір қытымыр, қатты, тиын санайтындарға да қарсы қабақ танытпай, кемсітпей, қайта жапын салып, өзі қосып жүруші еді. Мұны ол намысқа тиетіндей етіп емес, қалжыңдап, баладай алдап, іске асыратын.

Бәрін айтта, бірін айт, жаны жібек еді-ау, шіркін! Ол өмірінде бір адамға қатты сөз айтып немесе ренжітіп көрген емес. Отбасына

да аса мейірімді де жайлы болатын. Өзіміздің шағын құрдастар отырысында бір екі стақанға уланып, коқырандап, әйелін былапыт сөздерімен қайырғанда, ол сәл жымынып қойып: “Ой, біздің Төкендер бала кезінен әйелінен қорықпайды ғой” – деп тілмен шымшып қойып отыратын.

Жәнібек біздің ішімізде ең жарық жұлдыз еді ғой. Оны қай қырынан алсаң да, тамсанбай жүре алмайсың. Өте срекше керемет жан еді. Оның қарапайымдылығы, ақ көңіл, әрі ақжарқан мінездері кімді де болса баурап алушы еді. Ал бойындағы күші ше? Кез-келген менмін деген палуандардың өзі де ығып қалатын. Арамызда біз оны палуанға теңеп, қалжыңдап тістеме әңгімелер айтқанда: “Ой қойыңдаршы-ей, қайдағы күш менде, осы өздеріндемің ғой, тым әспеттеп жібердіңдер” деп өзінің қарапайымдылығынан аспайтын.

Бізден қаншалықты биік әрі үлкен орталарға жақын жүрсе де біздің арамызда бір көкірек көтеріп, алшақ кетпеуші еді. Арамызға келіп қалғанда сол баяғы Жәнібек, қалжыңбас Жәнібек, бала Жәнібек болып қалушы еді. Ол кішіпейіл, қарапайым мінезі қашан болса да өзгермейтін. Елбір асып-тасуды, құбылуды білмейтін. Ауыл-ауылға көкпарға барғанда бөрінің алдын орап, ауылдан шыққан жігіттер шырылдан, шыңғыртын алдымызға жап салмай келуші едік.

Аударыспақтан да Жәнібек бәрін ешқандай қиналмастан, аттан суырын алып, жерге тастай салушы еді. Қуанғанымыздан малақайларымызды аспанға лақтырып, тапқан табысын ішіп-жеп, бір тойлап қайтушы едік.

Шынын айту керек, бұл абырой негізінен Жәнібектікі еді. Біздің оған ортақтығымыз шамалы. Ортамызда үңірейіп, оның орны бос қалады деп кім ойлаған әсте?! Мен енді көкпарды онсыз көз адыма елестете алмаймын.

Міне, бүгін көкпар болады. Мен басыма малақайымды киіп, етігімді тарта аяққа іліп, қамшыны қолыма қыса ұстап, атқа отырып, көкпар жақты бетке алып келе жатырмын. Бірақ көңілім алай-дүлей, артыма қайта-қайта бұрылып карағыштай беремін, бір нәрсемді ұмыт қалдырғандай Жәнібекті іздеймін, көрінбейді...

Ары қарай жаза алар емеспін. Кешіріңіздер...

Апырай, еске алудың ауырын-ай. Жәнібек туралы айтарым көп, бірақ жазуға қол бармай, айтуға көңілдің босап отырғанын қаранызшы.

- Жәнібек, сен бізбен мәңгі біргесің!

Сені білегін жігіттердің ұмытуға еш хақысы жоқ деп ойлаймын, ұмытпайды да. Өйткені сен әр жүректесі жұлдыз Жәнібексің! Батыр Жәнібексің!

СЕН МӘҢГІ ТІРІСІҢ

Ғалымжан Қабылбеков,
Жамбыл аудандық ішкі істер бөлім
бастығының орынбасары, көкпаршы.
Тараз қаласындағы көршісі.

Күз айының жайма-шуақ күндерінің бірі болатын.

Мен тұрған үйдің төртінші қабатына “бір қазақ жігіті отбасымен көшіп келіп жатыр” дегенді ұлым Жарастан естіп, көмек бермек ниетпен сыртқа шыққанмын. Екінші қабаттан төмен түсе бергенімде, қарсы алдымнан жоғарыға қарай ауыр ишафты ауырлығына қарамастан көтерін бара жатқан, батыр тұнғалы бір жігіт “сәлем” беріп өте шықты. Мен риза болдым. Кейін естіп білдім ғой, бұл атакты көкпаршы, палуан, чемпион жігіт Жәнібектің өзі екенін.

Екеуміз ағалы-інідей болып кеттік. “Билікөл” маңайында туып-өскендіктен бе, менің кішкентайымнан атқа құмарлығым бар. Әсіресе, көкпарға қызығушы едім. Сондықтан да болар екеуміздің әңгімеміз ә дегеннен-ақ жарасып кетті. Бірге талай көкпарға бардық. “Жәнібек қайтыс болыпты” деген суық хабарды естігенде есімнен адасқандай болдым.

Сол күні бар жұмысымды жинастырып, “ажалдан алын қалардай болып асығыс оның ауылына барғанымда, Жәнібектің қайтыс болғанына көзім анық жетіп, жанарымды жаспен жуып, бір уыс топырақ” тастап, қас қарая амалсыз үйге қайттым. Есік алдында машинадан түскенімде ол тұрған пәтердің терезесіне көзім еріксіз түсіп кетті, жарық жоқ. Көңілім қайта босап, көз жасымды көл қылып, үйдің қоңырауын басқанымда есікті ашқан келіншегім Гүлнар қорқып кетті. Енгізімді басқан тұста оған Жәнібектің қайтыс болғанын, пәтерінде жарық сөніп тұрғандығын айтып едім, Гүлнардың да көңілі босап, жанары жасқа толды. Екеуміздің қанша уақыт жылағанымыз есімізде жоқ, ұзақ отырдық. Сол бір күн менің мәңгі есімде қалатын шығар. Себебі, Жәнібектей

ауылдас, Жәнібектей жарқыраған жұлдыз жігіт, Жәнібектей іні жігіт қалайша естен шықсын, қалайша мен оны ұмытамын?

“Ағайынның аты озғанша, ауылдастың тайы озсын” деген сөз осындайдан қалған шығар, бәлкім. Жәнібек сен біз үшін мәңгі тірісің! Сен менің жүрегімде мәңгі ауылдас, бауыр болып қала бермексің.

КЕМЕДЕГІНІҢ ЖАНЫ БІР

Даулет Омбаев,
“Әулиата” көкпаршылар
командасының мүшесі,
Қазақстан Республикасының спорт шебері.

“Кемедегінің жаны бір” деген сөз рас екен. “Әулиеата” құрамында Жәнібек екеуміз талай көкпарларға қатыстық. Әлі есімде, Шымкент қаласында өткен үлкен көкпарға (республикалық жарыс) бірге барғанмызда, жарыстың екінші күні Жәнібек сырқаттанып қалды. Нәби аға оған ойынға қатысуға рұқсат бермеді. Қонақ үй де орналасқан біздер, құлқын сәріден тұрып, біріміз жуынып, біріміз сыртқа шығып жүргенбіз.

Газға шай қойып тұрған менің қасыма Жәнібек келді:

- Дәулет ауылымыз бір, өзін көріп тұрсын, мен сырқаттанып қалдым. Ауылға барған соң жігіттер: “Көкпарда салым салдыңдар ма?”, деп сұраса не дейміз? Түсінесің бе сен, қалайда салым салудың керектігін. Үмітті ақтау керек, саған сенемін. Салым салмай көкпардан шықпа, деді арқамнан қағып.

Мен табан астында не деп жауап берерімді білмедім. Бірақ ішкі салым салуға лайықталдым. Түс ауа басталған ойын тартысты өтіп жатты. Біздің команда жеңілуде. Уақыт болса өтіп жатыр. Бүкіл команда күйзеліске түстік, апырмай шынымен жеңілеміз бе, Жәнібектің үмітін ақтай алмайтын болдым-ау, деген ойға келдім. Ызаға булықтым, ашуды астымдағы арғымағымнан алғандаймын. Қолымдағы өрім қамшымен бір екі мәрте салып-салып қалдым. Осы кезде қарсылас команданың көкпаршысы көкпарды алып жекедара біздің мәреге қарай бет алып шауып барады. Арғымағыма қамшы салардай болып қолымды жоғары көтергенім сол-ақ екен, тұрған орнынан ытырылып, оқша зулады. Әп-сәтте оның қасыма жетіп бардым. Барған күйі оның тақымындағы көкпарды оңай жұлып алдым да, кері қарай

бұрылып олардың мәресіне бет түзеді. Жармасқандардың бір-екеуі артта қалды, бар ойым мәреге көкпарды түсіру. Алдыма қарасам бір топ көкпаршы мәреге жақын жерде тұр. Не істесем екен? Тәуекел. Құдайым бар екен, әлде Жәнібектің тілегі ме, сол тұрған топты қақ жарып өте шықтым, олар жармасуға үлгермеді. Сол барған күіі көкпарды мәреге тастадым, дөп түсті. Сонда Жәнібектің қуаңғанын көрсеніз! Көрермендер ішінен шыққан ол “Даулет” деп айқайлап маған қарай жүгіріп келеді. Келген бойда мені жас балаша ат үстінен көтеріп алып, екі бетімнен алма кезек сүйіп жатыр, сүйіп жатыр. Қуаңғанымнан көзімнен мөлтілдеп жастың қалай шыққанын да байқамай қалдым. Осыдан кейін рухтанған біздің жігіттер бірінсі соң бірі салым салып, ауылға жеңіспен оралдық.

Жәнібек қайтыс болды дегенді естігенде үстіме жай түскендей болды. Екеуміздің әніміз де бір, жанымыз да бір еді. Туған бауырындай көруші еді мені. Жәнібек намысшыл, уәдесіне берік, ісіне адал, өте керемет көкпаршы еді ғой. Әттең сұм ажал ерте алып кетті-ау оны, әйтпесе көкпарға бірге барып, бірге жүрер едік, бірге күлер едік.

Жәнібек, сен мәңгі есімде қаласың. Сен мен үшін тірісің! “Әулиеаталықтар” есімінді еш естен шығармайды.

Ер есімі – ел есінде, бауырым!

ТАУ ТҮЛІҒА

Жұмабек Әлімбаев,
Б.Кейкиев атындағы орта
мектептің директоры,
Жәнібектің көрші ағасы

Ауылымыз батырларға бай. Сегіз бірдей Социалистік Еңбек Ері бар, орденді озағтар қаншама. Ал спорттан ауыл даңқын асқақтатқан чемпион жігіт Жәнібек қана. Біз осы Жәнібегімізбен мақтана аламыз. Бізге Жәнібек тау тұлға болып мәңгі есте қалады.

Биылғы жаңа оқу жылынан бастап бір сынып болмесін “Жәнібек атындағы сынып” деп атады. Аудан әкімінің шешімімен ауыл орталығындағы балалар бақшасы Жәнібектің есімімен аталды. Ауыл жігіттері воллейболдан Жәнібек атындағы турнир өткізуді ұйымдастырып отыр. Жәнібектің Бақытжан, Талғат секілді

кұрдастарының бастамасымен бейіттің басына мрамор тастан ескерткіш белгі қойды.

Жәнібек туралы деректі фильм түсіру ойымда бар. Орине, мұның бәрі Жәнібектің ардақты азамат болып қалыптасқанын көрсетсе керек. Жәнібектей жалын атқан жігітті ұмытуымыз мүмкін емес. өйткені ол соған лайық. Жәнібекті мен өмірге келген күннен білемін. Себебі үй арасында үй жоқ көрші тұрдық. Оның бәр өмірі көз алдымда өтті. Мектепте оқып жүрген кезінде-ақ ат үстінде үлкендермен үзетті қағыстырды. Жәнібек ауылдағы “нөмірі бірінші жігіт” еді ғой. Құдай да шебер екен, осы “бірінші жігітімізді” ауылға кіре беріс көшенің нөмірі бірінші үйінде өмірге келтіріп, сол жерден мәңгілік сарға аттандырып салды. Қимай-ақ қоштастық. Оның асыл, ардақты азамат екенін сонда ел тағы да көз жеткізді. Сол күні күн де жылап, нөсер жаңбыр жауып тұрды. Бірақ, ауарайына қарамасаң мыңға жуық халық оны нықтарына салып, өзі соғылар кезінде басы-қасында жүрген Әбдіһайым мешітіне дейін көтеріп апарды. Мен мұны құрметтің үлкеніне баладым. Жәнібекті қалай құрметтесек те жарасады.

Айналайын Жәнібек, сені еш ұмытпаймын, мәңгі есімдесін.

НАҒАШЫ

Сенбек Мәтеев,

Жәнібектің жиен ағасы, көкпаршы
*Нағашы жақсы қандайды,
Шекер менен балдайды
Жиені жақсы қандайды
Үзілген жерді жалғайды.*

деген терме жолдары есіме түскен сайын нағашы інім Жәнібекті жиі есіме аламын. Жәнібек шындығында бал еді ғой. Ол менен 25 жас кіші. Жәнібек ерте есейді, ел үшін туған ерен ұл екенін кішкентайында-ақ танытты. Үлкен ағалары Жанбайбек, Сәбден, Вагонханмен талай үзетті қағыстырды солармен бірге талай көкпарға барды. Жәнібек көкпарда суырылып салым салған сайын бір көтеріліп қалатынын. “Сенбек сенің нағашың салды” дегенде көңілім көкке көтерілетін. Ал “чемпион” атанып келіпті дегенді естігенде қуаңғанымды айтсаңызшы. Құдайым ғұмырын қысқа қылды ғой.

Әлі күнге дейін қымай жүрмін. Көкпарға барған сайын оның орны үңірейіп көрініп тұрады. Сонда Жәнібекті де іздеймін, бірақ ол жоқ. Ол апасының қасында ұйықтап жатыр. Осылайша көңілім алай-дүлей болады. Соңғы кезде Жәнібексіз көкпардың да сүрені кеткен сияқты, көкпарға баруды да сиреттім. Жәнібектің құрдасы Есенхан ағаның ұлы Бақытжанға дән ризамын. Екеуі егіз қозыдай бірге жүретін, нағыз достар еді-ау. Бақытжан сол достығын ақтады. Жүгіріп жүріп қаншама түндерді ұйқысыз өткізді де, басқа да достарын ұйымдастырып басына белгі қойды. Рахмет саған Бақытжан! Жәнібектің рухы сені желеп-жебеп жүрсін. Жәнібектей нағашымның болғанына қуанамын. Жәнібекті менің балаларымда үлгі тұтады.

Жәнібек сен мәңгі тірісің.

БІР ТУАР ҰЛ

Амангелді Жамалақұлы,
ауылдың бас агрономы

Жәнібектей жігітті еске алмау мүмкін емес, Өз басым Жәнібек інімді жақсы көруші едім. Ол жалгер болып жұмыс істеді. Оның маған тек көкпар тартуы ғана емес, қара жұмыста да қайсарлығы, істемпаздығы қатты ұнады.

Әлі есімде ол өздеріне бекітілген бидай алқабына бүгін су түспек, ал түстен кейін көрші ауылдың тұрғыны Базарбайұлы Қанат атасы Темешбайға ас таратып, көкпар бермек. Жәнібек соған асығыс, бірақ алқапқа түскен су көкпарға баруға ырық берер емес.

Жәнібектің қасындағы Дулат пен Ербол:

- Өзіміз-ақ суғарамыз, сен бара бер, тек телім әкелсең болды – дейді әзіл-шыны араластыра. Оған Жәнібектің барғысы жоқ, басшылардың бірінен сұрану керек сияқты болады да тұрады. Осы кезде алқап басына шаруашылық бастығының орынбасары Анас, шаруашылық кәсіподақ ұйымының төрағасы Таласбек, бригадир Мұрат, сутехник Жұман бесеуміз тексеріспен бара қалғанбыз. Суды екі-үш арыққа бөліп салып, демалып отырғандары жана ғана екен. Алдында көрші ауылда болатын көкпарды естігенбіз. Әңгіме сол көкпарға ауысқанда Анас:

- Нағыз көкпаршы мұнда отыр, сол көкпардың Жәнібексіз өтуі мүмкін емес қой – деп өз ойын ортаға салды.

- Жәнібек, бүгін болған көкпар ертеңде болады, ал алқапқа су күнде келе бермейді. «Күз суғар, күз суғармасаң жүз суғар», деп отыр ғой – деді Дулат та темекісін тұтатып жатып.

- Жәнібек, көкпарды азанға дейін тартпассың, көп болса 4-5 сағат болар. Сенің орныңды Дулат пен Ербол тоқтатпас – деп айтуым мұн екен, Жәнібек орнынан атып тұрып, «рахметін» айтты да, арқандаулы тұрған атына мініп, ауылға қарай тұра шапты.

Мен сонда Жәнібекке риза болдым, бізден сұранып, «атақты жігіт» ілтипат, ізет көрсетіп отыр. Неткен кішіпейілділік, неткен ғажап.

Па, шіркін! Жігіттердің бәрі осындай болса ғой, деп ойладым. Жәнібек, бір туар ұл еді ғой.

ТЕМІР АДАМ

Бейшен Әлімбекұлы,
Жәнібектің көкпардағы ұстазы

Жәнібектің жүріс-тұрысы, оның ат үстіндегі келісті келбеті, бәрі-бәрі әлі күнге көз алдымда. Оның жылы-жұмсақ сөзі, әдемі даусы да құлағымның түбінен әлі күнге дейін күмбірлейді. Оның адамгершілігін айтсаңызшы, Жәнібектің ат үстінде ортамызда жүрегіннің өзі ауыл көкпаршылары үшін бір ғанибет еді. Ол қатысқан көкпарда жеңбей қайтпайтынбыз, салымның да көбісін сол салатын. Мен балам Нұрманын Жәнібектен үлгі алып, одан көп нәрселі үйренгеніне қуанамын. Жәнібек Республикамызда көкпар тартпаған аумақ қалмаған шығар. Әлі есімде Алматы облысы Ұзынағаш аулында өткен Жамбыл атамыздың 150 жылдық торқалы тойына ауылдың 12 көкпаршысы бардық. Олар – мен, Жәнібек, Қойшыман, Ғалымжан, Сәтбек, Сұлтан, Серік, Бауыржан, Нұрман, Мишка, Антон, Асхаттар. Сондағы Жәнібектің жасындай жарқырағанын көргеніңізде ғой. Жиналған елдің бәрі таң қалысты. Ол әрдайым жүрген жерін осылайша нұрландырып жүруші еді ғой. Өткенде, ауылда өткен көкпарға келген байырғы көкпаршы Айша бибі ауылының тұрғыны Сияқұл ақсақал Жәнібек туралы әңгіме болғанда былайша айтқаны бар.

Бірде Қырғыз еліне барып, біздің жігіттер көкпар тартып, соны аударыспаққа ұласқан. Сонда Жәнібек доладан суырылып шығып, қайта-қайта салым салып, оларға ырық бермеген еді. Аударыспаққа қырғыз палуандарының екі-үшеуіне жер қаптырды.

Жәнібектің осынау өнерін тамашалап отырған кыргыз ақсакалы тамсанып:

- Сиякүл, сендердің Жәнібектерің ет пен сүйектен жаратылмаған сиякты өзі, «темір адам ба» деймін – дегені бар еді. Иә, сол кыргыз ақсакалы айткандай, Жәнібек шынында да «темір адам» еді ғой. Өзіне сәйгүлігі сай еді. Өзі – қорқуды, тұлпары – үркүді білмейтін. Амал бар ма өзіннен айрылдық. Біз сені еш ұмытпаймыз. Артында қалған асыл тұяқтарыңа ұзақ ғұмыр тілейміз. Құдайым соларды тіл-көзден сақтасын! Жатқан жерің жайлы болсын, Жәнібек!

Айналайын, жалын атқан жігіт едің ғой. Сені есіме алсам, жүрегім жүзге, ойым онға бөлініп, көңілім күнгірттене бастайды. Себебі сен жоқсың қасымызда.

Хош бол, жаным Жәнібек!

САҒЫНЫШ

Арайлым Сексенқызы Тастанбекова,
Жәнібектің немере қарындасы

*Кең пейіл Жәнібектей адам бар ма?
Сұм ажал арамыздан алып кетті.
Тағдырға қарсы тұрар шамам бар ма?
Жүрегім менің-дағы жаның кетті.*

*Аққан жұлдыз сияқты ағып өттің,
Отызға жетер-жетпес ғұмыр кештің.
Бірі боп жүрмедің бе ортамызда,
Ағатай айтыңызы неге өштің?*

*Жүруші ең арамызда өзің аға,
Үлгі боп іні менен қарындасқа.
Ақ жарқын мінезіңді еш өзгертпей,
Күлімдеп келуші едің жанымызға.*

*Жүрегімде қашанда жалын басым,
Қайғы-мұңды отбасыңа еш жазбасын!
Жан аға көңілімнен кетпек емен,
Сағынады өзіңді қарындасың!*

ӨТТЕҢ, ӨТТЕҢ...

Ақылбек Сейтов, облыстық
«Әулиеата» көкпаршылар
командасының мүшесі,
халықаралық жарыстың чемпионы

Өттең, Жәнібектің ғұмыры қысқа болды ғой. Дегенмен ол кейінгі інілеріне үлгі боларлықтай іс атқарды. Көкпармен аударыспақты қатар алып жүру, екінің бірінің қолынан келмейді. Ол нағыз спортшы еді, алып еді. Оған талай жерде көз жеткіздім. Астанаға бірге бардық. Жәнібек чемпион болғанда қасымдағы үш бауырым, әкем Сиякүл бәріміз қуанғанымызды көрсеніздер ғой? Жалғыз Жәнібек емес, бәрімізде чемпион атанғандай едік. Сонда менің «Аудиі» еді, оның астындағы арғымақ.

Жәнібек чемпион атанып, ортаға шыққанда жүгіріп барып Жәнібекті бір жетегіндегі «Аудиі» бір алма-кезек сүйе бердім, сүйе бердім. Иә, сол күн әлі күнге дейін көз алдымда. Жәнібек тірі болғанда, талайларды тақымына алып, аулатып, талай көкпарларда салым салып, көңілімізді көккө көтерер еді ғой. Өттең...

«Әулиеатаның» жігіттері Жәнібекті жақсы көрді, Руслан, Дәулет, секілді сайыпқырандарымыз оны жиі-жиі еске алады. Жәнібекті ұмыту мүмкін емес, оны ұмытқандар, өзін ұмытқандар дер едім. Жуырда «әулиеаталықтар» бір келісімге келді, әрбір ойындарда салынған бір салым Жәнібектің әруағына арнайы болғышталып, мешітке берілетін болды.

Жәнібек, «әулиеаталық» көкпаршылардың мәңгі есіндесін сен. Сені ұмытпаймыз біз. Сені таңитып Қазақстан, Қырғыстан көкпаршылары өзіңді мәңгі есте ұстамақ.

Артында қалған асыл тұяқтарына ұзақ ғұмыр тілейміз!
Жатқан жерің жайлы болсын, Жәнібек!

ЕСІМІҢ ЕСТЕ

Төлеген Үрістенбеков,
Жәнібектің мектептегі ұстазы

*Тірілікте бұл өмірдің әлі көп,
Айтпайды өкінішті бәрі тек.
Сенің шығар шыңың әлі алда еді,
Бұл фаниден ерте кеттің Жәнібек.*

*Айтуга да жазуга да тартымды,
Жәнібек-ау, ардақтаймыз атыңды.
Сен туралы еске алғанда амалсыз.
Патша — көңіл тары болып шашылды.*

*Жүрісің де, тұрысың да бөлек еді,
Бітімің ше?! Қыз қызығар керемет.
Атқа мінсең Алтамыстай ер едің.
Одан артық ер жігітке не керек.*

*Мінезің-ай, мінезге сен бай едің,
Үлкенге де, кішіге де сай едің.
Ашулансаң аударыспақ кезінде,
От боп түсер қарсыласқа жай едің.*

*Сондай еді-ау өтіп кеткен кешегі ер,
Тізе бүкті сап жарыста неше ер.
Сен шықпаған әлі тауың бар еді,
Құлазиды, мұңаяды неше бел.*

*Өзіңе тек, өзіңдей ер бататын,
Оның өзі шаңда аунап жататын.
Бір мықтыны Астанада құлатып,
Бар қазаққа шығып еді-ау атағың.*

*Жан Жәнібек — қазағымның ері едің,
Туғып ұстар бірегейім сен едің.
Қай бәйгеге қоссадағы қалың ел.
Құлагер ең бәйге бермей келетін.*

*Бір адамнан жеңіліп сен көрмедің,
Намысыңды қолдан бір сәт бермедің.
Енді міне, елге елес, бізге елес,
Жеңімпаз боп бәйгелерден келгенің.*

*Абзал жандар аты аталмай өтпесін.
Озі өлгенмен рухы оның көктесін.
Риза болсын әруағың Жәнібек,
Атың сенің мәңгілікке өтпесін!*

Авгордан

*Тапталмасын деп мынау пұтін балам,
Сын сағатта сарбаз боп қылыш тағам.
Дузымды шисам, көмейде сен тұрасың,
Сені жазбай қалайша тыныш табам.*

Халық ақыны Қадыр Мырзалыевтің осыны-ау өлеңін оқығанда ойыма Жәнібек түседі. Жәнібек жайлы неге өлең, әңгіме жазбасқа деп тебіренемін сонда.

Жылт еткен осы бір ойыма от беріп, сезімді сәлт еткізген шаруашылықтың басшысы Жанатбек Түрсынбекұлының салнама сөзі мені шабыттың шын жүйрігіне мінгізгендей болды. Ол: «Жәнібек туралы өлең, әңгіме ғана емес кітап жазып, кино түсіруге болады, керемет кейіпкер» деген еді. содан қолыма қалам алдым, алғашында облыстық «Ақ жол» газетіне «Түйекүс мінген Жәнібек» атты толғау өлеңім шықты. «Бұл аз, енді әңгіме жазуым керек» деп, Жәнібек жайлы деректер жинай бастадым. Осылайша асы деректі хикаят туды. Әрине, Жәнібектің бүкіл тұмырын, әрбір көкпарға, аударыспаққа түсуін бір кітапқа сидырып жазуым мүмкін емес. Ол туралы он кітап жазсам да әңгіме таусылмас. Мен бұл жазбамада өзім көрген және естіген басты-басты көріністерді ғана суреттеуге тырыстым.

Ағалық ақылыдарын айтып, жол сілтеген жазушы, сыншы Қадырбек Уәлиев, аудан әкімі Мақұлбек Байғелдіұлы секілді ағаларыма айтар алғысым шексіз. Сондай-ақ, осы деректі хикаяттан үзінді жариялаған облыстық «Ақ жол» газетінің бас редакторы, жазушы Әлихан Қалдыбаевқа, орындағары, жазушы, зерттеуші ағамыз Бакытияр Әбілдаевқа, жазушы драматург Елең Әлімжанға, ақын Баймахан Ахметке, журналист Болат Жаппарұлына осы кітаптағы суреттерді түсірген фототілші Сейсенбек Айтбаевқа жазу қағазымен көмектескен баспахана директоры Ералы Мәлімбетовке алғыс сезімді білдіремін.

Осы кітаптың жарыққа шығуына демеуші болған Жәнібектің бауырларына, ағайын-туыстарына алғыстан басқа айтарым жоқ. Әсіресе, Жұзасар, Айтқұл көкелерім мен Жәнібектің әпкесі Оразқұл қарындасымның көрсеткен көмектері мен еңбектері ерекше атар едім. Жәнібекті жаңылдай жақсы көрген тараптық көсіпкер Жұмасейіт Нұрбаевқа облыстық автономияның бас маманы Ақыбек Сейтовке ризамын, халықаралық дәрежедегі төреші, Қазақстан құрама командасының бас банкері, Қазақстан Республикасының 9-дүркін чемпионы Момынов Пәби Рүстемұлына алғысым шексіз.

Осын-ау жансыз бейнедегі алып жігіт осы кітаптың бас кейіпкері, ат спортынан, аударыспақтан Қазақстанның екі дүркін, көкпардан халықаралық жарыстардың чемпионы, Қазақстан Республикасының спорт шебері, марқұм Жәнібек Өмірбекұлы Әбдікерімов

Жәнібектің отбасы

Тараз қаласының орталығында облыс әкімі С.Ә. Үмбетов Жәнібектің
жеңісімен құттықтап, сый-сияпат көрсетіп тұрған сәті.
Тараз қаласы.

Жәнібектің Мәйкөш апасы осы кісі

Жәнібектің нағашы атасы Жолдыбай ақсақал
Тараз қаласында тұрады

Жәнібектің жанынан артық көрген ағасы (әкесінің інісі) Қалдырбек
Уәлиев Алматы қаласында тұрады

Татай жарыстарда бас бейгені, қанжығасына байлаған Жәнібектің
алған медальдары мен мақтау қағаздары өз алдында бір төбе.
Мына бейнеде сол медальдар мен мақтау қағаздары

ҚҰРМЕТ ГРАМОТАСЫ

Құрметті азаматтар! Бұл Грамота сіздерге
Түркістан облысының мәдениет және спорт
бөлімімен бірігіп берілген.

Жәнібек
СЫДҚОРЫМОВ

Жамбыл облысының
Мәдениет және спорт бөлімі

Түркістан облысы
"7" желтоқсан 2000 жыл

Жамбыл облысының әкімі С.Ә.Умбетов
Жәнібекті Құрмет грамотасымен марапаттаған еді.

Жәнібек бауырларымен бірге Ванновкаға қыдырып
барғанда осы суретке түскен еді.

Жәнібек осы аударыспақта да жеңіске жетті.

Жәнібекті туған інісіңдей көрген Жанат Тұрсынбекұлы
өзінің отбасымен бірге

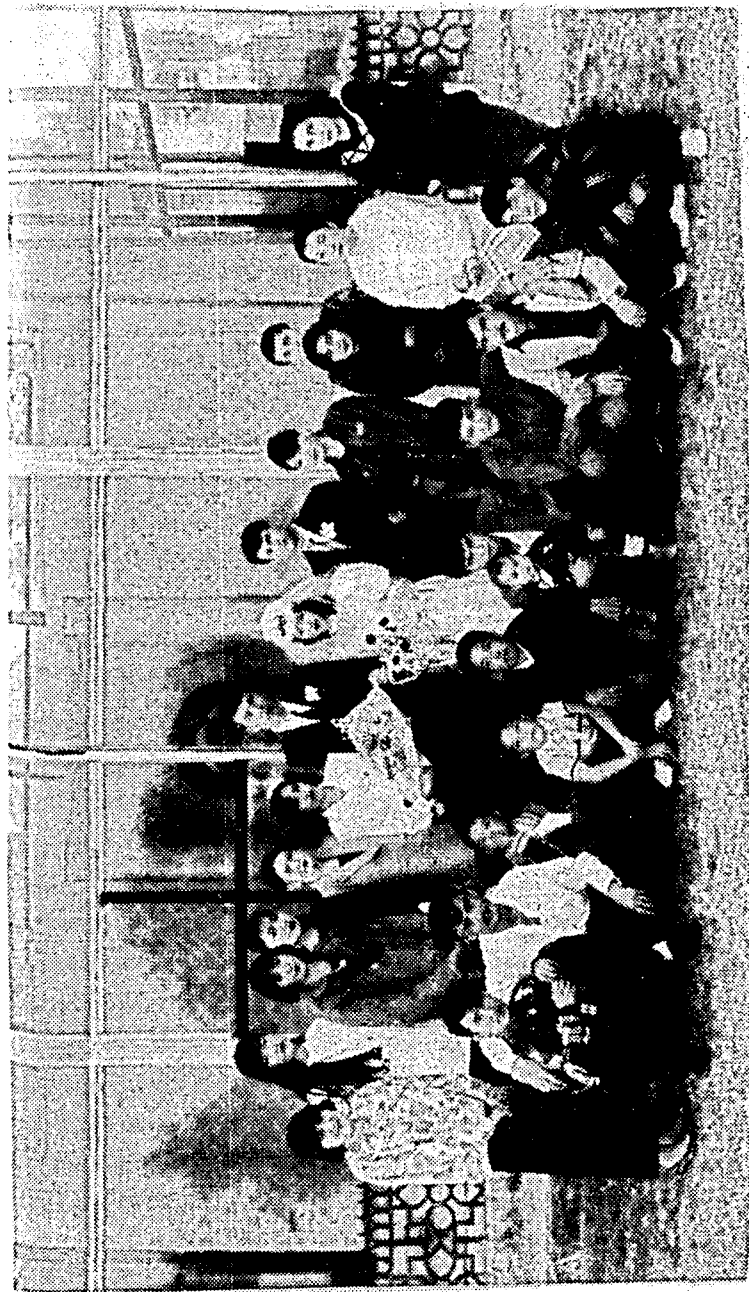
Гүлмәдинаның Жәнібекке дегенде жаңы бөлшек еді.
Ауылдан алыс кетсе алдымен Жәнібектің сағынатын.
Сондай сәтте оның «құрығанда дауысын естігініш» —
деп телефонды құлағына тосатын.

Мына суретте ортада тұрған Жәнібекіміз әсем Астанадан көтеріңкі
көңілмен аралған еді. Өйткені ол осыдан бірнеше сағат бұрын
аударыспақтан Қазақстан Республикасының чемпионы атанған-ды.
1998жыл. Астана.

Жәнібектің ұлдары Серғазы мен Еділбай әкелерінің тақымы тиген
тұлпар «Түйеқұсқа» мініп, ауылды бір аралап қайтты.

1996 жыл, 12-қазан. Жәнібектің үйлену тойы.
Мына суретте Жәнібек жұбайы Аманкүл екеуі «Айша - бибі»
мазарының алдында достары мен іні-қарындастарымен бірге.

Жас жүйбайлар

Жәнібектің соңынан ерген туған бауырлары –
Жандарбек, Темірбек, Қазыбектер де атқа кұмар

Жәнібектің ақылшысы болған Рәтбек ағасы оның әр ойынын қызыға тамашалайтын. Әттең сүм ажал алдымен Жәнібекті, сонан соң ағасын алып кетті

Жәнібекті аса құрмет тұтқан ағасының бірі
– Жамбыл ауданының әкімі
Мақұлбек Байгелдиев
Мына суретте Мақұлбек ағаның
Жәнібектің астанада чемпион болғанын
телефон арқылы естін отырған сәті

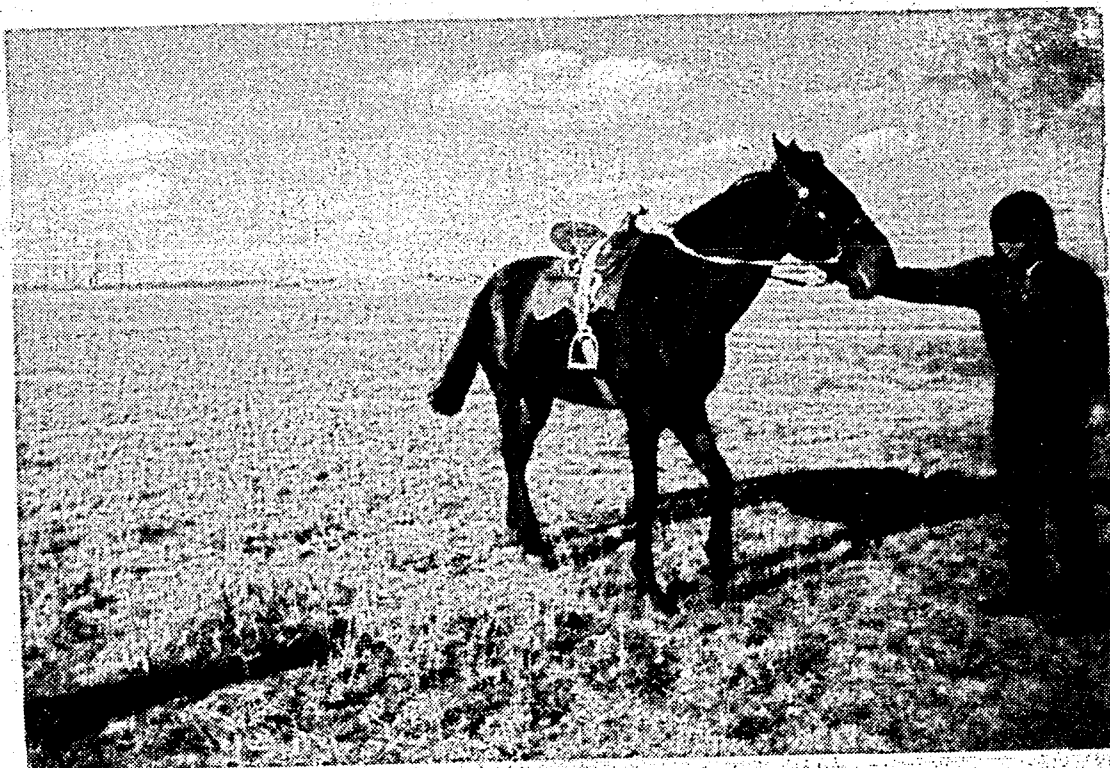

Жәнібек қолы бос уақытында аң аулауды жақсы көрді. Мына суретте Жәнібек ағасы Ағаділ Еркебаев екеуі соғып алған көкжалды достарына көрсетіп тұрған сәттері бейнеленген.

Ташкент шаһарының бір бұрышында елеусіз жатқан Шымыр атамьздың кесенесін қайта қалпына келтіру кезінде Ағаділ Әбдіхайымұлының сінірген еңбегі ерекше. Жәнібек бірге өскен досы Бақытжан екеуі Ағаділ ағасы бастаған бір топ бауырларымен бірге сол Шымыр ата кесенесі басына барып, әруақтарға қол жайып қайтқан еді.

Мына суретте сол сапардан көрініс
(он жақта бірінші Жәнібек, алдыңғы қатарда ағасы Ағаділ Әбдірайымұлы)

Жәнібек өзінің «Түйекүсімен» Астана жерінде, көкпарға шығар алдында.

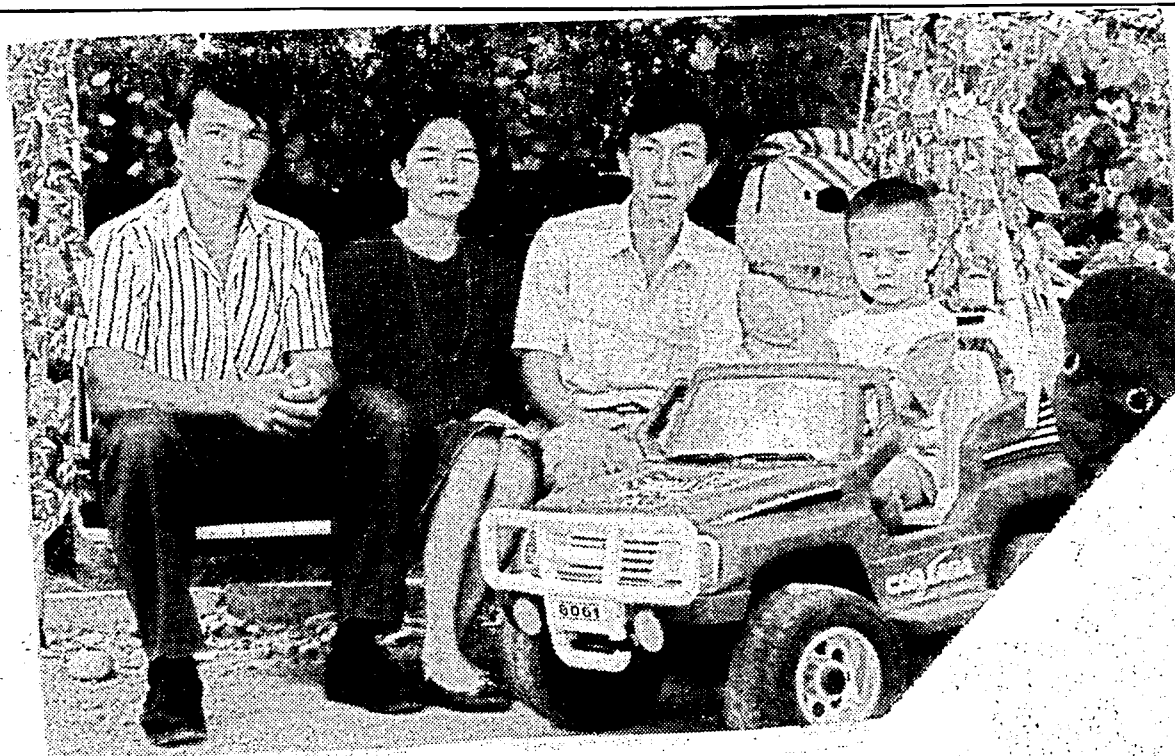
Жәнібек ескі жаңа жылды аниы Дүйсенкүлі
және әнікесі Оразкүлімен бірге қарсы алған елі.
Тараз қаласы, 2000 жыл. 13-қаңтар.

Жәнібек жұбайы Аманкүлі мен екінші ұлы Еділбайды перзентханадан
шығарып алып тұрған кез

Мына суретте Жәнібектің қайын атасы Құлмахан құда
мен қайыненесі Бегімкүл құдағи және қайнағасы
Ержан мен оның ұлы Уәлихан

Жәнібек қолы бос уақытында бауырлар
хал-жағдайларын сұрап тұруды әдетке айнал.
Мына суретте жездесі Дәрмен мен әпкесі Оразкүлдің үйіне к
жиені Димашпен бірге болған сәт.

...ған.
...ырып барғанда

Жәнібек сыныптас достарымен бірге

Сәрсеннің Жәнібек дегенде жаны бөлек еді.
Осы сурет Жәнібектің жеке фотоальбомынан алынды.
Інісі Жәнібекке ескерткішке ұсынған екен.

«Топ жағасыз, ауыл ағасыз болмас» деген.
Ақшуақ ана әулетінің биі Айтқұл көкөнін де Жәнібек
баласы туралы айтары бар

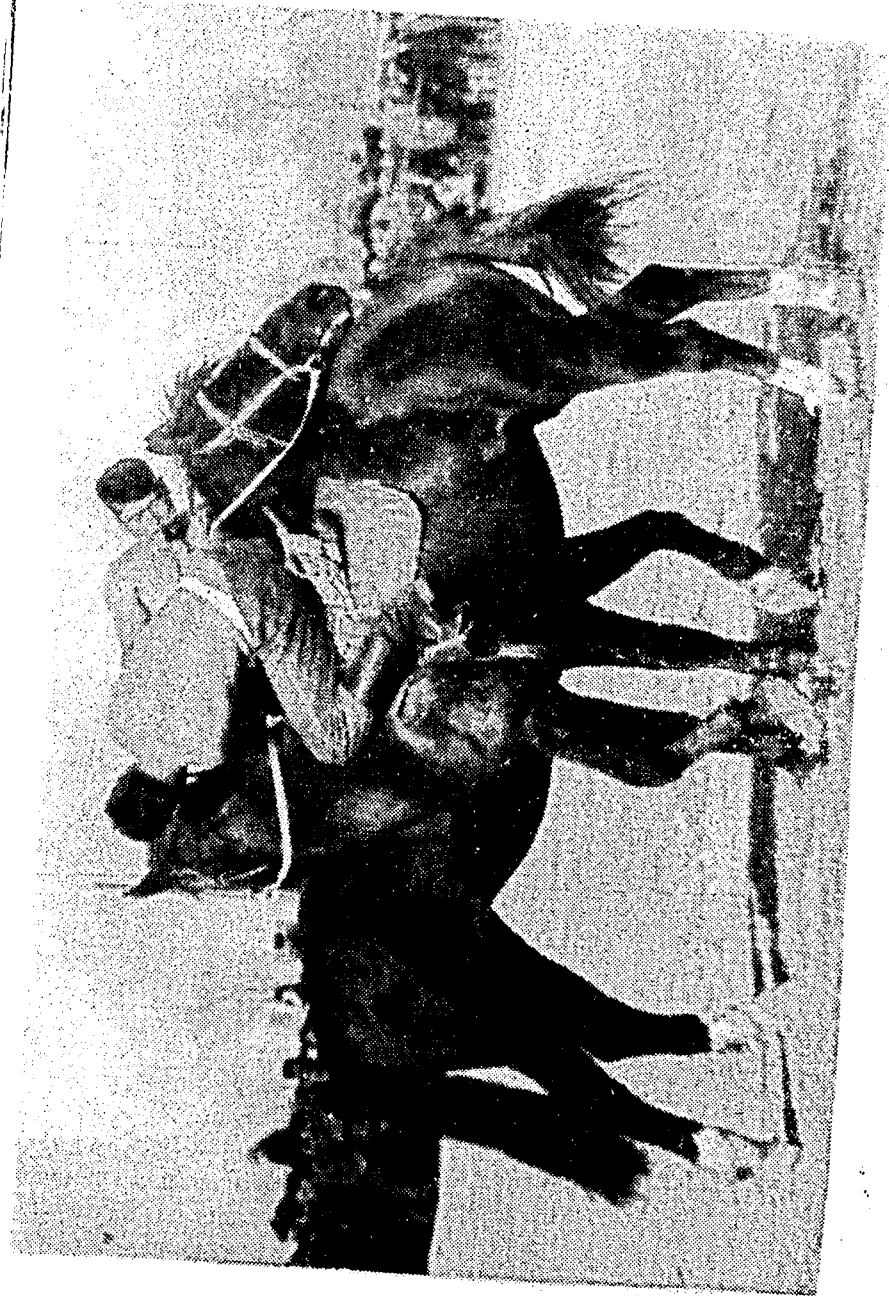

Жүзжасар көке Жәнібекті жиі-жиі еске
алады, сағынады.

«Жәнібегімдей жап енді туар ма екен»
дейді ол

Ауыл әкімі Ермек Әзімұлы
ауылдан тұңғыш шыққан чемпион
Жәнібекті әрқашанда мақтаныш
тұтады

Ауларыспақтан көрініс

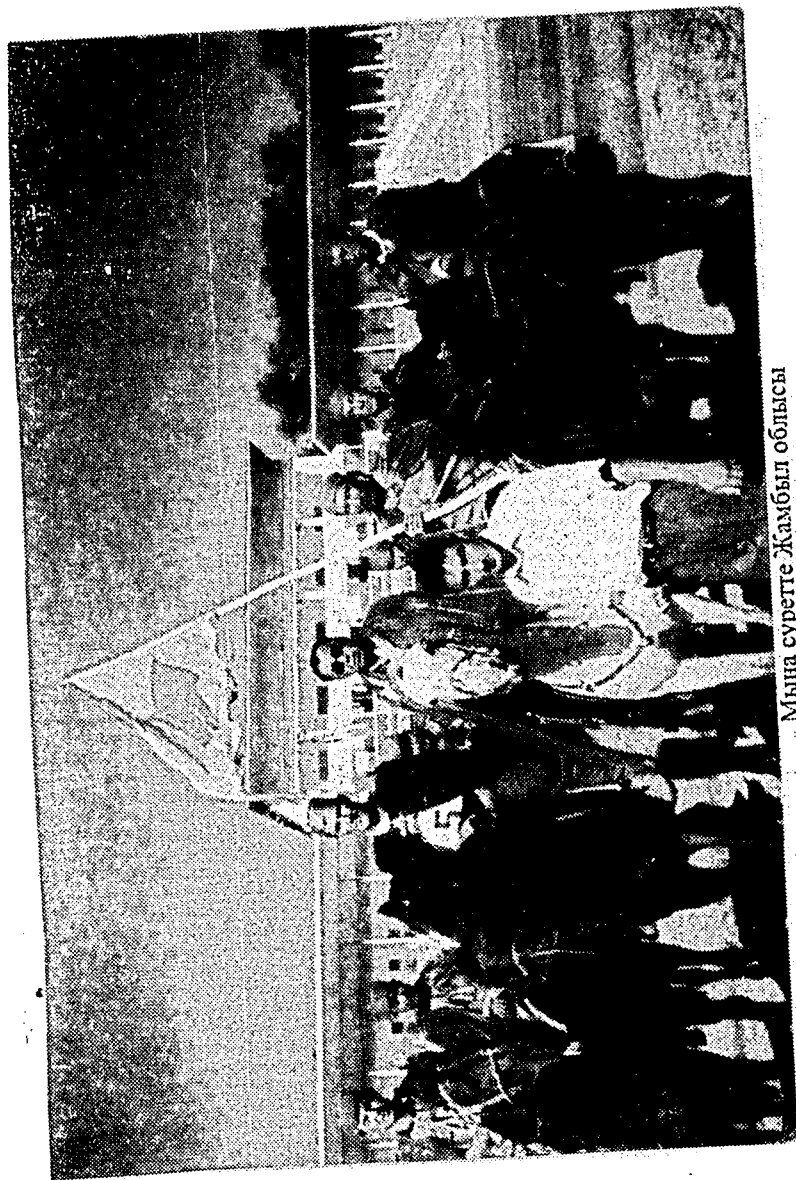
Жәнібектің командалас досы, көкпардан халықаралық жарыстың чемпионы Дәулет Омбаев Жәнібектің жақсы көрген інісі.

«Әулиеата» көкбөрішілер командасының беллі мүшесі Ақылбек Сияқұлұлының Жәнібек жайлы айтары еш таусылмайды

Облысымызға ташымал қарт көкпаршылардың бірі.
Сияқұл ақсақал қашанда Жәнібектен ақыл-кеңесін аяған емес.

Мына суретте Жамбыл облысы
«Әулиеата» көкбөрішілер командасы.
«Ақ боз» атты жетектеп тұрған екі дүркін чемпион
Руслан Құлымбетов Жәнібектің күштілігін, еңгілігін әрдайым еске
алады.

Ауыл көкпаршылары

Ауыл көкпаршылар командасының
басшысы Бейсен аға осы кісі

Көрші ауылдың көкпаршысы Бауыржан аға Жөнібекті
жақсы таныды, жақсы көрді

Жәнібектің жиен ағасы Сенбек,
Жәнібекті жиі-жиі еске алады

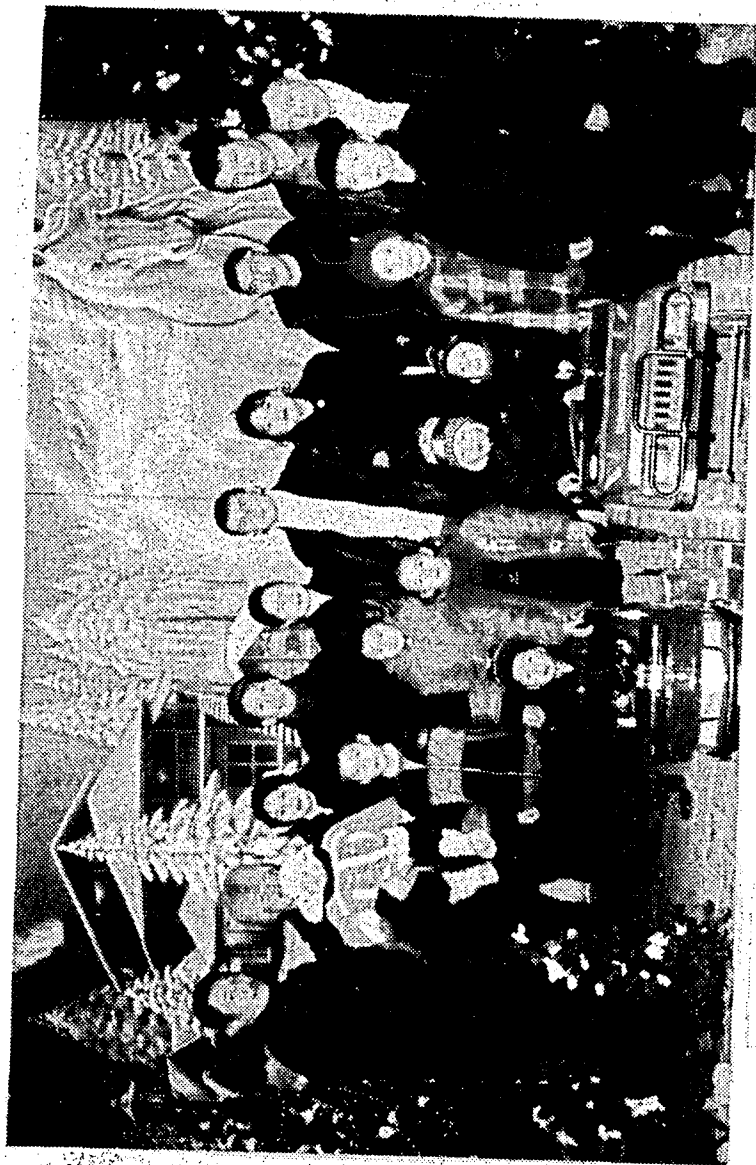
Жәнібектің немере інісі Абзал:
«Ағам Жәнібектей болсам» деп армандайды.
Ал, Жәнібекті жақсы көретін жалқышы ағасы Бектемір «Ақжарға»
келгенде баласы Марғұланды атқа мінгізіп осы суретке түскен еді

Жәнібектің сыныптас досы, көкпаршы
Бауыржан өзінің қарақасасын мініп,
ортаға шыққанда өзін досы Жәнібектің
рухы қолдан тұрғандай сезінеді

Жәнібектің Тараз қаласындағы көршісі
Ғалымжан Қабылбеков Жәнібекпен бірге
көкпарға келді

Жәнібек достарымен бірге.
Жәнібек олармен соңғы рет суретке түскен еді.

Жәнібек құрбы-құрдастары арасында.
Ол жоғарғы қатарда оң жақта бірінші тұр.

Ауыл көкпаршыларының
басшысы Оңғарбек, жеңіліп
қалғанда Жәнібекті аңсайды.
«Әттең» деп өкінеді. «Ол тірі
жүргенде жеңілмес едік» дейді

Көкпар көбінесе біздің үйдің
қасында болатын. Сонда
жасындай жарқырап жүрген
Жәнібекті көруші едім-деп еске
алған Ержан, бүгінде ауыл
көкпаршыларының бірі

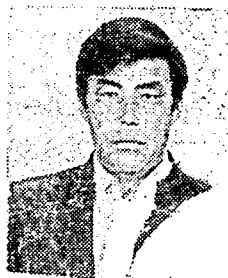
Мына суретке Жәнібек дүниесінен озардан
біріңше пі бурып ғана түскен еді.

Жәнібектің достары көп. Соның бірі көрші
ауылдың палуан жігіті, қазақша күрестен
Қазақстан Республикасының чемпионы
Самат Қосаев, оның атқа құмарлығы да бар, ол
әрі көкпаршы, аңыз:

Жәнібек туралы жыр жазған қарындасы
Арайлым, ағасын әрдайым еске алады.
Арманы ақын болу.

Жамбайбек

Сәбден

Мыңжасар

Жәнібек адам баласының бәрін де жақсы көрді.
Олардың ішінде айрықша жақсы көретіндері – марқұм ағалары Жамбайбек, Сәбден,
Мына кісі Мыңжасар аға 1971 жылы көкпарда қайтыс болды.

Астана 1998 жыл, Әулиеата – Ақбақай командасы

I Халықаралық Орта Азияның чемпионы атағын жеңіп алған ұстап ортаға кокпардан Қазақстан құрама командасының капитаны халықаралық дәрежедегі спорт шебері Нұрдаулет Момынов арғымағы «Қара долларды» мініп ортаға шықты.

Жәнібектей кокпаршыны әлі кездестіргенім жоқ дейді ауыл кокпаршысы Аяпберген

Жәнібек жайлы кокпаршы Антоның да айтары көп.

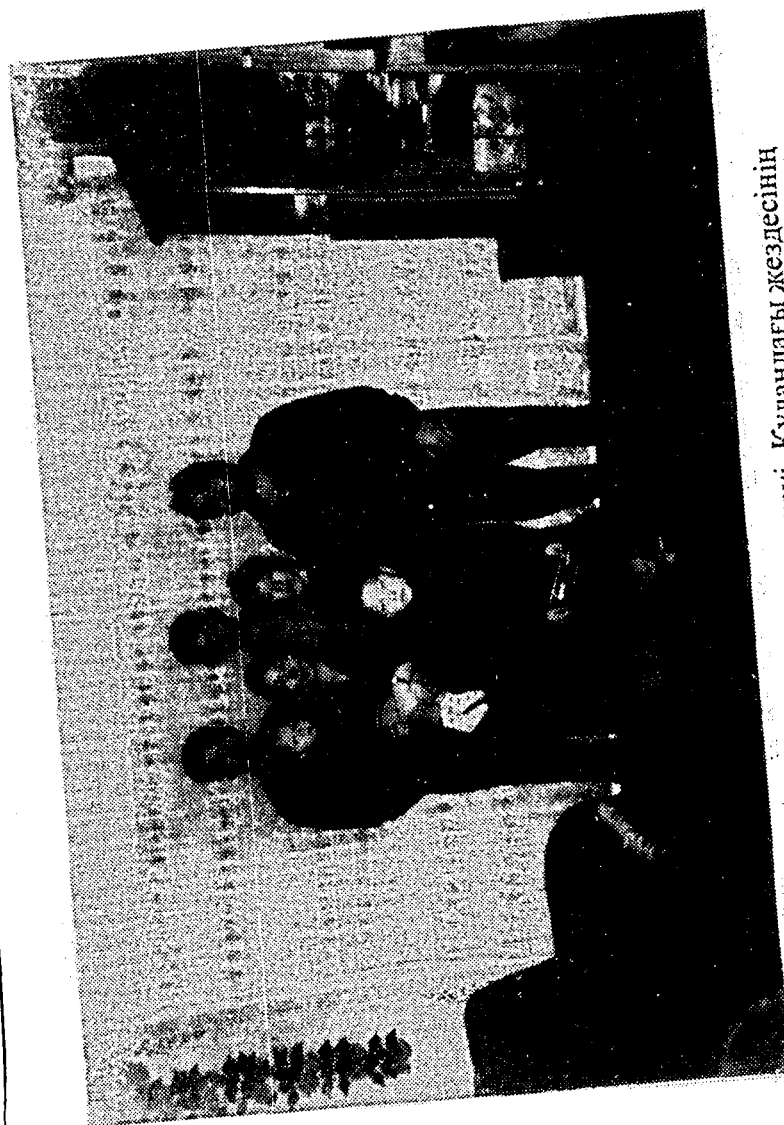
Қазақстан құрама командасы чемпион атағын жеңіп алғаннан кейін.
2003 жылы 10 мамыр.

Жәнібектің аттарының бәрі де жарамды еді. Жәнібектің ізін басқан иісі
«Аты өзіне, өзі атыша сай еді» - дейді атбегі Мұхит Дарханның ағасынан
үйренгені көп.

Халықаралық дәрежедегі төреші, Қазақстан Республикасының
жаттықтырушысы, Қ.Р. құрама команда бас бапкері «Әулиеата -
Ақбақай» командасының жетекшісі, Қ.Р. 9-рет чемпионы.
Нәби Момыновты, облыс әкімі С.Үмбетов марапаттау үстінде

Жәнібек жұбайы Аманкүл екеуі, Құландағы жездесінің
ауылына жиі-жиі барып тұрушы еді.

МАЗМУНЫ

Алғы сөз.....	3
Кіріспе орнына.....	5
I Бөлім. Бала Жәнібек.....	6
II Бөлім. Жарайсың, Жәнібек.....	18
III Бөлім. Аққан жұлдыз.....	56
Еске алу.....	62
Мақтаншымыз еді.....	63
Асылымыз едің, өттен.....	64
Туған тіімдей елі.....	65
Жәнібек өлген жоқ.....	66
Құрдасым.....	67
Сен мәңгі тірісің.....	69
Кемедегінің жаны бір.....	70
Тау тұлға.....	71
Нағашы.....	72
Бір туар үй.....	73
Темір адам.....	74
Сағыныш.....	75
Өттен, өттең.....	76
Есімін есте.....	76
Автордан.....	78
Суреттер сыр шертеді.....	79

АҚҚАН ЖҰЛДЫЗ

Редактор Ғ.Боранбаева
Корректор А.Калпакова

Басуға 7.02.2004 ж. қол қойылды.
Пішімі 60x84 1/16. Есепті б.т. 5,6.
Шартты б.т. 7,4. Таралымы 500. Тапсырыс 15

М.Х.Дулати атындағы ТарМУ "Тараз университеті" баспасы
484039, Тараз қаласы, Сүлеймен көшесі, 7 үй.